

Irodalmi Jelen

XXIII. évfolyam, 263. szám

2023. SZEPTEMBER

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.,

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Juhász Kristóf** (kritika),

Csorniy Dávid, **Szalai Klaudia** (fotó, film)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György**, **Makkai Ádám**,
Méhes György, **Szócs Géza**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón: **BÖSZÖRMÉNYI PANNA** alkotása

Böszörményi Zoltán

Veled ébredek

*Ha felébredek, veled ébredek.
Nélküled mihaszna,
felesleges az ébredés.
Ha veled ébredek,
nem kell higgadtnak lennem,
rendszer szerint cselekednem,
irányítanom a világ dolgait,
felelősséggel viselkednem,
tökéletesen és makulátlanul
sem kell a munkámat végeznem.
Ha veled ébredek,
forró gondolatok ölelnek,
elevenebb a szívem,
örömöm kiteljesedett,
karon fogsz, mint a lelkesedés:
szeretsz, szeretlek.*

Máthé Réka

Magadáni hagyaték

Az ülések fejtámlái egy sűrű tenger rendezett hullámaiként terültek el előttem, itt-ott felbukkant köztük egy-egy fekete, barna vagy szőke fej. Az üléstengert kettéválasztó folyosón egy ötven év körüli légikisasszony terelgetett maga előtt egy öltönybe szorított hústornyt – külön-külön is teljes szélében kitöltötték a folyosót. A hölgy céltudatos sebességgel haladt előre, majd mellem érve megállt, legyűrve minden fizikai akadályt megpendertette a férfit, és beszuszakolta a mellettem lévő ülés két kartámasza közé.

Végigömlött rajtam az alkoholgőz, és az ablak felé húzódva kinyújtott karral nyomtam vissza a dülöngélő férfit a saját térfelére.

– Nem hagyhatja itt ezt az embert, ez részeg – méltatlankodtam, de hangom dolgavégezetlenül lecsurgott a légikísérő sebesen távolodó hátán.

Utastársam felém düllesztette vízkék szemeit – Szergej! – nyögte, majd előredőlve kikapcsolt.

– Hát ez király – sóhajtottam, és mindjárt meg is bántam, mert a kelleténél nagyobb adagot lélegeztem be az alkohollal átitatott levegőből.

Mi másra számítottam? Végére is Oroszországban voltam. Végre.

Úton voltam Magadan felé. A biológiai kutatóintézet munkatársaként jelentkeztem egy projektre, melyet a magadáni egyetem tanszékével karöltve hoztunk létre az Ohotszki-tenger mikroszkopikus élővilágának megismerésére. A doktori disszertációhoz szükséges volt némi helyszíni tapasztalat.

Elkalandozva megigazgattam a fülbevalómat, és az ablak felé fordultam. Valóra vált egy régi álmom. Oly sokszor jártam már végig gondolatban a gyerekkorom meséiből ismerősen ismeretlen tájakat, tartottam attól, milyen lesz szembesülni a valósággal.

Kata barátnőm röpködött az izgalomtól, amikor megtudta, hova készülök. Számára az utazásom egy izgalmas kaland volt, amin szemlélőként vehetett részt az otthon biztonságából.

Oviskorunk óta jóban-rosszban osztoztunk, mint egy öreg házaspár. Én, a könyvmoly, ő, a cserfes csajszi, kölcsönösen belevitük egymás életébe azt az ízt, ami a másiknak hiányzott.

– Végre nemcsak a kémcsöveket bújod, hanem igazi emberi lényekkel találkozol. Majd kérek fotókat a jóképű orosz pasikról – szögezte le, miközben kiválasztott egy élénk színű, szűk garbót a szekrényemből, és a kofferembe dobta.

– Az egyetlenem leszek végig, Kata. Egy éve folyamatosan e-mailezek velük, nem lesz ott semmi – válaszoltam szétszórtan, és kirángattam egy kimutatásokkal teli dossziét a bőröndből. Az irataimat képtelenségnek tűnt becsomagolni, kénytelen voltam a laptopomra hagyatkozni.

– A biológia nemcsak kémcsövekben kutatható ám, Zsóka – elmékedett kedvenc barátnőm. – Képzeld, az emberi test is csupa biológia, hát még ha két test interakcióba lép egymással. Ott aztán van biológia – nevetett, s közben a fejét csóválta. Pontosan tudta, hogy nem a munkám vagy a doktorim miatt vagyok nyugtalan.

A biológia iránti szenvedélyem Péter nagypapám hagyatéka. Már egész kis koromban elvitt magával a gimibe, ahol tanított, és bevezetett a biológia-szertár borzongatóan izgalmas titkaiba. Követtem az ujját a nagy viaszkosváson térképeken, így utaztuk be együtt az egész világot. Biológiatest volt, de engem már nem taníthatott. Meghalt, mielőtt középiskolás lettem.

Hirtelen tűnt el az életünkből, hiányát még fájdalmasabbá tette, hogy a családban senki nem akart többé beszélni róla. Anyuék csak évekkel később, a nagy halála után merték elmondani, hogy nagypapa nem természetes halált halt. Öngyilkos lett egy havas januári délutánon.

Nagypapa számára a második világháború orosz hadifogsággal ért véget. Derűs természetének köszönhetően azon kevés

szerencsések közé tartozott, akik túléltek. Hazahozta magával a történeteit, de valamit ott hagyhatott, ami belefagyott az örök hó világába.

Szibéria volt a vesszőparipája, és a hófödte sztyeppek állatairól szóló meséibe belefonódtak emlékei a lágerületről. A szibériai tigris, a hóbagoly és Artyom, a magadani tábor részeges fősza-kácsa vidáman elérték egymás mellett nagypapa kalandos történeteiben.

Nagymama nem állhatta ezeket a történeteket. Nem szólt semmit, de annál beszédesebb volt, ahogy elfordult, és merev mozdulatokkal kicsattogott a konyhába. Még a ruha hátán is szemrehányó redőket vetett. Ilyenkor nagypapa elhalványult, mint a diaképek a vetítógépben, ha lekapcsolják, kihunytak benne az emlékek, és magukkal vitték a szája körül játszadozó vidámságot is.

– Menj a nagyit után, biztos örül egy kis segítségnek! – simogatta meg a fejem, és szelíd unszolással az ajtó felé irányított. Rám nézett ugyan, de már nem látott – mint aki két világ között rekedt.

Szaladtam a nagyit és a konyhából terjengő kakaóillat felé, de fejemben nagypapa történetét fontam tovább, aki így egyre inkább a hó világának titokzatos királya lett számomra.

A mellettem ülő óriás egy nagy rángással feleledt, engem is visszazökkenve a valóságba. Végigmért, mint aki most lát először.

– Szergej vagyok – bökte magát mellkason valami mosolyra emlékeztető arcrándulással, majd kérdően az irányomba mutatott.

– Zsóka – nyikkantottam, és igyekeztem minél nagyobb távolságot tartani a mutatójára és a melleim között.

– Orosz vagyok. Orosz! – szónokolt zengő hangon. – És te?

– Magyar vagyok! – paríroztam könnyedén.

– És mit csinálsz? – horkantotta, és vizsgálódva végig mért.

– Egyetemen tanítok.

Válaszom hallatán gyanakvóan csücsörített, mint aki egy gyanús új ízről latolgatja, hogy ehető-e, vagy sem.

– Na figyelj, megmondom neked! Magadanban gulág nem volt! Az hazugság, érted? – harsogta fenyegetően.

Felhúztam a szemöldököm. Ezek szerint Oroszország távolabbi vidékein még mindig szubverzív elemnek számít egy egyetemi tanár – hitetlenkedtem magamban, és felnyitottam a laptopomat, jelezvén, hogy nem kívánom folytatni az eszmecsserét.

Szergej még nekem szegezett néhány leplezetlenül leleplező kérdést, például, hogy szeretem-e Putyint, vagy hogy kém vagyok-e, de mivel nem kapott választ, méltatlankodva visszaaludt.

A gép zúgása és részeg szomszédom horkolása mellett alvásra gondolni sem lehetett, így még egyszer átfutottam az útra összeállított anyagokat. Valamikor mégiscsak elnyomhatott az álom, vagyis az álomtalan fáradság.

Elgémberedve ébredtem, és a hideg ablaküveghez nyomtam a kezem, hogy magamhoz térjek.

Hajnalodott, a fény halvány csíkban jelent meg a sötét felhőtakaró szélén, egyre szélesedve számócaszínű tejszínhabhullámokká varázsolta, majd szikrázva végigömlött rajta, és hófehérre mosta a felhőréteget. Valahogy így képzeltem el az alattunk elterülő tájat is, mint szikrázóan fehér végtelent.

A gép ereszkedni kezdett, óvatosan nyújtózkodtam egyet, és útitársamra sandítottam. A férfi is ébren volt, zavartan pislogott maga köré, és a tegnaphoz képest lényegesen választékosabb angolsággal megszólalt.

– Hölgyem, bármi is történt az éjszaka, engedje meg, hogy elnézést kérjek – szuszogta, miközben a homlokát dörzsölte.

Annyira őszintén törtek elő ezek a szavak, hogy zavartan elmosolyodtam.

– Tudja, betegesen félek a repüléstől, muszáj leinnom magam, hogy kibírjam – folytatta, és széttárta a kezét. – Kérem, bocsásson meg. Mindig figyelmeztetem a személyzetet, hogy külön ültessenek, de ez a gép tele volt. Nem volt mit tenni.

– Túléltük mind a ketten, ez a lényeg – biccentettem, és megigazítottam a biztonsági övem a leszálláshoz. Szergej belekapaszkodott a karfába, és halálmegvető elszántsággal felkészült a leszállásra.

A kis reptér kockaépülete fölött határtalanul kéken vakított az ég, mögötte szürkésen fehér erdő hullámozott a végtelenségbe. Magamba szívtam a ropogós levegőt, és elindultam lefelé a repülőgéplépcsőn. Szergej végtelen udvariassággal lesegítette a csomagomat, és búcsúzáskor ragaszkodott hozzá, hogy elfogadjam a névjegykártyáját.

– Zsóka, a Magadan Hőerőmű főmérnöke vagyok. Ha bármire szüksége van, minden ajtó nyitva áll Ön előtt. Csak egy szavába kerül – bizonygatta nyájasan.

Szórakozottan a kabátom zsebébe csúsztottam a névjegyét, s ezzel meg is feledkeztem róla.

Még otthonról foglaltam le egy szállodai szobát az egyetem közelében. Elitnek hívták ugyan, ám a fennhéjázó név múlt század elején épült faházat takart, melyet némi vörös festékekkel és egy gázkazánnal modernizáltak – talán 30 évvel ezelőtt.

A szobákban a tulaj rég felnőtt gyerekeinek ifjúsági bútorai és a nyolcvanas évek ízlésvilágát tükröző drapériák fogadtak. Bakfis természetemmel szerencsére éppen elértem az ágyon, hacsak ki nem nyújtottam a lábam. A csapból valóban folyt az ígért forró víz, de arra már nem figyelmeztettek, hogy hideg vízre ne számítsak. Sikongva pörkölgettem le magamról a szappant a testszőrzetemmel együtt.

Másnap gyalog tettem meg az utat az egyetemhez. Áldottam az eszem, hogy titokban kicseréltem a Kata által rám erőltetett magassarkú csizmát egy bakancsra, különben kitörtem volna a bokámat a repedezett betonjárdákon. Szürke panelházak szegélyezték a kopár utcákat, rozsdás gerendák, kimustrált autógumik heverték szanaszét. A gazos, lommal teli előkertekben szinte tapintható volt a szegénység. Még nem esett elég hó, hogy palástolja a múlt tévedéseit.

Az egyetem portája előtt várt a fogadóbizottság, élén Irinával, a tanszékvezetővel. Vastag keretű szemüvege mögül pislogott rám, és keblére ölelt.

– Privjet, Zsóka, mindjárt tudtam, hogy te vagy az! Csakhogy végre személyesen is találkozunk! – üdvözölt szívélyesen.

– Hadd mutassam be Szonja Sosztakovát, az asszisztensemét, és itt van Grigorij Petrovics, ő lesz a közvetlen munkatársad... – folytatta Irina a felsorolást, ám én elvesztettem a fonalat abban a pillanatban, amikor Grigorij előre hajolva megszorította a kezemet. Valószínűtlenül ismerős volt a mozdulata, összerándult a gyomrom, és csaknem visszahúztam a kezem.

– Szólíts csak Grisának – mosolygott, és az arcomat kémlelte.

Nyílt vizsgálódása nem volt sem tolakodó, sem bántó, egyszerűen számba vette az arcvonásaimat, mintha leltárt készítené. Mégis zavarba hozott, és megszeppenve elhúzódtam tőle. Szonja odapenderült mellém, és karon fogva elhúzott a lépcső felé.

– Grisa, ne foglald le az új kolléganőt – csivitelte közelebb hajolva hozzám. – Gyere, megmutatom, hol a kávéfőző. Egy jó kávé után mindjárt otthon érzed itt magad.

A kávé ugyan nem volt jó, de legalább időt nyertem, hogy magamhoz térjek. Szonja olyan volt, mint Kata barátnőm orosz kiadása. Szőke haja, élénk színekkel kifestett, bájos arca éles elmét takart. Kitűnő szakember volt, ugyanakkor ismert minden helyi pletykát, ami tudományos körökben is sokat segít a karrierépítésben. Végigvonszolt az intézeten, mindent és mindenkit bemutatott, végül a sok új benyomás eltompította a reggel élményét.

– A kávé velem ittas meg, de ebédelned már mással kell – fuvolázta Szonja, és szélesre tárta az utolsó labor ajtaját.

– Jó munkát kívánok, Grigorij Petrovics – incselkedett, azzal lendületesen ránc csukta az ajtót.

– Hát itt volnánk – nyugtázta Grisa halkán, és hátrasimított egy tincset a homlokából.

Én csak álltam az ajtóban moccanatlanul, mint azokban az álmokban, amikor szaladni kellene, de egyik lábam sem mozdul.

Grisa találta fel magát előbb, odalépett az egyik íróasztalhoz, és kihúzott nekem egy széket.

– Talán nézzük át az eddigi korrespondenciánkat – javasolta, és gálánsan a szék felé intett.

Zavartan pislogtam, majd merev térdekkel odalépkedtem, és leültem. Grisa odébbhúzta saját székét, nagyobb távolságot teremtvé köztünk, és mindketten elővettük laptopunkat. A gépem duruzsolása és a jelszó bepötyögése visszakapcsolta a tudományos éneket. Újra biztos talajon éreztem magam, és máris a mérhető adatok és értelmezhető statisztikák nyugalma áradt szét bennem.

Grisa kérdezett, én válaszoltam, az eredményeket közösen értelmeztük, és ahogy teltek az órák, egyre természetesebb összhangba kerültünk. Elhűlve figyeltem fel arra, hogy gondolkodás nélkül fejeztük be egymás mondatát. Mintha már mindig is együtt dolgoztunk volna. Továbbra is vizsgálódva figyelt, amikor azt hitte, nem veszem észre, én pedig a feladataimra összpontosítva harcoltam az újból és újból rám törő szorongással. Észre sem vettem, hogy átdolgoztuk az ebédidőt, és már koromsötét volt odakint, mire szedelőzködni kezdtünk.

– Jobb lesz, ha visszakísérlek a hotelhez, nem biztonságosak az utcáink, és a lámpák sem égnek mindenhol – bizonygatta Grisa, míg felsegítette a kabátomat.

– Ki hitte volna, hogy Putyin országában bárki is rosszködni mer – válaszoltam ironikusan.

– Igen, hosszú a karja, de hozzánk valahogy mégsem ér el. Leginkább akkor nem, amikor szükségünk volna rá – nevetett.

Séta közben szigorúan szakmai kérdéseket firtattunk, a lélegzetünk párája szövegbuborékokat formálva lebegett felettünk. A szállásomhoz érve Grisa megdörzsölte fagyos állát, és elismerően csettintett a nyelvével.

– Látom, nem ragaszkodsz a civilizált világ hívságaihoz – konstataulta, – ha esetleg mégis több komfortra vágnál, akkor szólj, és segítek.

– Köszönöm, de még akklimatizálódok. Talán így jobban át tudom érezni a bennszülöttek életkörülményeit.

Másra sem vágytam, mint hogy becsukhassam magam mögött az ajtót, és ízekre szedjem a bennem dúló képzavart. Egy félszeregre sikerült köszönés után felviharzottam a szobámba, és kabátostul ledobtam magam a fotelba. A telefonom zümmögött – Kata várta az útibeszámoló első részét, de nem volt erőm a faggatózásához. Tompa puffanással padlóra ejtettem a telefont, és ruhástul kinyúltam az ágyon. Ez utoljára gyerekkoromban fordult elő velem.

– Zsóka, mi ütött beléd? – reccsent fel anyám hangja a Junyoszy TV hangszórójából.

– Fogalmam sincs, anyu, de ezek szerint már képzelődöm is – szakadt ki belőlem tanácstalanul.

Összekuporodtam, szabadjára engedtem az egész nap kordában tartott feszültséget. Kavarogva törtek fel a nap eseményei és gyerekkorom rég elfelejtett emlékképei, mígnem túlpörgettem agyam kikapcsolt, én pedig hálásan alámerülhettem a sötét öntudatlanságba.

Zavaros álomból riadtam fel az éjszaka közepén. Levetköztem, kibotorkáltam a fürdőszobába. Teleengedtem a kádat vízzel, vártam, hogy lehűljön, közben előhívtam az álmom részleteit.

Nagypa lépett elő a fürdőszoba neonfényében kavargó gőzben, intett, hogy kövessem. A fehér ködben megjelent egy havas táj, mentem nagypa után, láttam a lábnyomait a hóban. Megállt, hátranézett, de most már nem nagypa volt, hanem Grisa, aki egy szék támlájára támaszkodva intett, hogy foglaljak helyet.

Összefontam a karomat, és visszamentem a szobába. Szükségem volt egy kis lehülésre, de az ablakról hiányzott a kilincs, ezért a homlokomat a jéghideg üveghez támasztottam. Annyira ismerősnek tündek Grisa mozdulatai, ahogy a haját hátrasímtotta; a biccentése, amikor tetszett neki valami, amit mondtam, néha még a hanglejtése is – mindet jól ismertem, hiszen ott őrizgettem őket mélyen az emlékeimben. Mintha nagypa támadt volna fel egy fiatal orosz férfiben.

Mindenre van magyarázat, az ok-okozat láncolatát kell csak végigkövetni, és feltárulnak az összefüggések. Ez volt a vezérfo-

nál a munkámban, és ezt követtem az életemben is. Kollégáim azt becsülték bennem, hogy mindig könnyen feltaláltam magam, nem voltam talán a legkommunikatívabb alkat, de a helyzetet felismerő és gyorsan megoldó képességem sosem hagyott cserben.

Tudtam, mit kell tennem, és határozott mozdulattal beléptem a kádba, hogy felkészüljek a holnap kihívásaira, majd felszisszenve visszarántottam rákvörösre forrázott lábszáramat. Talán egy kicsit elhamarkodtam a dolgot.

Másnap szombat volt, el kellett napolnom a haditerveimet.

A mobilomon villogtak az üzenetek – többnyire Kata fenyegetésbe hajló felszólításai, hogy azonnal jelentkezsek, de volt köztük egy üzenet Grisától is. Városnéző túrára hívott, hogy tanulmányozhassam a bennszülöttek életkörülményeit. Elismerően konstatáltam, hogy emlékszik a tegnapi esti csipkelődésekre. Ezek szerint nem felejt egykönnyen, sőt arra is emlékezett, velem ellentétben, hogy hétvége van, persze ő nem repült át kilenc időzónát egy nap alatt.

Elfogadtam az ajánlatát, és az emésztőrendszeremet kihívások elé állító reggeli után teljes menetfelszerelésben toporogtam a hotel előtt. Éjszaka leszakadt az ég, legalább fél méter hó borított be mindent. Egy Lada Niva állt meg csúszkálva előttem, némi matatás után kivágódott az ajtó, és Grisa jól ismert gesztusával mutatott az anyósülésre. Egy pillanatra elterjedt a köldököm táján a tegnapi zsibbadás, de egy mély levegővétellel legyűrtem. Most már tudtam, mit kell tennem. Ebbe a tudatba és az ajtóki-lincsbe kapaszkodva bekászálódtam az ülésre.

– Dobroje utro, kollegina, látom, felkészültél a sétára – látta-mozta az öltözékemet.

– Van értelme elindulnunk? Ebben a nagy hóban egyáltalán eljutunk valahova? – feleltem kételkedve.

– A városban nincs sok látnivaló. A Nagy Szovjetunió művészeti remekeit szerencsésen sikerült felszámolni, helyükön anyaszentegyházunk állított magának emlékműveket. Majd megmutatom azokat is, ha szeretnéd – javasolta, oldalról rám sandított, és sebességbe rakta váltót.

– Kezdjük azzal, amit jónak látsz, és ami lehetséges, amíg le nem kotorják az utakat – válaszoltam, miközben a biztonsági övvel matattam.

– Hát arra várhatnánk – nevetett fel Grisa. – Mi itt magunknak tapossuk le a havat. A hókotrók ilyen rossz időben nem merészkednek ki a garázból. A kályha mellett vodkázva várják meg a tavaszt.

A Lada megdöböntően könnyedén vette az hóakadályokat, szinte szánként siklottunk végig a városon. Hamarosan magunk mögött hagytuk a házakat, egyre csak felfelé vezetett az út. Az interneten talált információk alapján derengett, hogy hova is tarthatunk, és hamarosan megláttam úticélunkat az előttünk lévő dombtetőn.

Grisa leállította a motort, kikászálódttunk a kocsiából, és egymásba kapaszkodva elindultunk felfelé a hóval borított lépcsőkön. Más helyütt jókat kacarásztunk volna esetlen csúszkálásunkon, itt a maró hideg és a hely szelleme a torkunkra fagyasztotta a nevetést. Komoran magasodott fölöttünk a Szomorúság maszkja, mementót állítva a gulágok névtelen halottainak.

A szobor mellé érve körülnéztem. Két hatalmas tengeröböl és a hegyek határtalan fatengere közé ékelődve terült el a város. A házak szabályos alakzatba rendezve dacoltak végtelen elhagyatottságukkal.

Visszafordultam a szoborhoz. Itt hallgattatta el Oroszország az értelmiségét.

– Mennyi ismeretlen élet, mennyi kerékbe tört sors – suttogtam.

– Nem mindenki maradt névtelen, aki megjárta a lágereket. A város lakóinak nagyrésze az ide deportált foglyok leszármazottja. Azt mondják, Magadan lakosságában a legmagasabb az értelmiségiek aránya. Szinte minden családban akad egy-két professzor – mondta visszafojtott hangon. – Van egy emlékműzeunk, amely őrzi a rabok névsorát – folytatta. – Sokan életcéljukká tették a nyilvántartások rendszerezését. Állítólag az egyik legalaposabban vezetett kartotékrendszer, de sajnos csak

engedélyhez kötötte és alaposan indokolt esetben adnak hozzáfért az adatokhoz – hangja tárgyilagosan csengett, de arcizmai feszülten dudorodtak. Kérlelően rám nézett, majd türelmetlen mozdulattal hátat fordított.

– Hideg van, meg fogsz fagyni. Gyere menjünk – mordulta, és elindult a lépcső felé, majd feleszmélt, és visszafordult, hogy karonfogva lesegítsen a kocsihoz.

Szóltanul hajtottunk vissza a városba, meredten figyeltem a szemlátomást növekvő jégrózsákat az ablaküvegen.

– Megérkeztünk – törte meg Grisa a csendet.

– Hol vagyunk? – értetlenkedtem, és végigmértem az előttünk álló épületet.

– Lehet, hogy nem említettem, Irina és a többiek ünnepi ebédre várnak – megint a régi Grisa nyugodt, megfontolt hangján szólt.

Megkönnyebbülten szálltam ki a kocsiból, és néhány mély lélegzetvétel után lelkes kifejezést varázsoltam az arcomra, majd belevetettem magam a társaságba. Minden jobb volt, mint magam előtt látni Grisa feszült arcát.

A jetlagre hivatkozva elhárítottam a kollégák jobbnál jobb programötleteit, akik ebéd után ragaszkodtak ahhoz, hogy elkísérjenek a szállodáig. Nevetgélve csúszkáltunk végig a járdán, mindenki szörnyülködött szállásválasztásomon, és lelkesen kértek, hogy jelentkezzek, ha bármire szükségem van.

Nem tódítottam nagyot a jetlaggel, nehéz volt a testem, alig vonszoltam fel magam a szobáig, és hálásan rogytam az ágyamra. Másnap délután tértem magamhoz, odakint már sötét volt, a mobilom képernyőjén villogtak Katám üzenetei, aki most már teljes kétségbeesésében a legrosszabbakra gondolt.

– Ugye nem falt fel valami orosz medve, vagy ha igen, akkor azonnal avass be a részletekbe, mert különben... – nem olvastam tovább.

A könnyebb utat választva emailben írtam neki egy példásan unalmas beszámolót, így esélyes volt, hogy lecsillapodik, és megúszom a számadást.

Hétfő reggelre visszatért az erőm és az elszántságom. Előháláztam a kabátzsebemből Szergej névjegykártyáját, és türelmetlenül vártam, hogy fogadja a hívásomat.

– Szergej? Itt Zsóka, szükségem van a segítségére – rontottam rá, és választ sem várva folytattam. – Van kapcsolata az Emlékmúzeum levéltárához?

– Zsóka, Ön az? Hát persze, várjon kérem. Hadd legyek szolgálatára! – szinte röpködött örömeiben, hogy latba vetheti a kapcsolatait.

Már úton voltam az egyetem felé, amikor megszólalt a mobilom.

– Zsóka, minden rendben – bődült fel Szergej öblös hangja. – Jegyezze meg Jevgenya Kornjikova nevét. Őt keresse a múzeum igazgatóságán. Délután várni fogja – jelentette ki elégedetten.

– Köszönöm, Szergej, nem is tudja, mekkora segítség ez nekem – hálálkodtam.

Nem is értettem, Grisa miért mondta, hogy nehéz bejutni a levéltárba, elég volt egy részeg orrosszal végigülni egy kilencórás repülőutat.

A siker lendületet adott a napomnak, könnyedén letudtam a teendőimet, nem akadtam fenn Grisa zárkózottságán, aki leadási határidőkre hivatkozva a képernyőjébe temetkezett, és sebtében elköszöntem a kollégáktól, amint végeztem, nehogy bárkinek eszébe jusson, hogy szórakoztatnia kell engem. A múzeum épülete néhány utcányira volt az egyetemtől, a portás gyanakvóan méregetett, és szinte vigyázzba állított a fal mellé, míg Jevgenya Kornjikova ki nem szabadított a fogságból.

– Üdvözlöm, Zsóka! – rázta meg a kezemet. – Szergej említette, hogy Magyarországról érkezett. Örülök, hogy ellátogat hozzánk.

– Köszönöm, hogy fogadott, Jevgenya Kornjikova – viszonztam a szívélyességét.

– Szükségünk van néhány adatra, mielőtt a levéltárba menénk – jegyezte meg a vendéglátóm. – Kérem, kövessen az irodámba.

Gyorsan túlestünk a formalitásokon, és máris a levéltár ajtajában találtam magam, ahol Jevgenya egy pirosposzsgás arcú aszszonyságra bízott, aki üdvözlésképpen puha kezébe temette a kezemet, és végtelen meghatottsággal bizonygatta, hogy mennyire örül a látogatásomnak.

– Merre is vezessem, kedveském? – kérdezte, és kitárta a levéltár ajtaját.

Elcsüggedve bámultam a hatalmas pincehelyiséget, és az egész teret betöltő, plafonig érő polcsorokat.

– Hát ezt képtelenség átnézni – sóhajtottam.

– Ne csüggedjen, aranyoskám – vigasztalt a jó tündérem, és karon fogott. – Csak mondja meg nekem szépen az évszámot és a nevet, és én majd odaviszem magácskát a megfelelő polchoz.

– Honnan tudja, hogy egy bizonyos valakit keresek? – szaladt ki a számon.

– Mindenki ezt teszi – legyintett a néni. – Ide nem a kutatás, hanem az emlékek vagy a veszteség bánata hozza el az embereket. Én pedig segítek, hogy megtalálják, amit keresnek.

– Ugye, meg tetszett járni a légereket – jelent meg bennem a felismerés.

– Hát persze, persze – legyintette könnyedén. – Sokan vagyunk ezzel így. Végül mindannyian rájövünk, hogy a felejtés nem vezet sehová, csak a megbocsátás segít. Na, hova is vigyem magácskát? – terelte el a szót.

Hálával gondoltam nagypapa meséire, részletességük segített aránylag pontosan behatárolni a kutatásom területét. Három polcnyi dosszié így is bőséges elfoglaltságot ígért.

Innentől kezdve lázas kutatómunkával teltek a napjaim. Az egyetlen a biológia, munka után a levéltár foglalta le minden gondolatomat. Néha kénytelen voltam engedni a kollégáim nyomásának, és megismerkedni Magadan éjszakai életével, amely szerencsére igen eseménytelennek bizonyult.

Grisával udvarias kivárással figyeltük egymást, néha egymás szavába vágva vitáztunk, néha szótlánul dolgoztunk egymás mellett.

A többiek pusmogva figyeltek minket, csak Szonja volt elég bátor, hogy rá is kérdezzen, milyen viszonyban vagyunk egymással.

– Ti szoktatok találkozni Grisával munka után? – puhatolózott.

– Dehogy, eleget látjuk egymást itt, bent – feleltem, és meg ráztam a fejemet. Igyekeztem félvállról válaszolni, nehogy eláruljam, hogy nekem sincs fogalmam, milyen viszonyban is vagyok Grisával.

Két hét kutatómunka után a levéltárban rábukkantam egy dobozra, amelyben az iratokon kívül fényképek is voltak. Összeszorult gyomorral néztem végig a sok lesoványodott, beesett arcú embert, akik beletörődött tekintettel néztek vissza rám. Gyerekek is voltak a képeken, néha a szüleikkel kézen fogva álltak, néha növekvő sorrendbe állítva egymás mögé, mint az osztályfotókon.

Az egyik képen megakadt a szemem. Egy férfi és egy nő álltak egymás mellett, a férfi karjában tartott egy hároméves forma kislányt, aki élénk kíváncsisággal fordult a kamera felé. A többivel ellentétben ez a gyermek vidámnak tűnt, és a felnőttek is derűsen néztek a kamerába, ezért tűnt olyan különösnek ez a kép. Nehéz volt kivenni az arcvonásokat, ezért odaléptem Dásenka nénihez, a jó tündéremhez.

– Dásenka, szükségem lenne a nagytőjára – kértem, és meglobogtattam a képet.

– Tessék, aranyom! – nyújtotta felém. – Hadd lássam, mit talált? – kérdezte, és mögém lepve átlesett a vállamon.

– Nicsak! Ezek Ánya Petrovics szülei! És ott van a kis Ánja is. Hogy nem vettem észre eddig ezt a képet? – ámult el Dása néni. – Kiszabadulásuk után Ánja és az anyja itt maradtak a városban. Most is itt él a fiával. Asszem, Ánya tanító lett, mint az anyja, de biztos már nyugdíjas ő is, a fia meg az egyetemen dolgozik talán. Bizony, sokan itt maradtunk, mintha láthatatlan szálak kötnének minket őseink vagy saját szenvedésünk színhelyére.

Szavai foszlányokban jutottak csak el az agyamig, hipnotizálva meredtem a képen álló férfi arcára, a vékony bajuszára. Pont

ilyet hordott nagypapa a fiatalkori képein. Létezik, hogy a levéltár mélyén egy kifakult régi képen megtaláltam nagyapámat egy idegen gyermekkel a karján? Vagy ez a képzeletem szüleménye, mert annyira vágytam rá, hogy magyarázatot találjak az öngyilkosságára?

– Mit is mondott, Dásenyka? – vontam kérdőre a jótételek segítőmet, aki készségesen szóról szóra elismételte az elhangzottakat.

Most már egészen biztos voltam benne, hogy ezen a képen ott a válasz a kérdéseimre, és Grisa Petrovics lesz az, aki segít a megfejtésben.

– Le szeretném fénymásolni ezt a képet, elengedhetetlenül szükségem volna rá – erősködtem. Mint hamar kiderült: feleslegesen.

– Hova gondol, angyalom?! Nem a világ végén élünk mi itt – nevetett Dásenyka néni. – Nálunk szkennelnek sokszorosítják ám a képeket! – büszkélkedett.

A munkámhoz gyakran kellett képeket szerkesztenem, így néhány ügyes fogással éles képet készítettem az elhalványult fotóból. Minden kétséget kizáróan nagypapa nézett vissza rám a képernyőmön. Kinyomtattam a fotót, zsebre vágtam. Hazafelé menet a kép szinte égette a zsebemet, nem várhattam meg a holnapot, itt és most kellett megkapnom a válaszaimat. A hotelbe érve remegő ujjakkal kaptam elő a telefonomat, és még a recepcióról küldtem egy üzenetet Grisának, hogy azonnal találkoznunk kell. Fel sem mentem a szobámba, mert tudtam, hogy hiába nem válaszolt, már úton van. Még sosem voltam ennyire biztos semmiben.

Nem kellett sokat várnom. Betoppant az ajtón, leverte a kabátjáról a havat, odaköszönt a recepciónak, majd észrevett. Szótlanul vizsgálta az arcomat, mint az első találkozásunkkor, de most elégedettnek tűnt, mint aki végre megtalálta, amit már akkor keresett.

– Beszélünk kell – sziszegtem, és magammal húztam a sarokban álló fotelekhez. Nem akartam a szobám magányában

egyedül lenni vele. Grisa az arcomat fürkészte, amikor előhúztam a zsebemből a fényképet, és elé raktam.

– Tudod, hogy kik vannak ezen a fotón? – kérdeztem, s közben lestem a reakcióját.

Épphogy csak egy pillantást vettet a képre.

– A nagyszüleim és az édesanyám – válaszolta nyugodtan. Úgy viselkedett, mintha a világ legtermészetesebb dolgáról beszélne, miközben bennem éppen óriási robajjal borult fel a világ. Levegő után kapkodtam, összeszorult a mellkasom, a fotel karfájába kapaszkodtam.

Grisa elkapta a kezem.

– Zsóka, nyugodj meg! – szólalt meg nagyapám hangján. – Hadd meséljek neked!

– Nagymamám tanárnő volt Moszkvában. Onnan deportálták, és itt találkozott nagyapával a lágerben. Tudta, hogy nagyapának volt egy családja odahaza, de szükségük volt egymásra, és a gulagban egyik napról a másikra éltek az emberek. Anyám négyéves volt, amikor kiszabadultak, és nagyapának haza kellett mennie. Tudták, hogy többet nem találkoznak, de azt is tudták, hogy sosem felejtik el egymást.

Könnybe lábadt a szemem, annyira emlékeztetett nagyapára.

– Hogy lehetsz ennyire olyan, mint ő? – hebegtem. – Fogalmad sincs, mennyire hiányzik nekem.

– Én sosem találkozhattam vele – mondta csendesen. – A bábuskám és anyám meséltek róla. Meg hát a leveleit is olvastam sokat.

– A leveleit? – a hangom elcsuklott. – Neked leveleket írt?!

– Csak így tudtunk kapcsolatot tartani. Tudtuk, hogy van egy családja, akinek szüksége van rá. Megígértette velünk, hogy sosem fogjuk elmondani neked, hogy létezőnk.

– Te rólam is tudtál? – hitetlenkedtem elhűlten.

– Hát persze! Nem volt könnyű elérni, hogy Irina meghívjon téged ide – hangjából leplezetlen büszkeséget hallottam ki. – Nem mondhattam el neked, ki vagyok, de legalább meg akartalak ismerni.

Grisa egyre felszabadultabban mosolygott, és izgatottan előredőlt.

– Amikor a szobornál jártunk, rájöttem, hogy az lenne a megoldás, ha te magadtól kitalálnád, ki vagyok! – mondta.

– Te mindent tudtál rólam, és még irányítottál is, én pedig születésem óta egy hazugságban élek, vakon és tudatlanul? – szakadt ki belőlem.

Felpattantam a fotelból, de fogalmam sem volt, hova akarok menni. Szétvetett a felismerés, hogy végig ott volt előttem, de képtelen voltam meglátni az igazságot.

– Gyere, ülj vissza! – kérlelt Grisa, és megint a kezem után nyúlt.

Elhúztam előle, még nem bírtam volna ki az érintését, de visszaültem.

– Nagyapa évente küldött egy-egy képet rólad, aztán egyszer csak nem jött többé sem kép, sem levél. Nagymamám évekig várta, hogy hírt adjon magáról, majd elvesztette a reményt. Lassan elhervadozott, nem volt már minek élnie. El tudta fogadni, hogy magunkra hagyott, de azt nem, hogy elfelejtett minket.

– Nagyapa öngyilkos lett egy havas januári délutánon – mondtam csendesen, bele az unokatestvérem szemébe. – Kettészakadt a két világ között.

Halmai Tamás

Világosságul rendeltelek (Apostolok cselekedetei)

1
*És lesztek nékem
tanúim. Az időket
az Atya tudja.*

2
*A pünkösöd napja.
És kettős tüzes nyelvek.
Még háromezer.*

3
*Nincsen ezüstöm.
És felszökvén, megállta.
Beméne velök.*

4
*Néphez szólottak.
Szent Lélekkel megtelve.
És könyörögtek.*

5
*És tevék őket
közönséges tömlöcbe.
Hanem az angyal.*

6
*Olyannak láták
az ő orcáját, mint egy
angyal orcáját.*

7
*Mint a próféta
mondja: nem kézzel csinált
templomban lakik.*

8
*Az apostolok
kézrátétele által.
Ha teljes szívből.*

9
*Halla szózatot.
És pikkelyek estek le.
Tábitha, kelj fel!*

10
*Amit az Isten
megtisztított, te ne mondd
tisztátalannak!*

11
*És nagy sokaság
csatlakozék az Úrhoz.
A pogányok is.*

12
*Felkölté Pétert.
Leesének a láncok
a kezeiről.*

13
*Világosságul
rendeltelek téged a
földnek széléig.*

14
*Mert jóltevőnk volt,
adván mennyből esőket.
Térjetez Hozzá!*

15
*És a szíveket
tudó Isten mellettük
bizonyosságot tett.*

16
*Lídia nevű,
bíborárus asszony. És
unszola minket.*

17
*Mit akarhat ez
a csacsogó mondani?
Őbenne élünk.*

18
*Ne félj, hanem szólj!
Mert nékem sok népem van.
Jézus a Krisztus.*

19
*Keze reájok.
És a Szent Lélek. Szólnak
vala nyelveken.*

20
*Éjfélig tanít.
Elegendő szövétnek.
Felház. Efézus.*

21
*És elhajózánk.
Vala négy szűz leánya.
Tárzusi vagyok.*

22
*Eredj el, mert én
téged messze küldelek.
Római vagy-é?*

23
*Semmi rosszat sem
találunk ez emberben.
Ne tusakodjunk!*

24
*A feltámadás
felől vádoltatom én
e mai napon.*

25
*Bizonyos megholt
Jézus felől vitáznak.
Azt állítja, él.*

26
*A sok tudomány
téged örültségbe visz.
Tudom, hogy hiszel.*

27
*Jó reménységben
legyetek; mert egy lélek
sem. Csak a hajó.*

28
*Nem közönséges
emberség. A barbárok
befogadának.*

Kopriva Nikolett

A peron

*Zseblámpával közlekedünk a városban,
szentjánosbogarak vagyunk térképén.
Elmosódott, fekete foltok az utcák.
A házak, kapuk és kertek még
szokják a láthatatlanságot,
a hegyen magasodó, ősi vár falai
beleolvadtak a vibráló, kék
felhőbe. A templomkertben álló szobrok
eleinte naphosszat sugdolóznak,
majd örökre elalszanak.
Vigyáznunk kell, hova lépünk,
kátyús az út. Ködjéből olykor macska
válík ki, csontváz sétál
az ismeretlenbe.
Törmelék ropog talpunk alatt,
nem tudjuk, éppen mi omlik össze.
Talán a hold.
Néhány hete eltűnt az égről.*

*A vasúti bemondó éjszakánként
egyre hangosabb.
Csak két irányba lehet jegyet venni –
a harctér felé, vagy
az országhatárhoz.
Katonaruhás férfiak, bőröndöket kerülgető
nők tolonganak a deres oszlopok körül.
Egyedül a peron ragyog a városban.
Mindkét irányt fény szegélyezi,
bele lehet vakulni.
Indulásra készen állnak a vonatok.
Félúton elnyeli őket
valami.*

Galambok

*A vonatállomásra telepedett
csönd szétroppantja
a toronyórát. Elromlott a jelen.
Ülök a padon, alacsonyan
repül minden madár.
Eltűnt a szél,
mi itt ragadtunk.
Zárva a határ, idegen az ország.*

*Anyám az ablakban áll,
múlik mellette a szoba.
Bölcs fám árnyéka a
macskakövek közé folyik.*

*Eltörölték a menetrendet,
a váróterem üresen tátongó
lyuk, belakják a galambok.
mellkasomban is fészkelnek,
föl-alá repkednek csontjaim között.*

Szitakötők

*este holtak másznak le a fákról,
kántálják, hogy kint már elfeledtek,
ruháimat szétosztották,
hózentrógeres nadrágomat
a kocsmáros asszony választotta ki,
kalapjaimat a mezőkön álló
madárijesztőre aggatták,
csíkos ingemből géprongy lett.*

*testemet szitakötők másszák,
velem remegnek éjjel.
ha a nap perzsel, szemhéjam alatt
keresnek rejtekhelyet.*

Bátyi Zoltán

Kutya a kabátban

Nem tudta senki, honnan érkezett. Csak állt ott a terem végén, szorosán az ajtófélfához lapulva. Mint szürke bogár, mint sarokba szorított, rémült egér. Bámult bele a zajba, bokáját verdeste kopott, hosszú kabátja, átázott, széttaposott cipője egyre nagyobb vizes foltot rajzolt a padlóra ragadt koszra. Izzadó tenyérrel markolt sörösüveg mögül csak fél pillanatig bámultak rá vérekes szemekkel, esélyt sem hagytak a köszönésnek.

– A sziklát, haver... – szaladt át a termen egy rekedt kiáltás. – Mondom, a sziklát! Nem hallod? Görgesd már a barlang elé. Vagy neked erre külön rabszolgát fogadott a nagyanyád? – zúdultak a szavak, s akkor már két tucat fej bólogatott, mint egykor a műanyagkutya a Trabant hátsó ablaka mögött. Mert valóban – nyitva hagyta az ajtót. Csak résnyire ugyan, de ez is elég volt ahhoz, hogy benyomuljon a tél, borzongató hideget leheljen az arcokra, és még a kabátok alá is bemásson.

– Elnézést kérek az uraktól, csak...

És ezt a mondatot sem fejezte be. Mint soha, semmilyen mondatot, évek óta. Ajtózár kattant, de fölöslegesen, hiszen máris újabb vendégek érkeztek, fagytól kipirult arccal, cserepes száját nyalogató nyelvvel rohamozva a pultot. Józsi úr csapata mögött Lacika evezett a farvízen, Lacikát Icu biztatta gyorsabb tempóra, Icu után Géza üvöltött bele a sűrű füstbe: „Mára elég a kapitalizmusból, nem építem tovább!”

– Van egy kutyám. Igazi, fajtatiszta boxer. Egyébként eladó – motyogta a hosszú kabátos, amikor megérezte, hogy hangja ösvényt vághat a viták pár másodperces halkuló zajában.

– Nekem meg lumbágóm van, és májzsugorodásom. Azonkívül itt hagyott a lányom, Londonból két éve nem írt levelet, sitten a fiam, az asszonyt pedig még tíz darab ezresért se hajlandó senki fölakasztani a mosókonyhában – birkózta le könnyen

a hirtelen támadt csöndet Béla tata, és hálásan köszönte meg a körbeszaladó röhögést.

A hosszú kabát már csak akkora volt, mint egy máris eldobható mosogatórongy, eltűnt belőle a test, elveszett ráncai között a fej, de kiszökött a résén egy kutyapofa, egy boxer feje. Mintha tüsszentene, úgy vakkantott, hogy aztán két első mancsát föltámassza a pultra, épp Béla tata és Frici söre közé.

– Egy kutya! Egy igazi kölyökkutya – sikított Jolán, akinek ujjain évek óta vágta sebet a repedt szélű poharak, és nagyon részeg rakodók vágyait kereste, garانتáltan zárás előtt.

– Ha szabad kiigazítanom, ez nemcsak egy kutya. Ez egy boxer. Fajtiszta, szokták mondani, de pontosabban fogalmazva, fajtatiszta. S ha szabad hozzátennem, törzskönyvezett boxerkölyök – bújt ki megint a szó a hosszú kabát zsíros gallérjából. Még egy fej is megjelent. De csak egy pillanatra, mert máris ijedten menekült vissza a hirtelen nyomakodó tömeg elől. A kutyát, a fajtatiszta boxerkutyát ugyanis mindenki látni akarta.

– Lopta?

A kérdés egy deci kevert mögül esett a pultra, de választ senki nem kínált rá.

– Miért lopta volna? Nekem is volt ilyen. Épp ilyen kutyám, csak sokkal nagyobb. Az, ha egyszer vicsorított azzal a nagy pofájával, mindenki egy ugrással kívül volt a kerítésen, és soha többé nem merészkedett a kertembe. Mert ezek a boxerek olyanok ám.

– Fajtatiszta kutyát, kérem, csak urak és hölgyek tartanak, ha szabad félbeszakítanom Varga úr... hm... enyhén fogalmazva is azt kell mondjam: hazudozásait – csordult a könyöklőkön izzadó hamuba a világ legudvariasabb hangja. – És azok is csakis szakértő kezekre bízzák. Mint például az én kezeim. Mert nekem, kérem, olyan ujjaim voltak – forgatta mindkét kézfejét, mutogatta bütykös ujjait Babis úr –, hogy szegény anyám minden este elmondta: fiam, neked vagy zongoraművésznak kellett volna lenned, vagy nőgyógyásznak.

– Nőgyógyász meg zongoraművész mindenki lehetett. De tengerész! Ahhoz több kell. És én már ott álltam, hogy nyomják ke-

zembe a papírt, a vonatjegyet, aztán irány Fiume. A legnagyobb olyan óceánjáró várt rám, ami magyar zászló alatt valaha is kivonult a tengerekre. Szóval én mehettem volna, de igazán.

– Fiume? Hát ez jó! Olyan nevű város már nincs is – ült vigyor több arcra is. Rijeka, úgy hívják, Rijeka, kiabálta valaki, és mozdultak a lábak, mintha az egész kocsmá az emlékeiből menekülve máris indulna Rijeka–Fiume felé. Köztük egy asszony a színház kórusából, ahol majdnem kinézték primadonnának, csak bokaficamnál sokkal súlyosabb sérülés derékba törte a karrierjét. Köztük egy hajlott hátú férfi a rakpartra bámuló gimnáziumból, ahol nyilvánvalóvá vált már az első osztályban, hogy istenáldotta tehetség, leginkább nyelvzseni, de aztán... Volt, aki egy gyár emléke elől szaladt volna, ahol főmérnök volt (esküszöm, az voltam, de kimart, elüldözött sok szemét alak irigysége, és a sikkasztásból semmi nem igaz), a telepen azonban csak annyit tudtak róla, hogy nejlonszatyorba gyűjti az üres kólásdobozokat.

Ekkor a hűgyszagú budiból nyitott sliccel, kába tekintettel lépett a terembe egy férfi. Semmit nem hallott Fiuméről, nem is jutott messzebb a sűrű hosszú kabátnál. Ott aztán a padlóhoz verte a cipője talpát, billegve bámult a boxer apró kutyaszemébe, majd összezárta hatalmas ujjait. Nyakánál markolva emelte ki a hosszú kabátból a csúnya pofájú kutyát, és elindult az ajtó felé.

– Kimegyek, elszívok egy cigit. De lehet, hogy kettőt – próbált nem elbotlani a saját lábában. – Még hogy tengerész meg mérnök, meg nyelvzseni – motyogta az orra alatt.

– De a kutyám! Azt miért viszi? – dobta utána riadt kérdését a hosszú kabátos.

– Nem lopom el, csak levegőztetem – mordult a válasz, már a kocsmá elől.

– És fajtatiszta boxerek pedig nincsenek is. Csak kocsmá van. Meg büdös. Nyisson már valaki ablakot! – ordította a férfi, amikor a küszöbön megbotolva visszazuhant a kocsmába.

– És a kutyám, hol hagyta a kutyámat? – nyüszített a hosszú kabátos.

– Mondom, fajtatiszta kutyák nincsenek is. Egyébként meg csak egy roppantás a nyakán, és a kutyája hosszú útra indult, egy hang nélkül hányta ki csúnya pofáján a lelkét. Jobb lesz neki a kutyamennyországban, higgye el, jobb lesz – röhögött a férfi.

Csak akkor hagyta abba, amikor a főmérnök úr rúgása az ágyékát érte, a majdnem tengerész lába a combjára támadt, a nőgyógyász ujjakkal szorított korsó csapása meg akkor szabta át az arcát, amikor az asszony, aki kis híján balerina lett, a földön hörgő kézfejen, csuklóján ugrált, és ordított: – „Mocskos kutya-gyilkos, dögölj meg!” – csak ordított, de volt, aki azt látta, hogy táncolt is közben.

– Hogy hova tűntek a támadók? Hát tudom én azt? Talán keresse őket Fiumében – motyogta a csapos a rendőröknek, és úgy bámult ki az ablakon, mintha nem esti sötétet látna, hanem egy Adrián ringatózó, tengerjáró hajót.

Sütő Csaba András

nyárközép – ötsorosok

a népköztársaság pénzei

*a földből lassan kifordulnak a népköztársaság pénzei
tíz fillér a gomb tallér a kabát galamblelkű obulusok
egy előttűnő világ alakzatai lehajol vállát nem rántja
húzza viszont az éledő gravitáció porszívózza az autót
kezébe akad egy kéteurós érme a szomszédban jó az is*

a szilvafa fattyúágai

*egész nap húzta a kapát bögregülek fémkanalakkal
hatalmas tüzet raktak itt miután eladták a házat
azt forgatta bele az eke a termőtalajba azt kapálja
most fel rozsdavirág oldalukra fekvő zöldborsóval
a szilvafa fattyúágai között emelkedik süllyed a nap*

fecskepanzió

*lehúzza fejét az istállóba menet felette kivágódik a madár
a fiókák csicseregnek kicsit aztán csend tapad a fészekhez
bár félni felesleges ez jó hely lesz nektek morogja
a betongerendákhoz tapasztott hotelszobákat
óvatosan nézegetve fecskepanzió borostyánnal hűtve*

hosszanti nász

nagy szárnycsapások az orgonabokron a szomszéd házhoz simuló sípra néz ezt kellett volna levágni tavasszal most fészket raknak rá a vadgalambok hosszanti nász szárnyzuhogás fészkalódás a zöld és fekete csendekre kattánó villany üli bokrát a madár

késő estig

késő estig dolgoznak a gépek véget csak beálló sötét hirtelen támadó vihar vethet állnak pantallósan izzadtan a kertekben az udvarokban támaszkodnak az árokpartokon elégedetten nézik mit műveltek megint

egész délután

fűkaszák fűnyíró traktorok egész délután többszólamú zúgás malom úgysincs fémdobozból iszogató nők a folyóparton vizet vallató horgászok pergetnek a spiccen dízelfüst az uszályok fodrozódó farokvizén

a csillagászat jelen idejében

nézi a csillagot rájön hogy műhold nézi a másikat rájön hogy az is nézi míg a sűrű drapérián egymás pályáját keresztezik enyhén bosszús enyhén döbönt a rövidlátó keplerre gondol közepes áhítattal aggódni kezd a csillagászat jelenidejében

a tücskök – brutális pantomim

*a tücskök mesteri munkáját az ég zúgása tördeli szét
a szőlőlugas fölött telő hold a pergolába fogódná
a hajtás kacsáival tapogatja a barnára mázolt fémét
a betonon négy lábú állatok hűtik maguk
kegyetlen torna brutális pantomim*

EDWARD BURNE-JONES (1833–1898) festménye

Csepcsányi Éva

Új őszi keleti széllel

*Ókori kockakövek,
vörös falakat hódító
borostyán, rozsdapille
levelek évszaka!
Csöndesebbek, sápadtak a lányok,
tarka sálakba tekerik a világot.
Valahol túl háború tombol,
de a Duna-Tisza partján még béke:
ki-kiülnek a vének sakktábláikkal.
Szomorú költők járnak girbe-gurba utakon,
és már éjjel is zengnek a harangok –
ebben az új őszi évszakban van valami keleti-idegen.*

Újuló idők

*Hangulatok kellenek,
némák, madárláb-könnyűek,
déliesen csöndes, alföldi ráják,
csak a pusztán szótlan léte.
Remeték vibráló békéje,
apácák rács mögötti hóvirág arca.
Dugig lettünk a zsvajjal, komédiával.
Valami tiszta kell, valami félig égi.*

A belső kertben

*Csendes órákban magam
mellé parancsol a képzelet,
kandalló előtt olvasunk,
harmatos borospoharunk
Tokaj kincseit kínálja,
halk Bach és Händl
szól.*

*Nem beszélünk,
egyre közelebb ér vállunk,
az ablakon túli szélben
bíborra pirulnak a kerengő levelek,
szemed mély éjszakába zár.
Zuhanunk, zuhanunk
belső kertünk
szépséges ösvényein járva.*

Nagymamám mesélte

*A nagy dunyhák közt a sarokban
feküdt egy aprócska vénasszony feketében:
az ő nagyanyja, ők pedig hosszú vászoningben,
mezítláb jártak, és nappal egész nap madárként
a réten lószemű szilvát eszegettek – így mondta.
Aztán bevonultak a szovjet katonák.
Ősztől tavaszig ódon uradalmi házakban
bújtak meg a családok,
fenn, a padláson rejtették az eladó leányokat.*

Sárfi N. Adrienn

Lágy hitek kora

Az Egy örült kutyájának lenni című, készülő regény részlete

– Nem lehet másként magyarázni a dolgot, csak úgy, hogy a Természet a bűnös. Kísérletezget kedvére, mint nagy génmanipulátor. Nem számol a következményekkel, senki nem is kéri számon, azt csinál, amit akar, bármit megtehet. A Természet teljhatalmú diktátor! És mindenkor ott pöffeszkedik körülötte a slepp: a föld, a víz, a levegő, a tűz, akik feltétel nélkül aszisztálnak főnöküknek, például életben tartják a kikísérletezett lényeket, vagy éppen elpusztítják őket, mikor, hogy. A Természet fehér köpenyben tüsténkedik a laboratóriumában bugyborékoló oldatok, pipették, petricsésze-tenyészetek, mikroszkópok között. Méricskél és megfigyel, reakciókat elemez, hatásokat hasonlítgat, a lehető legkülönlegesebb lehetőségeket keresi. Csak sajnos úgy tűnik, súlyosan rácsúszott a „torzulások” szakterületre. Ontja a meghökkentő ötleteket, mint egy dekadens képzőművész, és nincs, aki meghúzza a vészféket: idáig, öregem, nem tovább, mert mindennek van határa! Nincs, aki leváltaná a nagy DNS-varázslót, mert amúgy már bőven nyugdíjas korban van, már rég nem kéne praktizálnia, hiszen akadozik benne a vérelátás, szenilis, morózus és a döntései egyre felelőtlenebbek. De a vén diktátor kimozdíthatatlan a posztjáról, a kísérletek egyre csak folynak, torzabbnál torzabb lények születnek, és az ember csak reménykedhet, hogy nem éppen őrá esik a mester figyelme, és...

- Itt hagyj abba! – mondod.
- Muszáj valamivel megmagyarázni.

- Nem kell mindent megmagyarázni! – ideges a hangod.
- Ót igen. Máshogy nem lehet elviselni.

Felállsz az ülésről, előkotsz egy tízrúpiást a zsebedből, és utánamész. Felállok én is, hogy a támla felett lássam, mi történik.

Elé kerülsz, lehajolsz, úgy nyújtod felé a papírpénzt, hogy elérje. Húsz év körüli lehet a srác, mosolyog, ahogy a gyűrött bankó felé nyúl, világít hófehér fogsora, ahogy az előbb is világított, amikor elkúszott mellettünk a vonat koszos padlóján, a sorok között. Csak a tompa kaffanások miatt néztem arra az ablak felől, de még akkor is csupán a lassú mozgást érzékelve dobtam egy pillantást a padlóra. A fiú megvastagodott bőrű könyöke kaffant a padlón, ahogy hol az egyikkel, hol a másikkal „lépve” húzta magát előre.

„Nézd” – suttogtam.

Nézted:

„Bas...a meg.”

Ő is nézett minket. Fehéren világító fogain, mosolyán túl tiszta figyelemmel telített fekete szempár ragyogott, ahogy ránk tekintett. Most is ragyog, amikor köszönettel nyújtja görcsbe töpörödött kézfejét, és finoman, merev ujjai közé csippentve, átveszi a pénzt a kezedből. Mosolyog, ragyog, és kúszik tovább a folyosón, húzza megkeményedett könyökein a Természet alkotta torz testét anélkül, hogy látszana rajta bármiféle erőlködés. Így, oldalra kifordult medencecsonttal, így, hogy könyökén túl az alkarja felfelé áll, lifeg a levegőben, így, hogy térdtől lefelé, csökevényes lábfejekben végződő lábai az ég felé kalimpálnak. Polója anyagát a hátán meredeken görbülő gerince domborítja magasra. Gyíktarajra emlékeztet. A Természet egy cseppet sem sajnálta rá laboratóriumában az energiát. Dörzsöli a kezét a génhacker: hát itt van ez a kifordított testű, bénított végtagú lény a gyíkgerincével, és ennek ellenére hevesen lobog benne az élet tüze, arca üde és örömteli, és a Természet kéjesen gyönyörködik szerinte izgalmasra sikerült művében, miközben ő maga is csodálkozik ezen az elfojthatatlan élet-akaraton.

A fiú az arcunkba néz, nem méricskéli egészségesforma testünket, nincs a pillantásában irigység, számonkérés vagy takar-

gatott haragféle. Olyan, mint egy jólétbe született, egészséges kisgyerek, aki még nem láthatja a sikerekben gazdag jövőjét, viszont nagyon is érzi azt valahol mélyen, biztosan, és addig is, amíg a nagyszerű jövő el nem érkezik, önfeledten elvan a jelen boldogságos pillanataiban.

Elköszönsz tőle, visszaülsz.

Bambulsz kifelé az ablakon túlra.

Tudom, nem ezt a tipikus, állomásokra jellemző indiai forogtatot nézed, ami az üvegen túl hemzseg, sőt, nem is látod azt. Magadba mélyedsz. Sajnálod te is a srácot. De erről úgysem érdemes beszélni.

„Mit tud csinálni egy ilyen szerencsétlen ember.” Tudom, hogy ezt gondolod. Tudom, azt is gondolod, hogy az ilyen, és hozzá hasonló emberek soha az életben nem szexelhetnek. Mert hát, hogyan. Úgy nézel, hogy pontosan tudom, most ezt gondolod. Próbálsz elképzelni, hogy van ez náluk. Én is próbálok. Megborzongok. Megborzongsz. Akkor már inkább jobb, ha nem is ismerik még a testi vágyat sem. Úgy könnyebb. De persze miért ne ismernék, persze, hogy ismerik a vágyat; de ha esetleg mégsem, még akkor is jelez néha a szerencsétlen test, hogy valami szokatlan történik: pillanatnyi felbolydulás keletkezik benne, hormonok ömlenek valahonnan valahova, valami robbanásig feszül odabent, egy-egy vérbő szerv hirtelen zakatolni kezd, mintha sürgősen mennie kéne valahova, megfeszül egy-egy magatehetetlen izomcsoport, magától rándul egyik vagy másik végtag. A vágy nélküli torz ember biztos meg is ijed ilyenkor, mi ez, mi történik vele, de szerencséire elmúlik hamar a különös káosz, és visszakerül a normál kerékvágásba. A „valódi vágyásoknak” viszont sokkal nehezebb lehet. Ők biztos gyakran sírnak.

Bambulsz.

A combomat nézed.

Nincsenek sokan a vonaton. Első osztály, kényelmes ülések, UV-szűrős üveglak, légkondi. Mit kereshet ez a srác a vonaton. Milyen hülyeség, hogy úgy gondolkozik az ember, egy ilyen

torz testű valaki csak szegény családba születhet, akinek soha nem telhet arra, hogy drága jegyet váltson egy ilyen vonatra.

Langyos levegő fújja fentről a hajamat, nem akarom látni a kinti világot, lehunyom inkább a szemem.

- Lázadni kellene – leheletgyenge a hangom.
- Mi ellen?
- Nem tudom.
- Hát akkor lázadj!

Egy vidéki benzinkútnál állunk meg. Jó leszállni a motorról, dörzsölöm égő szememet, fáj a hátam, nyújtózkodom, leveszem a sisakot. Mögöttünk fél Nyugat-Európa, előttünk Nápoly. Míg tankolsz, csípőre tett kézzel mozgatom a derekam, arccal a kút melletti takaros ház és udvara felé. Az udvaron egy női alak, előrehajol, kezeit az előtte álló kisgyerek fogja. Jólesik most ez az elnagyolt, idilli kép, a sok-sok autótól mellett elsuhanó táj után. Anya és gyermeke. Látom bennük a természet harmóniáját, még az is eszembe jut, hogy ez talán egy jel arra, hogy közeleg az idő, az én időm, hogy nekem is... Egyszerre felém fordulnak. Gyorsan elkapnám a tekintetemet, ne érezzék, hogy valaki udvariatlanul megbámulja őket, de nem bírom elkapni, tapad rájuk a szemem, mint a villanásnyi idő alatt megszilárduló pillanatragasztó.

Ezt nem hiszem el.

Csalás!

Átverés!

Szorul, aztán erőset dobban a mellkasom, mintha a szívroham kezdő lökése rúgna benne. Kicsikar belőlem egészen tisztának tűnő felismeréseket az élet, aztán röhög a hátam mögött, hogy bevetem a mesét.

Rohadék!

Segítségkérően fordulok utánad, merre vagy, panaszkodni szeretnék: engem csúnyán félrevezettek, megkárosítottak! A hátadat látom, éppen indulsz fizetni. Dörzsölöm a szemem, forgolódom, de aztán közelebb lépek, bámulom az anya sűrű, fekete haját, szomorú szemét. Nézem a fáradt arcvonásait, vé-

kony karjait. Eres kezeiben a duzzadt, apró gyerekkezek. Remeg a szemem előtt a kép, már tudom, mire számíthatok, csak nem akarom tudni, pedig az, pontosan az van, amit most, hogy még mindig szembe fordulva néznek, részleteiben látok, nem pedig az, amit akarnék látni megint oldalról, elnagyoltan, a természet harmóniájával meg a nekem szánt jellel. Az anya kezében a tömpe gyerekkezek lejjebb görbe, duzzadt alkarokban folytatódnak; beleszédülök a gyermeki arc helyett felém néző érett, szakállas férfiarcba. Gyönyörű, tiszta, harmincas Jézus-arc, húsos csecsemő teste és végtagjai gyerekruhába bújtatva.

Úgy nézem őket, mintha hirtelen mindent megtudtam volna róluk.

Az anya végtelen sajnálattal gondoskodik egyetlen fiáról. A fiú, az ártatlanul börtönben ülők tehetetlen kínjával hagyja magát gondozni. Megvan minden, ami jó: szerető érintések, mindent megadás. Apa nincs. A férj–feleség kapcsolat már régen ráment az anya–gyerek kapcsolatba. Az apa elmenekülése pedig véglegesítette ezt a köteléket. A felszínen csend van, békés szomorúság, a „mindketten mindent megteszünk, hogy elviselhető legyen az élet” hozzáállása. A felszín alatt viszont ott remeg a toporzékoló kiszolgáltatottság, a lélek mélyén magatehetetlen indulat bugyog, aminek a legalján büntudat gubbaszt:

„Az én testemben fogant, én adtam neki életet;
én vágtam el anyám életét, mert megszülettem;
miért szültem meg;
miért szült meg;
hol rontottam el, mit tettem, mit tett az Isten?!”

Olykor vágyak dobálják magukat legbelül: élni a másik nélkül a férj oldalán; élni felnőttként, egészséges testben; én, és a tágas világ. Közben pedig egy csecsemő testű férfi kapaszkodik az óvó kezekbe, olykor bosszúból lerántaná őket a földre, üvöltve megtaposná a sajnálatot, az odaadást, a lelkiismeretet; míg máskor az anya lökné el magától a tömény szenvedést, sikoltva sietne fel a

lépcsőn, felvenne valami csinos, lezser göncöt, és magamutogatón rohanna ki benne a világba.

De nem.

Nem lehet változtatni.

Felfogják a mindkettejükre érvényes, életfogytig tartó szabadságvesztést.

A Természet feszülten figyel, friss adatok rögzítésére készen tartja a jegyzetfüzetét, kíváncsi, mikor jön el egy eltorzított lénynél az a pillanat, amikor az életvágy tüze teljesen kihuny benne, az öröm, az akarat beszürkül és elpárolog, amikor a szemben végleg kialszik a csillogás.

Mélyeket lélegzem, próbálok magamhoz térni. Eddig is látam, de ezt aztán végképp elutasítja bennem az ösztönös védekezés, mert túl kényelmetlen és fájdalmas, és a maradék Istenbe vagy természetbe, igazságba vagy élet értelmébe vetett hitemet is széttrancsírozza: a csecsemő testben lévő Jézus-arcú férfi tekintete nem csupán egy átlagos, érett férfié, hanem egy kivételes talentummal megáldott professzoré. Tanár. Tudós. És ez így már tényleg kibírhatatlan, és különben jó, hogy kijössz a benzinkút épületéből és indulunk tovább, mert itt adnám fel, itt és most kezdenék el ordítani, kikérve magamnak ezt az egészszet, már remeg is a szám, összeszorítom, látod rajtam, hogy valami van.

– Mi van?

– Semmi sincs.

Felpattanok mögéd, fejünkön a sisak, megérinted a jobb térdemet, így jelzed, hogy te készen állsz, megpaskolom a derekadat kétoldalt, ezzel jelzem, hogy én is készen állok. A ház felé nézek, még mindig néz anya és fia, elmosolyodok, ők is elmosolyodnak, bőgted a motort, rugaszkodik alattunk a gép, tenyeremet felemelem, intek feléjük, kezem a levegőben marad, visszaintenek, az ő kezük is úgy marad. Süvítünk Nápoly felé. Szorul a torkom, lüktetek belül, homályosan húz el mellettünk a táj.

India rendet sugalló kaszt-ideával felszerelt társadalmát éppen a kasztrendszer gyakorlata mérgezi. Megannyi istenség bámul-

ja guvadó szemekkel, ahogy emberek százmilliói, mint alacsony kaszttbeli vagy érinthetetlen, lézengnek a neki fenntartott mocskokban. Értetlenkednek az istenek, hogy valakik az ő nevükben beígérték a nyomorult tömegeknek, a belenyugvásért cserébe, a következő életre szóló felemelkedés esélyét.

Mi is értetlenkedünk.

Indiában módfelett kellemetlen szegénynek vagy nőnek születni, a kettő együtt pedig nem titkolt sorscsapás a családjaik, és így önmaguk, a nők számára is. Valahogy úgy van ez, hogy a lány házasságába kötelező jelleggel vitt hozománya viszi a családja vagyonát, ha meg a férj családja elégedetlen a hozománnyal, a nő sok jóra nem számíthat közöttük. Szegény családok nem jó befektetéssel kecsegtető kislányai rettenetes hátrányban. Elhanyagolás, súlyos mellözöttség várhat rájuk. Állítólag nem ritka, hogy a saját, nélküöző családja vagy közeli ismerős adja el a serdülő lányt, otthonától távoli helyre, feleségnek vagy külföldinek használatra. A fiú az érték. Gyakori a lányhalál. A társadalomban sokkal több a férfi, mint a nő. Biztos van erre is valami kompenzáló, hangzatos helyi elmélet; a számtalan, nők ellen elkövetett nemi erőszak nagy részét pedig a hallgatás mélységes medrének szennyvize borítja.

Delhi iráni nagykövetségén ácsorgunk. Itt már, iráni felségviziken, nem elég az, hogy India elvárásához alkalmazkodva kendő takarja a vállaimat, felkaromat, itt a hajamat is el kell fedni. Még a portán kapok egy fekete leplet kölcsönbe, rettentő kényelmetlenül érzem magam alatta. Alig bírom leplezni érzéseimet, de tudjuk, mert mindenkitől ezt halljuk, aki Irán teokratikus köztársaságának vasszigorú földjén jár, hogy elnyomott népe olyan természetszerűen barátságos, figyelmes és emberséges, hogy ezzel a szinte páratlan csodával feltétlenül érdemes töltekezni. A cél érdekében próbálok tőlem telhetően a hatóság szeme előtt „normálisan” viselkedni.

Átnyújtjuk a nagykövetség ügyintézőjének az útleveleinket. Az ápolt, sűrű, fekete hajú és szakállú, kimérten pislogó férfi megérezhet valamit a bennem borzolódoó cinizmusból, ahogy önkén-

telenül is lázadva egy diktatúra ellen, szabadon hagyok néhány hajtincset a halántékomon, a nyakam előtt hanyagul összefogva a fekete, hűvös, műanyag tapintású kendőt.

Nem sokkal később, az épület lépcsőjén lefelé menet nem akarom megmondani, hogy valószínű kissé flegma viselkedésem miatt történt úgy a dolog, ahogy történt: A tapasztalt ügyintéző úgy tájékoztat minket a vízummal kapcsolatban, hogy ne igazán lássuk értelmét az odautazásnak. Felajánl egy háromnapos vízumot, amit helyben megad, vagy Teheránban, a reptéren is igényelhetünk elmondása szerint vízumot, amit legkevesebb három napra, legtöbb három hétre kaphatunk meg, de ezt nem lehet tudni előre, miként döntenek ott, esetleges a dolog. Az egyik lehetőség túl kevés, a repülőjegy drága, a bizonytalanság adott, Irán kilőve.

– Menjenek a pi...ába! – szitkozódsz ingerülten, én fellélegzek, azért jobb ez így.

Leveszem a kendőt, a portás elé ejtem megkönnyebbülten, kilépünk az épületből az utcára.

Mi lenne, ha mégis mennénk, ha csak rövid időre is. Irán állítólag kietlen és hatalmas, tágasak a tájak, szélesek a puszták, kopárak a hegyek. Eleinte, még az előzetes információk birtokában is, furcsának hat a felénk áradó feltűnő közvetlenség, de hamar belejövünk, át vesszük a helyiek szívélyes mosolyát, örülünk a barátságos közeledésnek, hagyjuk magunkat meghívni az idegen otthonokba. Fekete leplek alatt farmer, vagány pólók, színes, kivágott blúz és ékszerek, lelkes versszavalók a téren, titkos szabadságvágy.

Csodás emberi élményekkel töltekezve trappolunk el a nagymecset előtt, a kendőt véletlenül lesodrom a fejemről, az izgalomtól kimelegedve szabaddá teszem csupasz nyakamat, szokkengetek melletted, érzékenyülten nézek fel rád, csillog a szemed. Hozzád simulok, olyan éhesen és tisztán, mint a kapcsolatunk legelején, vagy mint amikor létrejöhetett a legelső emberi kapcsolat még a legeslegelején, olyan elfeledkezett bizalommal fogom meg a kezed. A te tenyered is izzad, megszorítom,

visszaszorítod, fogjuk egymást, körülöttünk, bennünk mosolyok ragyognak.

Váratlanul mellettünk terem három egyenruhás. Az egyik magyarázni kezd valamit, a másik rám mutogat; a fejemhez, a nyakamhoz kapok, véletlen elhagytam valahol a kendőt, fedetlen vagyok. Állnak az egyenruhások, rosszallón merednek ránk, főleg rám, és összekulcsolódó kezeinkre. Elengedjük egymást. Hevesen magyaráz az egyik, tanakodnak, majd szigorú figyelmeztetésben részesítenek: Cover! No touch! Takarás! Semmi érintés!

Fejemen a sötét kendő, ernyedten lóg a kezünk a föld felé.

Másnap újabb csodás ember-élmények, ismét elfeledkezett boldogsággal csimpaszkodok beléd, milyen jó, hogy ilyen ez a nép, micsoda dacos ellentartás van bennük az embertelen rendszerrel szemben. Válladnak hajtom a fejem, szorongatom a kezéd. Feltűnnek a lesben álló egyenruhások, az állami-vallási erkölcsrendészet szabályok betartásáért felelős különítménye. Pontosan látják, hogy notórius szabályszegő vagyok.

Felforgató ellenség.

Elvisznek, lecsuknak, mert ilyet hagyni nem lehet, a bűnös példa ragadós. Amikor két hét múlva kiengednek, te ott állsz a börtön kapujában, és én zokogva borulok a nyakadba, a kendő lecsúszik, ahogy a fejemen végighúzod a kezéd, ölelek és csókollak, de mire észbe kapunk, és éppen visszarántanád a fejemre a kendőt, és ellöknél magadtól, már késő, megint lebuktam, hevesen magyaráznak a rend őrei, értsem meg, hogy ez teljességgel tilos, és visszavisznek a rácsok mögé. Két hónap múlva szabadulok, ott állsz a kapuban, őrzöngve esek neked, hosszúra nőtt körmeim akaratlanul sebzik meg a nyakadat, ölelést követelek, meleg érintést, elfojthatatlanul. Hiába löknél el magadtól a saját érdekemben, csimpaszkodom beléd, nem engedek, nem engedlek, sírok, kiabálok, szinte dulakodunk, a kendő a földre esik, és akkor megvilágosodnak velem kapcsolatban a rendszer erkölcsének őrei. Kiróják, ami jár az ilyennek. És azt mondják, azért kaptam csupán életfogytiglant, mert külföldi vagyok. Ha helyi lennék, halálra köveznének.

Trappolunk Újdelhi városnegyedében, már messze az iráni nagykövetség. Megfogom a kezéd, rám nézel, magadhoz húzol, megszorítod a vállam, végigsimítod a hátamat. Ösvény vezet keresztül egy parkon, magas léckerítés választ el az ösvénytől egy virágos kertet, belátni a lécek közötti réseken. Negyven körüli, diplomatafényes, turbános pasas ácsorog a kerítésnél, a lécek között feltűnően leleskedik befelé. Belesünk mellette mi is. A kertben a gyepen, fák koronájának árnyékában jó módúnak tűnő fiatal nő és férfi ül pléden, egymástól méteres távolságra. Beszélgetnek és nevetgélnek. Nézzük a turbános, jól szituált tisztségviselőnek tűnő leleskedőre, nevetünk rajta; ő nyíltan mosolyog ránk, majd visszafordul a pléden ülő pár felé. Elképzeld, ahogy elképzeli a kéjes aktust, ahogy bűnösség-érzés nélkül helyezkedik bele a fiatal férfi szerepébe. Leleskedünk tovább mi is, látom, te is csakhamar a fiatal férfi leszel a pléden, nem bánom, én meg akkor a nő, akkor legyünk ötösben, nedves az alsógatya, a bugyi, következzen az indiai magas kaszt és a fehér ember közös aktusa. Vagy nem is, ők ketten a pléden Ádám és Éva a világ kezdetén, még minden szép és egységes, a jólét, a tisztaság természetes, az első aktus előtt vannak, amikor még bármi lehetséges, és semmi sem biztos.

Fiatalok gitárral, énekelnek a híd alatt az iráni fővárosban. Tisztán hullámszik a hangjuk büszke népdalaik szárnyán, míg a mérges erkölcsrendészet utánuk nem botladozik a rézsűn, és el nem kobbosza a hangszert, le nem tiltja az éneklést. Gyönyörű, kifestett lányarcok fejezik ki önmagukat a kendő adta keretek között, idősek gunnyasztanak talpig feketében, már alig emlékezve arra, hogy néhány évtizeddel ezelőtt, fiatal korukban még fedetlen fővel, rövidre szabott ruhákban, csinos blúzban flangáltak az utcákon, kéz a kézben a párjukkal, szabadon.

- Lázadni... – szorul ökölbe a kezem.
- Mi ellen?
- Minden ellen.
- Akkor lázadj!

Lassul a tuktuk Delhi besűrűsödő útjain, éppen egy betonhíd árnyékában torpanunk meg. Vad tülkölések, benzingözös ber-

regés közepette bambulok kifelé a jármű nyitott ablakán, csak fokozatosan alkalmazkodik a szemem a félhomályhoz. Vagy harminc méterre, a híd pillérének szürke-fekete háttéréből épphogy kivehető egy férfi és egy kisfiú alakja. Arccal az út felé ácsorognak, tartásuk tanácstalan, mintha egy sokat késő távolsági buszra várnanak. Lóg rajtuk a rongyos ruha, végtagjaik élettelen sep-rűnyelek. Körülöttük szemét, törmelék.

– Nézd! – jelzek.

Nézed.

– Elba...ott egy világ ez is.

Kezdem látni a részleteket. Nem bírom megállni, szemem mindenféle diszkréció nélkül tapogatja a látványt. Apa és fia lehet. Arcukon, hajukon szürke por ül, sötét szemüket is mintha fénytompító por fedné. Csak most tűnik fel, hogy ők meg engem néznek mereven. Kölcsönösen bámuljuk egymást. Nem tudnám most másfelé erőltetni a pillantásomat. Úgy tűnik, ők sem. Lépcsőben haladunk előre, jobban kihajolok a tuktuk ablaknyílásából, beleszagolok a levegőbe, mintha pár felőlük érkező szagmolekula felfedhetné előttem a történetüket.

„Ez itt a világ” – mutathatná az apa, mintegy tanulmányi kirándulás keretében, a fiának, hogy bevezesse valamivel a saját változhatatlan helyzetük felvázolását, hogy a fiú a lehető leg hamarabb felfogja és beletörődjön abba, ami van, hogy ez, éppen ez a nézőpont, hogy a hevesen lüktető világ az úton elhalad előttük, ez az ő öröksége. „Ez a világ nem a miénk” – folytatja az okítást az apa az útra, a járművekre és a járművekben ülőkre utalva, és mindenre, ami hozzájuk tartozik, még némi szigort is erőltet gyenge hangjába, hogy világosan jelezze: lázadásnak helye a peremen lévőeknek, nekik: nincs! Hogy minél előbb bevésődjön a fiúba a mindenkori kitaszítottság élménye és törvénye. „Igen fiam, némelyik járműben pedig fehér ember ül...” – és képtelen folytatni a mondatot, mert az a fehérember-világ már annyira felfoghatatlanul messze van tőlük.

A forgalom meglódul, tekeredik a nyakam, nyújtózkodom, hogy amíg csak lehet, ne veszítsem el őket szem elől. Elkapom

még az apa kórószerű, száraz, poros kézfejét, utoljára a kisfiú szürke száját látom.

Húzdódjak be, mert még baj lesz, figyelmeztetsz.

– Épp elég nagy itt a fejetlenség!

– Hiába hülyéskedsz, tudom, mi van, és hogy mit kell tenni!

Először is a Természet rajtunk kísérletező agg professzorát kell leváltani a „Több torzszülöttet nem kérünk” jelszót skandálva. Gyors mozdulattal kikapni az örült tudós kezéből a kémcsövet, a mikroszkópot, a hatalmat; ezután aztán rá kell szállni nagyravágó unokatestvéreire: a társadalmakat szorongató rendszerekre. Ki kell operálni elnyomó, vallást-politikát összetákoló alkatrészeket, rideg „isteni” elméleteikből praktikus és hasznos emberi gyakorlatot faragni, de ki kell vágni a társadalomból – mint oly sok helyen a torz, ősi berögződés gyakorlata során kislányok lába közül a csiklót – a megnyomorító szokásokat is.

Szerinted ezt jobb, ha nem is folytatom.

Szerinted egyáltalán nem ezzel kell kezdeni, hanem éppen az alapoknál. Ott, hogy hit. Mert éppen, hogy a tömény és akaratos emberi hitek ellen kell megvívni a háborút. Feltétlenül meg kell ritkítani sűrű szövetüket, puhítani durva anyagukat. Az volna a legjobb, ha fel lehetne oldani a hitek kőkemény burkait, ahogy a citromsav oldja a masszív mészlerakódást; a makacs hitekbe ragadt, befeketedett penész-dogmát pedig csak le lehetne dörzsölni ecettel, szódabikarbónával, és már rendben is van minden, az addig agresszív, pusztító hit lágy lesz, ártalmatlan, és akkor eleve egészen más lesz az ember természete.

– Akkor lesz majd jó világ!

Most nagyon elégedetten szuszogsz.

– Ezért Iránban felakasztanak! – vigyorgok.

– Leigázni a leigázókat! – röhögünk.

De addig is, míg nem jön el a lágy hitek emberséges kora, maradok minden rideg rendszerek puha érintések után tapogatózó, ölelést kívánó, ádáz ellensége.

Lőrincz P. Gabriella

A madár és a fa

A madár mindig is a fán élt, amíg egy nap arra gondolt, hogy elhagyja a fát. Unatkozott, és kíváncsi volt a világra.

– Elmegyek, látni akarom, hogy mi van az erdőn túl.

– Maradj, kérlek, veszélyes a világ!

– Nem vagyok a foglyod. Azért van szárnyam, hogy használjam. Tudni akarom, hogy mi van kívül.

– Én várok rád, madár. Maradok.

Azzal a madár elrepült, és szállt, amíg a szárnya bírta. Egy távoli helyen egy kerítésen megpihent, és énekelni kezdett. A dal a szabadságról szólt. Amint énekelt, valami fényes dolgot vett észre, körülötte pedig mozgást. Ember volt az. Hallott már róla, de sosem látta még. Arra gondolt, hogy milyen jól tette, hogy elhagyta az erdőt és a fát, hiszen ilyen csodákat láthat a világban. A gondolatait rögvest el is énekelte. Amint az ember meghallotta a dalt, kémlelni kezdte a tájat, hogy honnét szólhat a felséges madármuzsika. Hamar megpillantotta a madarat, és hívni kezdte. A madár közlörppent az emberhez, és nézte. Figyelték egymást, napokon keresztül. A madár dalolt, az ember könnyezett. Hívta a madarat, vizet és ízes magvakat adott neki. A madár napról napra jobban bízott az emberben. Egyik nap egy tükröt tett a madár elé, a madár azt hitte, egy társát látja. Beszállt az ablakon, hogy közlöről megnézzze, de az ember megfogta, és kalitkába zárta. A madár nem bánta, egy ideig csak magát nézegette a tükröben. Énekelt a szabadságról, a repülésről, majd az erdőről. Egyszer aztán úgy döntött, hogy továbbrepül, de nem tudott. A kalitka rácsai nem engedték. Nyugtatta magát, hogy ez nem végleges állapot, és az ember szereti őt, jobban, mint a fa. Az ember ételt és italt ad, nem kell repülni érte. Majd arra gondolt, hogy a fa már vissza sem fogadná, mert biztosan haragszik rá. Egyik nap aztán abbahagyta a dalt. Hiába szólítgatta az ember, nem volt

már a lelkében egyetlen muzsika sem, és hamarosan elpusztult bánatában.

Az ember arra gondolt, hogy keres majd egy másik madarat, hiszen ez már amúgy sem énekelt. És dal nélkül nem ért semmit.

A fa pedig éveket várta vissza a madarat, amely nem jött többé. Aztán egy nap az ember elment az erdőbe, és kivágta a fát. Amikor a fa kidőlt, maga alá temette az apró madár fészket. A madár sosem tudta meg, hogy a fa a szabadságát jelentette. A fa sosem tudta meg, hogy a madár elpusztult, hitt abban, hogy boldog és szabad életet élt nélküle. Az ember már rég elfelejtette a madarat, a fából tüzet rakott, és nem tudta, hogy egy történet szövődik minden egyes madárdal mögött.

(pixabay.com)

Török Ábel

Hámozd meg szívemet

(Részlet egy készülő regényből)

Azon a télen Elí szerelmes lett.

Az érzés hirtelen jött, mellkason vágta, megdöbbsentette. Amikor meglátta a lányt, összerándult a mellkasa, majdnem kiejtette a vizesvödrot a kezéből.

Éppen a patakhoz igyekezett friss vízéért. A hosszú favágás után fürödni támadt kedve, és mivel a kút vize befagyott, és a vödörök nagyot koppantak a lenti jégen, majd üresen tértek vissza a felszínre, el kellett gyalogolnia a patakig.

Az apja régi fejszójét is magával vitte, hogy legyen mivel léket vágnia a jégen. Gyorsan haladt, csípte a bőrét a hideg, csak érjek vissza a házba, ki nem jövök onnan holnap reggelig!

Úgy tűnt, valaki másnak esze ágában sem volt bent melegedni, mert Elí lábnyomokra bukkant. Leguggolt, megvizsgálta őket, és a mélységükből és a méretükből megállapította, hogy egy lány járt arra nem sokkal korábban.

Elí különösnek találta, hogy más is kimerészkedett ilyen irgalmatlan hidegben, de csak megvonta a vállát, vannak, akik szeretnek dideregni. Nem szabad csúnyát mondanom neki, emlékeztette magát, és már el is tervezte, hogy segíteni fog a lánynak, akármit is csinál. Egészen a házukig kísérem, és cipelem a vödörét, vagy amit csak szeretne, gondolta.

Egyre jobban tetszett neki ez az új Elí. Szabadabbnak érezte magát, egyre kijjebb és kijjebb feszítette a mellkasára szoruló fekete béklyót, szenvedéseinek és rabságának láncát. Még érezte magában a haragot és a gonosztságot, de megtanulta elnyomni és mindennapi tevékenységekbe ölni. A favágás segített a legtöbbet, de ha túlcordult benne a fájdalom, elment futni, és hosszú köröket tett a téli erdőben. Ilyenkor fennállt a veszély,

hogy állattal találkozik, ezért mindig magánál tartott egy kést és egy íjat.

Egyszer, futás közben mozgásra lett figyelmes az ösvénytől nem messze. Barna nyúl ugrált a mezőn, úgy tűnt, nem vette észre, vagy nem hallotta meg, aznap különösen rosszkedvűen morgott a szél. Elí habozás nélkül lelőtte. A lábára célzott, hogy ne haljon meg azonnal, és amíg a nyúl tehetetlenül vergődött a hóban, lassan, kaján mosollyal az arcán odasétált hozzá. Ilyenkor örült, mert az állatok nem tudtak panaszkodni, az állatok nem tudták bántani vagy kiközösíteni, nem úgy, mint az emberek. A futás és a favágás lecsillapította a benne tanyázó rideg akaratot, de sosem szüntethette meg.

A nyúl iszonyatos halált szenvedett. Elí tisztán emlékezett minden részletére, a levágott végtagokra és a lecsupaszított gerincre. A havon remegő, még mindig lélegző kis tüdőre.

A nyulat a mező közepén hagyta, farkasok prédájául. Azóta nem ölt több állatot, az a förtelmes délután egy időre lecsillapította háborgó lelkét.

Elí igazán igyekezett. A mindennapos munkának és az állatok torz segítségének köszönhetően megtanulta kordában tartani haragját és izzó-forgó sötétségét, és csakis akkor eresztette szabadjára, amikor akarta. A testvérei egyre jobban kedvelték, beszélgettek és játszottak vele, történeteket meséltek egymásnak. Elí azon a télen érezte először, hogy mégiscsak szeretik valamennyire. Jó érzés volt, soha nem adta volna semmiért.

Már majdnem elért a patakhhoz, amikor megpillantotta a lányt, kipirult arca színt hozott a sápadt világba. Ujjai kecsesen surrantak a hóban, de Elí nem látta, mit csinál. Milyen szép, gondolta, és nem is jutott más az eszébe. Hogy lehet, hogy eddig nem vettem észre?

Finnlaug volt az. Elí sosem beszélt vele túl sokat, a bátyját, Ríget nem kedvelte, nem is gondolta, hogy Finnlaug érdekesebb lehet, mint izgága ikre. De eddig mindenkiel undokul viselkedett a faluban. Talán itt az ideje, hogy ezen is változtasson, és szerezzen egy barátot. Talán épp Finnlaug lesz az, ki tudja? Egy kis kedves beszélgetésbe még senki nem halt bele...

Mit keresel itt, kérdezte.

Szép kezdés, szitkozódott magában, legközelebb gondolkozz, mielőtt megszólalsz, te ostoba. Mi az, hogy mit keresel itt?

Mit akarsz, Elí, kérdezte a lány. Kijöttem, hogy egyedül legyek. Ha csak piszkálódni akarsz, menj innen.

Bocsánat, mondta a fiú, nem akartam olyan gorombán hozzád szólni. Csak meglepődtem, hogy itt látlak.

Az első mondatot szinte unottan darálta le, hiszen ezt ismételte egész télen. Ha nem figyelt oda, mindenkit megbántott.

Finnlaug furcsán nézett rá. Milyen más az arca így, meglepetten. Feltöröm a tó jegét, és a jégből várat építek a hóban. Szép lesz, az én átlátszó falú kastélyom. Minden nap kijárok ide, és dolgozom rajta. Nem szeretném, hogy szétrugdodsz.

Nem fogom, vont vállat Elí, és közelebb lépett, hogy megnézzze az építményt.

Néhány nagyobb kő között, egy védett helyen a hóban igazi erődítmény állt. Hosszú, alacsony falak kerítették körbe egy tágas kertet. A kertben jégből összeillesztett fák álltak, Finnlaug apró darabokra törte a megfagyott vizet, és mindenféle különböző alakokat formázott belőle. Ha Elí figyelmesen szemlélte a merev, hideg növényeket, még apró gyümölcsöket is felfedezett az ágaikon. Hat fa állt a kertben, és két bokor. A vékony, jéggel kikövezett ösvényen három alak sétált, két karcsú és szép ruhába öltözött jéglány és egy délceg jégfiú.

Ezek kicsodák?

Két meseszép varázslólány és egy hős, aki a szívükért küzd. De lesz még egy, hogy mindkettőnek legyen párja.

A kert egy széles, jégből épített gyűrűt vett körül. Friss szilánkok csillogtak rajta, nekik még nem volt elég idejük összefagyni az éjszakában.

Itt mi lesz, bökött a falra Elí.

A palota. Nagy ház sok ablakkal és három kéménnyel. Mellette fog állni az állatok ólja és a világ legmagasabb tornya.

Jégből akarod megépíteni a világ legmagasabb tornyát?

Dehogy, nevetett fel Finnlaug. Szépen nevetett, Elí háta libabőrös lett tőle. Még sosem nevetett senki azon, amit mondott.

Nem ennek a világnak lesz a legmagasabb tornya, csak ennek a kis jégvilágnak.

Elínek tetszett az építmény. Soha ki nem nézte volna annak a töketlen rígnak a nővéréből, hogy ilyen dolgok rejtőznek a fejében. Olyan tiszta a lelke, amilyen az enyém sosem lesz, gondolta.

Tényleg nagyon szép, erőltetett ki magából egy suta dicséretet. Mióta építéd?

Amióta befagyott a patak. Finnlaug egy pillanatra sem hagyta abba a vékony jégszeletek pakolgatását.

Miért éppen jégből?

Mert kihívás. Gyorsan kell dolgoznod, különben megoldasztja a bőrdöd melege, de ha türelmes vagy, gyönyörű dolgokat formálhatsz belőle. Nyáron kavicsokból is építettem, de az nehezebb volt, hiszen a jég összefagy, a kavicsból épített fal meg összedől.

Segíthetek?

Tréfálsz, vonta fel a szemöldökét a lány. Tudom, hogy tönkretennéd. Kérlek, ne rombold le! Sokat dolgoztam vele.

Sosem tenném tönkre, szorította ökölbe a kezét Elí ingerülten, az előbb is elmondtam. Tudom, hogy nem hiszed, de más vagyok, mint amilyennek gondolsz. Ha nem hagyod nekem, sosem fogom tudni bebizonyítani, hogy nincs igazad.

Finnlaug csak nézte mély kúttekintetével, aztán lassan bólintott. Rendben, Elí. Kapsz egy esélyt, de ha eljátszod, nem hiszek neked többé. Gyere, ezt a falat meg kellene magasítani.

Elí letérdelt a lány mellé a hóba, és egy jégzilánkért nyúlt, hogy ráillessze az építményre.

*

Finnlaug szeme olyan szürke volt, mint a hosszú nyári éjszakák égboltja. Elí viszonylag későn vette észre. Már egy hete együtt építették a kastélyt, és amikor a lány kérdezett valamit, összekadtt a tekintetük, és csak ekkor fogta fel döbbenten:

Neked szürke a szemed.

A tiéd pedig zöld, nevetett Finnlaug. Csak most látod?

Igen, nyögte Elí zavartan.

A tiéd olyan zöld, mint a nyári moha.

A tiéd meg olyan szürke, mint egy egér. Miután felfogta, mit mondott, Elí elvörösödött. Nem úgy értettem. Szép szemed van.

Szeretem az egereket, mosolygott Finnlaug, kedves állatok.

Meg bűdösek, mondta volna Elí, de még időben visszafogta magát. Igen, válaszolta helyette, szerintem is kedvesek.

Az egérre gondolt, akivel két nappal azelőtt találkozott a szobájában, biztosan becsalogatta a meleg. Elí kirakott neki egy darabka húst, és az ágyon fekvve, mozdulatlanul figyelte, ahogy odamegy és megszimatozza. Aztán Elí rávágta a fadóbozt. Az egér vinnyogott, amikor kivitte az erdőbe, és fülrepesztően visított, amikor teletűzdelte tövisekkel. Belekapott az ujjába, ezért egy késsel gyorsan levágta a fejét. A dobozt kitisztította a pataknál, az ujját beköttette az anyjával.

Nem akarok ilyen lenni, gondolta utána, és egész éjszaka nem tudott aludni. Könnyei eláztatták a párnáját, fájdalom kopogtatott vasszívén, és Elí mélyre menekült előle, egy azelőtt ismeretlen rejtekhelyre. Legnagyobb meglepetésére Finnlaug jutott eszébe azon az éjszakán, és a fájdalom enyhült, lazultak a mellkasát ropogtató izmok, engedj el, oldozz fel, kérlek, bűneim alól.

Nem értette, miért gondol rá olyan gyakran, de valahogy minden hozzá vezetett. A vacsoraasztalnál is ő járt a fejében, és fávágás közben sem azt képzelte már, hogy ellenségeket darabol, hanem hogy a szőrös hasú óriásokat szeleteli fel, és megmenti a foglyul ejtett Finnlaugot.

Erről persze mélyen hallgatott.

A jégkastély falai egyre magasodtak. A torony félig készen állt, ahhoz Elí nem nyúlt hozzá, egyedül Finnlaug építette. Helyette árkokat ásott és fákat rakott össze apró jégdarabokból. A fák közé embereket helyezett, muzsikásokat, kalandorokat és vadászokat. A kastélyon kívül megépített egy egész vadászházat, hogy a jégvilág népe soha ne éhezzen.

Építhetnénk szőrös hasú óriásokat is, akik a kastély ellen vonulnak. Így a hősök bebizonyíthatják a varázslónőknek, hogy méltók a kezükre.

Nem akarom, hogy harc legyen ebben a világban, húzta a száját Finnlaug. Legyen ez egy békés hely, ahol nem történik semmi rossz.

Gondolj bele, milyen izgalmas lenne, győzködte Elí. Így a varázslónők próbára tehetnék a kérőiket. Elváltoztatta a hangját. Aki a hószemű és dérajkú lányok után sóvárog, három próbán mérettetik meg! Először el kell hoznia a jégalmát a messzi kék királyságból, a patakon túlról, másodszer el kell lopnia egy nyakláncot a gonosz télboszorkány tornyából, harmadszor pedig le kell győznie a kastélyt fenyegető szőrös hasúakat. Egyébként nem történne semmi izgalmas. Minél több mindent építünk, annál szebb és szélesebb lesz a világ.

Finnlaug egy pillanatig habozott, de végül beadta a derekát. Egy feltétellel: meg kell ígérned, hogy nem építesz csatákat, és a szőrös hasúak nem marcangolnak szét senkit.

Megígérem, egyezett bele Elí, és máris építeni kezdte az első óriást.

*

Finnlaug szép volt. Elí maga is meglepődött, amikor ráeszmélt. Szép volt, és a fiú szerette nézni. A hajában gyönyörködött, álmodó tekintetében, ujjainak mozgásában, ahogy a jégkastélyt építette. Mintha egy ártatlanabb és kedvesebb világból jött volna, egy lány.

Elí megdöbbsent, amikor rájött. Egy lánnyal játszott olyan sokat, egy lány nézett rá nagy szemekkel, egy lánnyal nevetett anynyit együtt. Finnlaug lány volt.

Addig nem tett különbséget fiú és lány között. Egyre mentek, ugyanolyanok voltak mind, ugyanúgy gyűlölték. Leköpte és kicsúfolta őket, a lányokat és a fiúkat ugyanúgy. Sosem gondolta, hogy valójában mennyire különbözőek. Vagy hogy van közöttük valaki, aki ennyire más.

Finnlaug arca megváltozott, amikor nevetett, felhúzta az orrát és lehunyta a szemét. Tátott szájjal kacagott, összeráncosodott arccal, Elí szerint elég ronda volt így, de nem bánta, mert minden mást szeretett Finnlaugban. Megajándékozta Elít a bizalmával, nem kergette el, ahogy a többiek tették, amikor jót akart. Elí hálas volt neki ezért.

Azelőtt nem bízott az emberekben. Kemény kérget vont maga köré, vastag álarc mögé bújt, a lelkébe nézett, és abban a mélyen rejtőző fekete gomolyagban lelt megnyugvást, amelytől most szabadulni igyekezett. Az emberek nem bíztak benne, de Finnlaug igen, és ez Elínek végre kapaszkodót adott a világban. Van miért, gondolta, van kiért változnom.

Titkokat árult el Finnlaugnak. Elmesélte, milyen nehéz jónak lenni, miféle éhes fenevaddal kell megküzdenie nap mint nap. Beszélte a favágásról és a családjáról, arról, mennyire fájt régen, hogy minden, amit mondott, bántott valakit. Arról, hogy a könyryei egyszer sebet égettek az arcába.

Az állatokról sosem beszélt. Ha Finnlaug megtudná, mit művel velük, szóba sem állna vele többé, és Elí ezt nem engedhette meg. Az állatokról mélyen hallgatott, az ő titkai voltak, nem adta ki őket, történetük az ajkamnál zárul.

Finnlaug is mesélt neki az anyjáról és az apjáról, és Elí ezerszer közbe akart vágni, hogy laugi nem az igazi apád, az anyád odaadta magát egy idegennek, belőle lettél, de visszanyelte a szavakat, visszanyelte magáért és Finnlaugért, visszanyelte, mert szerette a lányt, és nem akarta elveszíteni az első embert, aki szerette. Meghallgatta a meséit a tengerről és laugi hajójáról, a szigetekről és a barátnőiről. Elít nem érdekelte a többi gyerek, de türelmesen végighallgatta, hogy eigil, aki njálnak, a kovácsnak a fia volt, szerelmet vallott svánának. Megdöbbent, nem gondolta volna, hogy az ő disznóarcú húga bárkinek is tetszhet, de csak vállat vont. Finnlaug elmesélte, hogy a szépszemű kaoa és eske jó barátok. Mint mi, tette hozzá Finnlaug csak úgy félvállról, ők is ilyen sokat vannak együtt.

Elínek megdobbant a szíve. Két egyszerűen odavetett szó volt, mint mi, mégis megrengették a világot, darabokra reped a föld.

Igen, gondolta, és melegség öntötte el a szívét, a barátja vagyok, valóban szeret, hiszen a barátság szeretet, nem igaz? Ha pedig szeretnek, jó vagyok. Jó vagyok! És madarak repültek ki a szívéből, nehéz, fekete tollú madarak, tűnjetek el innen, ne is lássalak benneteket, kiáltotta utánuk Elí, hát nem hallottátok, barátok vagyunk!

A madarak súlyos szárnycsapásokkal eltűntek az erdő fái fölött, és Elí sírva fakadt örömében. Megszabadultam, suttogta, könnyebb vagyok, Finnlaug. Könnyebbé tettél. Százkezű fa vagyok, ellepték az ágaimat, most pedig elrepültek, felemelkedtek, és én végre megrázhatom magam.

Elí tudta, hogy csupán egyetlen ág szabadult fel, és a fa többi részét továbbra is sűrűn lepik a fekete madarak, de sosem érzett még ilyen könnyűséget azelőtt. Olyan jó érzés volt, hogy a könnye is kicsordult. Életében először sírt örömében.

Biró Erika

A homok megőrzi

*Kökényágaktól tisztogatunk
keréknyomot. A vegetatív
szervek takarásából
a tojó repül fel legkésőbb.
Egy rókaljuk szájában csapda,
a homok megőrzi a nyomokat.*

*Főzöl, és eszünk,
felmossuk a teraszt.
Családot állítunk déli szélben,
változik a köztigazda.*

*Északnak dőlnek a fák,
férgeik helyén üregek.
A keltikék és fagyott
magnóliák idején
végigjárjuk a boglárkavirágúak
rendjébe vágott csapást,
fölöttünk három héja
szitálni kezdi a vijjogó köroket.*

Zöldnek szürke

*Mérsékelt a forgalomzaj,
majdnem csend.
Az udvaron mindenki
köszön, és a csikkdobálókat
szidja, a tizenkét macska követ*

*egy színtelen nőt a zöldnek
szürke falak mellett.
Mosásokba beleremeg a ház,
fürdőszobák szellőzőin terjed a hang,
metró morajlik a kanapék alatt,
a tűzvédelmi berendezést tesztelik.
Hajnal három körül csendesül,
a levegő akkor hűl le, a macskák
megfordulnak a motorháztetőkön.*

Fázisok

*Kétórás szakaszokban alszom,
lógnak a fenyőkről az ágak.
Széliránynak dőlünk, árnyékot tartasz nekem.
Borzongok, fonákul vetül ránk a kék.*

*Kétóránként felébredek.
fenyőágak kapaszkodnak felfelé,
ránk hajlik a szél. Világom veszed.
Kéket nyelünk, míg átmelegítesz.*

*Órákig éberen. Ágakat emelnek égnek
a fenyők. Szélcsendben rezzenetlen
állunk, ragyogsz. Pórusaim tágulnak,
narancssárgára hevülök.*

*Órákat emelnek a fenyők,
ágak égnek, hevülök. Ragyog
a szélcsend, narancssárgán állok,
pórusaim rezzenetlenek.*

Szarvas Ferenc

Hatvanöt

I.

Azt mondja nekem, ne jöjjön ide senki a születésnapjára. Normális? Hatvanöt évesen más örül, ha jön a családja, és láthatja őket, ez meg hisztizik, hogy nem kíváncsi senkire.

Már húsz évvel ezelőtt el kellett volna válni tőle. Az a baj, lányom, hogy egyre hülyébb az apád. Ugyanilyen volt az apja, az is hatvanöt évesen gárgyult meg, mikor nyugdíjba ment, mondja anyu, és kiveszi a sütőből a csülköt.

A nagy fanyelű kést húzza elő a konyhaasztal fiókjából, aminek a pengéje már teljesen elkopott a sok élezéstől, és tíz centis rést vág a sütőzacskó oldalán. Serceg a zsír, a konyhát bejárja a sült hús illata. Beleszúr, a kés akadálytalanul hatol a puha sültbe. Reggel hatkor vette ki a húst a hűtőből, beirdalta, fokhagymával tűzdelte, sóval, borssal, hagymával bedörzsölte, és négy órán át hagyta pácolódni. Már másfél órája sül, és most jött el az ideje, hogy levágja a zacskót a hús tetejéről, hogy ropogósra süljön a bőr. Most nem lesz torta, mondja, mert apádat eltiltotta az orvos a cukortól.

Csengetnek. Apám kijön a hálósobából, és káromkodva keresi a papucsát, mire megtalálja, már az öcsémék bent vannak, a teraszon állnak.

A kutya nem jöhet be a házba, bődül el apám az előszobában, az öcsémet, a feleségét és a gyerekeket beengedi, a Blöki orra előtt becsapja az ajtót. Nem tudom, mi a fenének hoztátok ide, majd ugatni fog itt egész délután, mondja, visszacsoszog, leül a fotelbe a tévé elé, és nézi tovább a meccset. Nem fog ugatni, papa, ez nem olyan fajta, mondja Petike, de tényleg nem, kontráz a sógornóm, otthon sincs egy hangja sem.

Az unokák beállnak a hálószoba ajtaja elé, papírtasakok a kezükben. Az egyikben szülinapi Omnia kávé, Lipton tea, a másikban Nivea testápoló és tusfürdő van, érzékeny bőrre. Boldog szülinapot, boldog szülinapot, éneklí a két gyerek cérnahangon. Papa dermedten ül abban az Ikea-fotelben, amit tavaly kapott karácsonyra, és mereven bámulja a tévét. Mi csak az utolsó sornál kapcsolódunk be, mikor már kezd elfogyni a gyerekek lendülete.

Bassza meg, kihagyta ez a köcsög, mondja papa, ki fogunk esni.

Pista, legalább addig állj fel a tévé elől, amíg megköszöntenek, mondja neki anya. Apám feláll a fotelből, bezsebeli a puszikat és az ajándékokat, közben a szemét végig a tévén tartja.

A férjem és az unokák asztalhoz ülnek, várják a levest. Nem eszek húslevest, mert megy tőle a hasam, mondja apám, és visszaül a tévé elé meccset nézni. Néhány perc múlva felpattan a fotelből, felveszi a papucsát, kimegy az előszobába, és onnan kiabál be az ebédlőbe, hogy tudtam, én előre megmondtam, ugye, hogy ugat ez a hülye kutya, aztán feltépi a bejárati ajtót, és ráüvölt a kis fehér ebre, hogy kussoljál már, de az még mindig ugyanúgy csahol. A két unoka feláll az asztaltól, odaállnak a nagyapjuk mellé az ajtóba, onnan nézik, hogy a Blöki mit ugat.

Jé, mókus, kiált fel Lacika, aztán Petike is meglátja, ő is kiabálni kezd, anya, anya, mókus, nézd, egy mókus, most szalad fel a fára. Blöki még vakkant kettőt a fenyőfa tövében, aztán elindul a nyitott bejárati ajtó felé, hátha most beengedik. Apám gyorsan eszmél, becsapja a kutya orra előtt az ajtót.

Jól összeesett ez a hús, mondja anya, és kiteszi a csülköt a sült hasábburgonyával a nagy fehér tálra.

A csülök ízétől mindenki elnémul, percek óta csendben élvezük az omlós sültet, csak az evőeszközök csikorgása, a savanyú uborkák roppanása és a hálóból kiszűrődő meccs zajai hallatszanak, áldott pillanat ez. A szent családi csendet eretnek kutyaugatás zúzza szét.

Lelövöm azt a kis szart, mondja apám, amitől a két unoka rémülten néz egymásra, nem tudják, mire gondol, a mókusra vagy a kutyusra. Nincs is puskája, súgja Petike a fiamnak, amitől az egy picit megnyugszik, és érdeklődve fürkészi a nagyapja arcát, várja, hogy most mi következik. A szokatlan figyelemtől a nagyapja zavarba jön, nem bírja a gyerek tolakodó tekintetét. Olyan furcsán néz rám ez a gyerek, mintha kancsal lenne, mondja a férjemnek, majd feláll, elindul kifelé, hogy leüvöltse a kutyát.

Bolond ez, legyint fejcsóválva anyu, mikor becsukja apám maga mögött az ajtót. A kávé az ajándék Omniából készül.

Női nevetés hallatszik az udvar felől, aztán nyikorogva, lassan nyílik a teraszajtó, a szomszédasszony áll ott üdvözült arccal, mint a terhes Szűz Mária, a kezében nagy tálca sütemény, mögötte apu mosolyog, csillogó szemmel, mint akit kicseréltek.

Hoztam egy kis krémest, mondja Ilonka, merthogy a Pista születésnapja, meg hogy ez a kedvence, meg hát egyszer hatvanöt éves az ember, csicsergi, aztán leteszi az asztal közepére a tálcat, és leül a székemre.

Úgy látom, apunak bejön az Ilonka, mondom anyunak a konyhában, mosogatás közben, ez már kapuzárási pánik, vagy valami ilyesmi, nem félted?

Anyu legyint, és elnézően mosolyogva annyit mond, túl vagyunk mi már azon is, meg az Icán is, lányom, húsz éve. Nincs már apádnak semmije, nemhogy kapuzárása, őt már ezektől nem kell féltetni.

Ilonka fél óráig marad, aztán indul ő is haza. Anyu kikíséri, a kapuban közel hajol hozzá, mélyen a szemébe néz, elmosolyodik, és halkán, hogy a gyerekek ne hallják, azt mondja, mekkora kurva vagy te, Ica, és becsapja mögötte az ajtót.

II.

A nagynéném pont a hatvanötödik születésnapján, augusztus huszadikán halt meg. Alig ismertem. Még a születésem előtt összeveszett a családdal, és anyámon kívül senki sem tartotta vele a kapcsolatot.

Négy évvel idősebb volt anyánál, de sokkal fiatalabbnak nézett ki. Anyám szerint azért tartotta olyan jól magát, mert sosem volt férjnél, és nem szült.

Mikor kicsi voltam, akkor még rendszeresen találkoztak anyával. Minden hónap utolsó péntekjén együtt kávéztak a nagynéném Piac utcai, nagypolgári lakásában. Amíg ők átbeszélgették a délutánt, én klimpíroztam a Bösendorfer zongoráján. Ő sosem játszott rajta, de nekem megengedte, hogy órákon keresztül püföljem a billentyűket, és minden alkalommal elmondta, hogy Cilikém, ha én meghalok, akkor ezt te fogod örökölni.

Most már az enyém. A bérlakás a Püspöki palotában volt, azt nem örökölhette senki, visszavette az egyház, a bútorait és a zongorát kétszázezerért szállították át hozzánk.

Anyám a hatvanperces egyházi szertartást rendelte meg, akciócsomagban volt. Kézpénzzel fizette ki a légkondicionált ravatalozást gyertyákkal, selyemvirágokkal és projektoros kivetítéssel, mert ár-érték arányban ez a csomag tűnt a legjobbnak.

Furnérozott, mahagóni színű koporsót választott, ez a szín pont illett a keresztanyám hajához.

A temetésre a családból anyán és rajtam kívül senki sem jött el. Apámat megfenyegette anyám, hogy ezt visszakapja az élettől, de lepattant róla. Apám valószínűleg nem hisz a karmában.

A ravatalozóban kevesen voltak, csupa ismeretlen, öreg arc, akit még sosem láttam.

Egész nap rohángáltunk, csak egy kiflit ettem, és mire elkezdődött a szertartás, már alig bírtam állni, beültem a negyedik sorba két idős hölgy mellé, akik megállás nélkül dumáltak.

– Hullunk, Ágikám, mint ősszel a legyek. Élhetett volna még szegénykém. Járt hozzám annak idején egy nőgyógyász, az mondta, hogy a méhnyakrák nálunk szakmai ártalom. Szegény Zsanikám még hatvanévesen spárgázott, én nem láttam, csak egy kuncsaft mesélte. Olyan jól tartotta magát, húsz évet is letagadhatott volna.

– Nincs már ebben a városban olyan szakmabeli, mint amilyenek mi voltunk. Megbolondult ez a világ, mióta internet van, tele van a szakma perverzekkel meg transzvesztitákkal, rosszabb már, mint Bangkokban. Futószalag van, Pirikém, futószalag, semmi személyes, semmi odafigyelés, csak a pénz számít. Annak idején én még a kuncsaftok feleségét is ismertem!

– Nézd csak, ott van Péter, járt az hozzád is annak idején, sóher kis patkány, biztos, hogy csokrot hozott, nem koszorút. Hogy megöregedett! Egyszer azt hazudta, hogy tanácselnök a testvére, majd intéz nekünk jó nagy lakást, amiben szalont tudunk nyitni, zongorával, bárpulttal, aztán nesze semmi. Pont, mint az ágyban. Szegény Zsaninak is a püspök úr intézett lakást, az legalább szavatartó ember volt.

– Jaj, Isten nyugosztalja, szép, gavallér ember volt a püspök úr, járt az hozzám is. Talpig férfi volt. Hogy tudott az szeretni...

– Az biztos, hogy nekem sem volt még egy olyan egyházi kuncsaftom, mint a püspök úr, de hát tudod, Ágikám, hosszú f...sz, rövid élet.

– Erről a sok virágról az jutott az eszembe, hogy egyszer kaptam a takarékszövetkezetes Palikától kétszáz szál rózsát. Tudod, aki minden hónapban megkérte a kezemet. Ott bűdösödött meg az összes a spájzban, mert nem volt szívem kidobni. Azóta sem láttam annyi vörös rózsát egyben. Nem mondtam még neked, három éve ott voltam a temetésén. Gondoltam, jó ember volt, a fél fizetését hozzám hordta, csak elmegyek, tiszteletemet teszem, ennyit megérdemel. Hát én olyan kényelmetlenül éreztem magam, hogy megfogadtam, kuncsaft temetésére soha többet. Az özvegy úgy nézett egész idő alatt, mint aki fel akar nyársalni a szemével. Pedig, ha én nem vagyok, biztos, hogy elváltak volna

még az elején. Hálátlan ribanc az, nekem köszönheti, hogy megmaradt a házassága. Ha én nem rugdosom ki az ágyamból annak idején Palikát, az már rég elvált volna.

– Nézd csak, ott áll Petrovics hátul, emlékszel, az hozta Zsaninak a zongorát. Még az ávós apja kobozta el valami gróftól. Politikus volt egész életében, hol kommunista, hol meg kereszténydemokrata.

– Nagyobb kurva ez, Piroskám, mint mi ketten együttvéve. Szegény Icám meg imádta ezt a stricit, mint egy szentet, a szar zongoráját meg milyen nagy becsben tartotta, mindig azt mondta, hogy ha lesz gyereke, majd az megörökli tőle.

– Azt tudtad, hogy ő fertőzte meg Icát? Tőle kapta el a HPV-t. Látod, Piroskám, harminc éve ez még senkit sem érdekelt. Tudod, hogy mennyi most egy ilyen védőoltás? Ötvenezer forint.

A beszélgetésnek a 90. zsoltár – „Tebenned bízunk eleitől fogva” – vetett véget, aztán elindultunk a sírhelyhez. A két hölgy eltűnt, még mielőtt megszólíthattam volna őket, pedig lett volna kérdésem.

Holnapután jön az értékbecslő, felértékelni a Bösendorfert. Nem biztos, hogy megtartom.

Fecske Csaba

Limerickek nyárestékre

*Azt hiszi Ferenc, az assisi
szent, hogy itt mindenki assisi,
s minden assisi szent,
aki a mennybe ment,
odafent még többre viszi.*

*

*A Föld másik felén Mozambik
kék egén tágul az ózonlik,
belátni a mennybe:
Ha már itt vagy, menj be,
már vár Szent Péter, a komornyik.*

*

*Van egy falu: Mátraderecske,
él ott egy kikapós menyecske.
Szexelni szeret ő:
egy férj s egy szerető
használja régóta felesbe.*

*

*Vesta papnője, a Vesta-szűz
vigyázza, hogy égjen feszt a tűz.
Bár óvta őt Vesta,
mégis esztét veszti:
a szüzességéből csúfot űz.*

*

*Roszemlékű helység Mogyoród,
ott rúgták szét mindkét mogyoród.
Nejed nagyot koppant,
kakas helyett kappant
kapott, de küld kakast Mogyoród.*

Nagy Zopán

Átjárások / Genovai áldomások...

Áááát-száááll-áás!

Milano, Malpensa, ókori feltárás, monumentális szobor-tárlat a pályaudvaron! Majd: Genova, Piazza Principe, el-vonat(k)ozás, irány Sturla! És itt nem a neves norvég urológusra: Sturla Pilskogra és *Pénisz* című bestseller-könyvére gondol a *leíró*, mind inkább a genovai városrészre!

A tengerpart mellett, a színes Boccaresse közelében elsőként az Urania bar változatos, váratlan terei szippantják be az utazót, majd a serleggyűjtemény-élményből kiszédülve: az egyszerű teraszon, a (nyugdíjazott) helyi halászok és egykori vitorlázóbajnokok társaságában talál nyugalmat...

Cattedrale di San Lorenzo! A gótikus stílusban épült, szürke-fehérben váltakozó, masszív, mégis elegáns katedrális Genova egyik kiemelkedő épülete. Ez a típusú, többnyire csíkozottan vibráló, letisztultan impozáns, *monochrom* építészet Ligúriában igen gyakori...

Man Ray és „5 perc Van Gogh” kiállítás a Palotában. A Palazzo Ducale egykor a genovai dózsák otthona volt, ma múzeum és művészeti események központja. A város lüktető gyomrában, a magasztalt szökőkútnál, különböző bejárattal és feltűnő homlokzatokkal: Piazza Giacomo Matteotti, Piazza De Ferrari...

Egyedi műtárgyak egy mellékutcában, az épületekre aggatva. Spontán street art! Kicserélhető objektok és elvihető versek a falról. Az utazó (*leíró*) az alábbiakat választja Stefano Cirelli – *Spirito della Vita* – füzetéből:

*Passo dopo passo,
emozione dopo emozione,
frequenza dopo frequenza,*

*i viaggi si congiungono, neutrone
e curano la consapevolezza di ognuno...*

*Pittura la mano divina
scintilla anche la luce assopita...*

Kitűnő kis hely egy sikátorban, két szűk utca kiszögelésében. Borszaküzlet pincével, kiállításokkal, élő zenével, nyugsgó csapszékkal: da Paul Vineria, itt frissen csapolt vörös Birra Moretti a déli menü és néhány specko secco prosecco...

Part, piac, pesto, ízletes focaccia, kifordult kagyló, keserű Montenegro... Kikötő, híres filmes látványosság: *Polanski-hajó*, óváros, majd a Nervi-városrész, a múltbéli halászfalu. Due Passi dal Mare bar elázás után: barátokkal és helyi törzsvendégekkel, ahol aperol – fiúra száll (a hagyomány)! Parmezán, gnocchi, negroni a szakadó esőben... Kisvártatva: a fiatalittas Dott. Andrea Benvegnú (fisioterapista) felfokozott, meleg invitálása egy elhagyott villába... Via Angelo Gianelli, és így tovább...

(Kávészünet a parton. Az ott köcsög? – Neem, az kócsag! – Ááá, dehogy, komám, az két kormorán...)

Loscoretto – alt Piano – bar, Arte & Architettura. Örömök a tengernél: Eme, Zuzu, Lili, Belianus és Lulus... Kiállításmegnyitó csoportos csacsogással a *Pietra Angolara* jegyében: Marlis, Montse, Maiie és Eden társaságában, aztán még némi kortárs villanás (valahol a hullám-rétegek mögött)... Contemporary Art Museum of Villa Croce: adalékok Bruno Munari, Osvaldo Licini alkotásaiból, illetve Ben Vautier *Fluxus*-műveiből...

Felhő-sakál-polip-fóka-sárkány, tatu-felhők mint érdes-pikkelyes hegyvonulatok, domborzati ősidomok... Alhők, belcsínyek, belhők: füledt-hártyásan, metamorf tűnődésekben... A tengerparton, kitekert pózban kamaszlány fekszik (felül halháló-melltartó, alul pihés meztelenség). Mozdulatlan. Lezuhant, elájult, meghalt? Amint a kamera ráközelít, már alig látszik, egy árnyékraj azonnal elfedi: testét 17–20 sirály csípi, tépkedi...

Ó az a zöldmosza
 (szag)
 az alvó hajzuha
 (tag)

a hínár-medúza
 ülepe
 (dés)
 a nedve
 s
 tengeri szőr
 e
 szikla öböl
 be
 tekered
 ve

a burjánzó
 szöve
 vény-rag
 acs:

érde
 s
 ölébe
 szippant
 s
 ott mar
 adsz...

Vagy éppen: újabb átszállások áramlata hevében visszanezel – és a fej nélküli, megkötözött akt-torzó szoborra mosolyogsz (Man Ray: *Venus Restaurée*), s ő nagyon belassítva *visz-sza-in-te-get...*

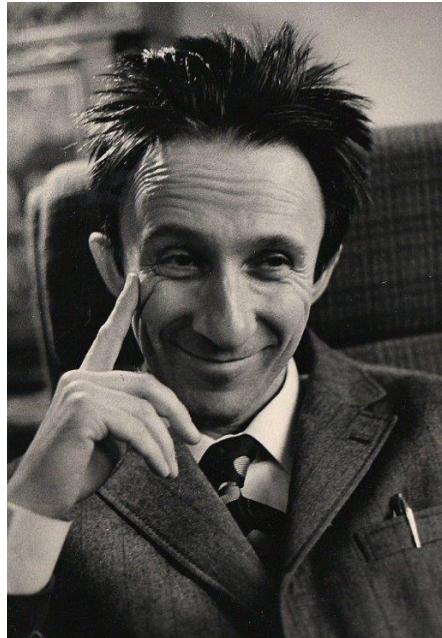
Ónody Éva

Hiánycikk a szép művészete, azaz: „Nem baj, ha valami szép!”

Gross Arnold emlékezete

Az Arnoldó Kávézóban jártam a Bartók Béla úton, a Szent Gellért tér után egy megállóra. A meghitt kis helyiséget még Gross Arnold, a nemzet művésze, a világhírű magyar grafikus-festőművész nyitotta meg 2014-ben, nem sokkal halála előtt. A vidám mesevilágot ábrázoló színes rézkarcaival kitapétázott helyiség emeleti galériájával együtt a szépség nyugalmát árasztja; igazi oázis a rumlis fővárosban. A művész fia, Gross András belsőépítész tervezte, remek stílusérzékkel.

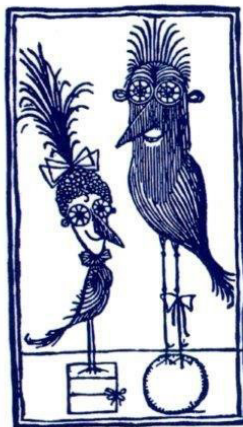
Az asztalkákat körülülő hölgyek csevegése nem hangos, hisz a laptopon dolgozó férfit sem zavarja elmélyült munkájában. Jómagam a kis csigalépcsőn fölmegek az emeletre, ahol a képei és az otthonából elhozott, saját készítésű tárgyai fogadnak. A kényelmes, bélelt fotelokban itt is halkán beszélgetnek a vendégek.

Miután létrehoztuk az elveinkhez illő, rendszer-váltó Magyar Újságírók Közösségét, Gross Arnold is be-betért hozzánk. Új szervezetünk rövidítése megegyezett az '56-ban Bécsbe menekült forradalmárok alapította MÚK-éval – Márciusban Újra Kezdjük! Antall József utáni miniszterelnökünk, Boross Péter jóvoltából végre kaptunk székházat, bár túl sokára, de szép, nagy épületet Budán, nem messze a Móricz Zsigmond körtértől a Kanizsai utca 6-ban.

Gross Arnolddal igazán egy húron pendültünk, mert minden porcikája tiltakozott a kötelezővé avasztált szocreál stílussal és általában az építendő, nagy szocializmussal. Erdélyi menekültként tizenhét éve-

sen szökött át a határon, éjszaka, egy kukoricásban. S amit hamarosan megteremtett itt, az örömszerzés volt ebben a búbánatos világban. 1994 táján kedve támadt – ki tudja hányadszorra – megrendezni a kiállítását, ezúttal a mi székházunkban. Addigra persze jónéhány kiállítása volt már a nagyvilágban: London (1956), Róma (1965), Tokió (1966, 1967), Amszterdam (1969), Helsinki (1971, 1982, 1988), Brüsszel (1971), Athén, Bécs, Sao Paulo (1967), Újdelhi (1978), Kolozsvár (1992). Wittenben pedig világklasszisokkal közösen: Chagall–Dali–Gross. 1995-ben

ARNOLDO GALÉRIA ÉS KÁVÉZŐ ART CAFE

Gross Arnold: kis lino, 1970.

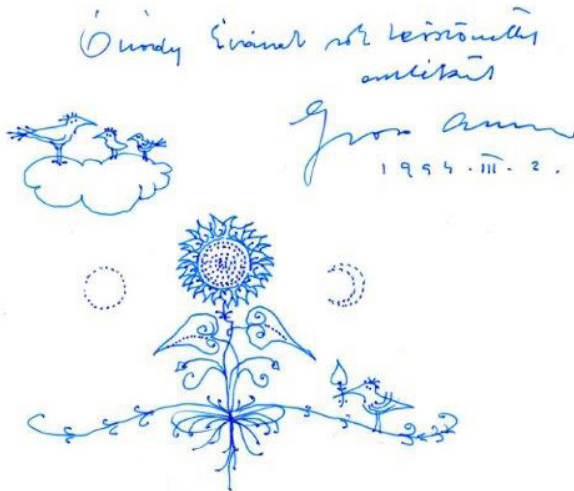
*Az Arnoldo Galéria és Kávézó
étlapja*

GROSS ARNOLD

DUNAKÖNYV KIADÓ

Kossuth-díjat kapott, 2009-ben Torda város díszpolgára lett, és sorolhatnám a kitüntetésekét.

Ott keringtünk a képei előtt napkeltétől napnyugtáig. Ez a művészet nemcsak az ő sugárzó személyiségének a „látteleme” volt, de örökség is édesapjától, Gross Károlytól, a festőművésztől, és szülővárosától, Tordától. Családi otthonuknak szerves tartozéka volt a műalkotás: portrék, tájképek, szentképek, hinták, ólomkatonák. És a családdal gyakran járták a természetet, a Tordai-hasadékot, végig az Aranyos völgyén át. Édesapja jól nevelte: „Nem baj, ha valami szép!” – mondogatta.

Persze, már jóval e kiállítás előtt ismertük munkásságát. A kezdetektől különös mesevilágba invitálta ezt a szomorú óhazát; emberarcú virágaihoz, virágarcú embereihez. Elhozta nekünk a tordai kerteket, a természet szépségének végtelen nyugalmát. Később pedig, a hatvanas évektől teljesen megújította a fekete-fehér rézkarcot, gazdag színvilággal föltámasztotta a kihalófélben lévő műfajt. Nála a szárnyas lények benépesítik a levegőet; némelyek hintáznak, és kifeszített kötélén táncolnak; a nap pedig homlokába fésült hajjal nevet ránk.

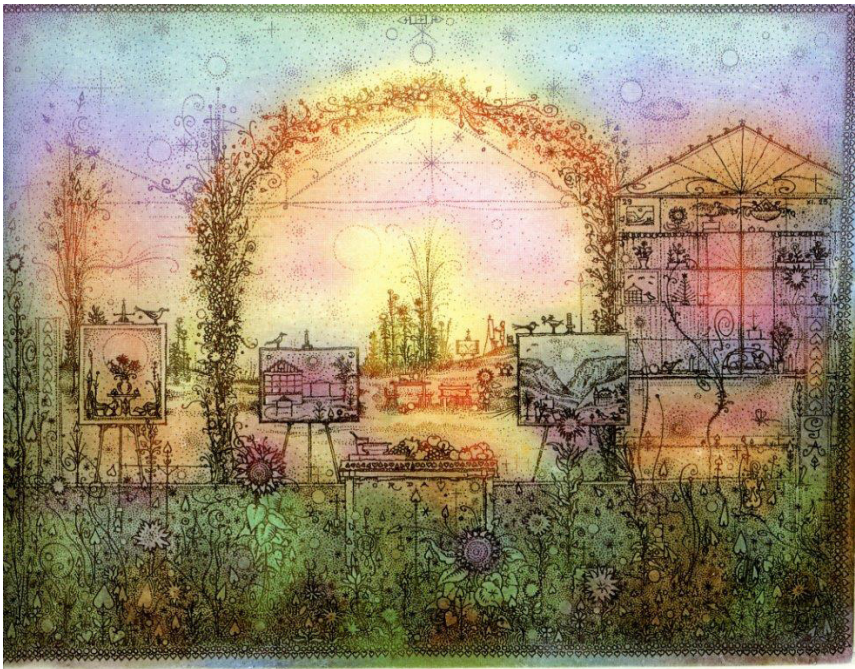
Gross – írja róla Bálint Endre – „néha megritkítja a természet sűrűjét, hogy lebegő, röppenő akrobata és zsonglőr mutatványaihoz elég tere legyen, s legjobb barátainak is helyet biztosítson: kutyáinak, macskáinak, kecskéinek és a sok pucér menyasszonynak, akik nélkül nagyon sivár lenne az élet, unalmas az álmház második és harmadik emeleti utcai szobája.”

Képei jó közérzettel, mosollyal töltenek fel. Ugyanígy különösen berendezett szobája is, ahol a magnófelvételt készítettük. Amint beléptünk, egy vöröspinty hangos csiripeléssel repült felénk, majd körbe-körbe kiabálta a szobát. A játékasút és a város némely utcája kicsinyített valóságában tündökölt előttem. Kalitkába zárva tollázkodott az aranyamandina az egyik szekrény tetején. Hogyhogy? Hiszen a képein a madarak szabadon élnek, és kalitkájuk ajtaja tárva-nyitva! Íme, a Vörösmarty tér kör alakjából kiegyenesítve, léptékarányosan; másfél-két centis emberekkel; századeleji viseletben sétáló hölgyek és urak, labdázó gyerekek, s e letűnt kor édes délutánján babakocsit is tologat valaki! Egyik nevezetes munkájának eredetije a másik kompozíció: utcarész a Klotild-palotával, az Erzsébet híd előtti térrel. És máris világítani kezdenek a lámpasor parányi égői és a felirat; „Kondor Béla sétány”. Jóbarátok voltak, sok közös fotójukat az Arnoldo Kávéházban láthattam. Halála évfordulójára készítette ezt a hűséges barát, aki így vélekedett róla: „A legnagyobb formátumú művésze korának.”

Gross megkérdezte tőlem, észrevettem-e, hogy sok a boldogtalan ember, rengeteg szomorú arc népesíti be az utcákat. Kassák-

ra hivatkozott, aki meghirdette a fiatal képzőművészeknek, hogy „szükségünk van a tudatos nyugtalanokra és az erőteljes nyugtalanítókra”. Kinek van szüksége erre? – kérdezte fölemelt hangon. Nekem ugyan nincs! A képzőművészetet ellepte a nonfiguráció és a természetidegen. Hiányzik a szép művészete! – mondta ki a szentenciát.

Bizony, nagyon hiányzik! S ez az üzenete azóta is itt rezonál közöttünk. Vagy ahogyan édesapja fogalmazott: „Nem baj, ha valami szép!”

Gross Arnold: Tordai táj, színes rézkarc

Csisztay Gizella

A székely martirológia írója, Gazda József

Tavaly két, figyelemre méltó könyve is megjelent Gazda Józsefnek. Az egyik, *A XX. század, ahogy megéltük*, a Székely Könyvtár sorozatban Csíkszeredában; a *Miért is éltem?* Budapesten, a Hét Krajcár Kiadónál.

Gazda Józsefet olvasva egy kiváló lengyel író, Włodzimierz Odojewski jut eszembe. Akárcsak Gazda József, ő is írt vagy nyolc könyvet, és regényeinek egyetlen témája volt: a lengyel szenvedéstörténet, az, hogy a huszadik században mennyit kellett szenvednie a lengyeleknek az oroszoktól és az ukránoktól. *A XX. század, ahogy megéltük* nem más, mint *oral history*-történetek gyűjteménye, idős emberek visszaemlékezései a Székelyföldön történetekre a század kezdetétől a napjainkig. Gazda József 1970-től gyűjti, veszi fel magnóra a visszaemlékezéseket. A lejegyzett felvételeken megszólalnak azok az emberek, akik átélték a román betörést, a megtorlásokat, a magyarok lefejezését Szárazajtán, a kisebbségi sors számos megaláztatását, a visszacsatolás eufóriáját 1940-ben, majd az újbóli megtorlásokat az újabb megszállás után, a '89-es forradalom eseményeit, majd a csalódást. Nehéz lenne felsorolni azt a sok borzalmat, amelyről az adatközlők beszámolnak. Ezek olvasása közben az juthat eszünkbe, miért vagyunk mi, magyarok, oly szemérmesek, miért nem beszélünk a magyar holokausztkról, miért hagyunk feledésbe merülni annyi-annyi szenvedést. Megrázó olvasmány *A XX. század, ahogy mi megéltük*, de a nyolcvanhét éves szerző önéletrajza, a *Miért is éltem?* sem marad el mögötte.

Hogy miért is szentelt Gazda József egy komoly, négyszáz oldalas kötetet a visszanézésnek, immár saját életútját tekintve? Idézzük őt magát: „Be jó lenne, ha elmondhatnám: nem éltem hiába! Mert: »Megtettem mindent, amit megtehettem?« De elmondhatom-e? Sokszor úgy érzem, hogy igen. Máskor: hogy

nem. S hogy az én felelősségem-e, vagy inkább sorsom része, hogy ennyire volt csak erőm? Gyötörnek a kérdések, s az azokra adható válaszok kételyei. Ezért a magam keresése még mindig, a vég közelében is, s ezért teszem le ezt a visszatekintő és elmélkedő, koromat megidéző, a rám meredő kérdőjelekkel küszködő munkámat is nyugtalanul.” Példaértékű életútja legmegdöbbentőbb állomása, amikor az ’56-os forradalom idején Gazda a Securitate célkeresztjébe kerül, de csodálatos módon megússza letartóztatást. A szerző többek közt e közel ezeroldalas „szekus” dokumentumanyag alapján idézi fel az életét, amely tanulságosabb olvasmány bármely történelemkönyvnél.

Gazda József igazi székely polihisztor, az *oral history* műfajának kiteljesítője Erdélyben, regényei, ismeretterjesztő munkái mellett magyarságtudományi művek is fűződnek a nevéhez. Ez utóbbiak közül az egyik legfigyelemreméltóbb *A harmadik ág*, amely a világ magyarságának, azaz a Kárpát-medencén kívül élő magyaroknak az enciklopédiája. A kétkötetes műben minden magyar szervezet megszólíttatik Braziliától Új-Zélandig. Kár, hogy a 2011-ben megjelent könyvre nem figyeltek fel az illetékes szervek, mert a külügy többet tanulhatott volna belőle, mint bármiből. Gazda József feleségével, Gazdáné Olasz Ella textilművésszel – csodával határos módon – bejárhatta a világot annak ellenére, hogy soha nem voltak párttagok, sőt ellenzékiek és hithű reformátusok voltak. Olasz Ella 1993-ban hunyt el. Gazda József negyven évig tanárként dolgozott Kovásznán, itt létrehozott egy diákszínpadot is, amellyel bejárták a Kárpát-medencét. 1990-ben alapította meg a Kőrösi Csoma Egyesületet, melynek évente megtartott tudományos konferenciáira Amerikától Bukarestig eljárnak a kutatók. Gazda József számos díjban részesült. 2006-ban elutasította az akkori magyar kormány felkínálta állami kitüntetést, csak 2011-ben fogadta el a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét. Egyéb elismerések mellett 1994-ben Bethlen Gábor-díjat, 2016-ban Magyar Művészetért Díjat vehetett át. A Magyar Művészeti Akadémia tagja.

Gazda József a népéhez, a földjéhez, a hazájához és családjához való hűség jelképe lehet mindenki számára – Isten áldja a munkájáért!

Romana Petri

Morzsák a párkányon

Sokcsevits Judit Ráhel fordítása

Hogy az első éve volt-e tanárként, azt nem tudnám megmondani. Az biztos, hogy igen fiatal volt. Termetre sem valami magas (nem haladta meg az egy méter hetvenet). Szabályos vonalú arc, szőke, egyenes haj, égszínkék szem, kicsi, az amerikai színészekére emlékeztető orr. Cerani volt a neve. Hogy Olaszország melyik részéről származott, nem tudom, már csak azért sem, mert tájszólás halvány jelét sem lehetett kihallani a beszédéből.

Múlt héten, miközben a vacsorát főzöm, egy régi barátnőm telefonál. Egy gimnáziumi osztálytárs. Azt mondja: „Tudtad, hogy meghalt Cerani tanár úr?” Én meg: nem, nem tudtam. Hirtelen letettem a telefont, és a fürdőszobába rohantam, ahol aztán könnyekben törtem ki. Fékezhetetlen sírásban. Csak akkor hagytam abba, amikor feltettem magamnak a kérdést: „Több mint harminc éve, hogy nem láttad és nem tudsz róla semmit. Mégis miért sírsz?”

És akkor újra láttam a fiatal latintanárt, amint belép az osztályba a filozófiaóra után, amint elidőzik a terem ajtajánál, hogy beszélhessen a tanárnővel, csak mert az nagyon csinos és dekoratív volt enyhén hátrafésült hajával. Figyelmesebben meg szeretne volna szemlélni a kebleit, de ezt megakadályozta a neveltetése; vagy talán a túlzott féltékenysége vagy a szívszaggató érzelgőssége volt az, ami visszatartotta. Így hát a tekintete körbe-körbejárt, próbált „mindent befogadni”, ahogy magyarázás közben is gyakran mondogatta. Vagyis azokat a dús melleket is, de csak futólag, villámgyorsan.

Azt hiszem, csak négy ruhája volt. Mi, diákok legalábbis soha nem láttuk másban: kettő hideg időre, kettő melegre. Ezeket váltogatta. Egyik nap az egyiket, másik nap a másikat, évszakonként cserélgetve.

A teste nem volt túl nagy szám. Azokban az időkben meglehetősen ritka dolog volt a szép férfitest. Vékonyka, kissé keskeny vállakkal. Az első nap, amikor megláttam olyan fiatalon, amilyen volt, elképzeltem, hogyan öregszik meg. Lehetséges előszörre meglátni valakit, ráadásul fiatalsága teljében, és azonnal elképzelni, ahogyan lassacskán megöregszik? Az első óra alatt a szememben már elérte a nyolcvanadik évét. Sok idő múlva, de tényleg jóval később olvastam egy regényben egy férfiről, akivel ugyanez történik a leendő feleségével kapcsolatban. A vonaton ismerte meg, nem tudott semmit arról, ami köztük fog történni, csak nézte őt, és miközben nézte, ugyanez a gondolata támadt, és ezzel egy időben az is, hogy nem lehet rá más magyarázat, minthogy első látásra, menthetetlenül beleszeretett a lányba. Ezeket a sorokat olvasva, emlékszem, megkérdeztem magamtól, véletlenül nem szerettem-e bele én is Cerani tanár úrba, amikor először lépett be az osztályba. De nem hiszem. Sosem tudtam volna beleszeretni egy ilyen nőies kezű férfiba, egy ilyen apró, fizikailag védtelen férfiba. Egyáltalán nem szerettem bele, de valamilyen erős érzéssel viseltettem irányába, aminek sohasem sikerült nevet adnom. Nem mintha érzésekből olyan sok lenne. Vagy ez, vagy az.

Megvolt az a különleges szokása, hogy az irodalomóra alatt hirtelen kirántott a kabátja belső zsebéből egy csomag kekszet. A frissítő tízóraija volt. Olyan fajta, amit nagy kiszereleésben, olcsón lehetett venni, és legalább húsz lefóliázott csomag volt benne. Az óra közepén felbontotta, és csak a felét vette ki annak az egynek, amit szépen kettétört hiányos fogsorával. Aztán bal kézzel kinyitotta az ablakot, és gondosan a párkányra morzsázta az elővett fél kekszet. És akkor a szavai ritmust váltottak. Minden attól függött, mennyi idő alatt értek oda a verebek. Ő ott állt, az ablak mellett, úgy, hogy azok ne láthassák, mindkét keze a háta mögött, nem túl fiatalos tartásban. És amikor a madarak meg-

érkeztek, többé már nem figyelt arra, amit éppen magyarázott. Fényévek teltek el két szó között. Már mi, diákok is elkábultunk ennyi idő alatt. Bizonytalanok voltunk, a madarakat nézzük-e inkább, vagy őt, amint önkívületbe került. Időről időre felénk fordult, ránk csillantva hihetetlen vidámsággal teli kék szemét, mely hirtelen Szent Ferencéhez lett hasonló. A rendszerint ugyanúgy zajló jelenetek alatt megszűnt számára a világ. Nem tudom, hogy az egész osztálynak feltűnt-e. Biztos volt, aki ezen az eseten csak röhögött, vagy egyszerűen kihasználta, hogy ez idő alatt nem kellett semmit csinálni, de egy kis csodát mindenki érzett.

Miután befejezték az evést, a verebek elszálltak, s velük együtt a tanár úr felindultsága is, mely lehervadt; visszatért munkájához, s mihelyt leült a katedrára a szöveggyűjtemény fölé, újra kezdte a magyarázatot.

A kád szélén ülve a csukott fürdőszobaaajtón át is érzem, hogy ég a vacsora. Csak a vacsora? Végül, könnyeimet letörölve, visszamegyek a konyhába, kidobom a szemetesbe, ami elégett, bekapcsolom a rádiót, és előlről kezdem. Megmosom és összevágom a zöldséget, megpirítom a hagymát, hozzáadok egy pohár fehérbort és a sót. És hogy mi miatt sírtam, most már tudom: nem a halála, hanem az elragadtatása miatt, amit a párkányon lévő morzsák körül ugráló verebek láttán érzett, s ami rám is azonnal átragadt. És hogy első látásra azokkal a jelekkel képzeltem el, amelyeket az idő egykor rajta hagy, azért van, mert egy nap azok a jelek majd rajtam lesznek.

Azért kellett sírnom, mert a halála elvitt egy jó darabot az elmúlt ifjúságomból. Ez egy oly boldog időszak, jóllehet senki nem veszi észre időben. Sírtam, mert én már akkor tudtam, hogy a fájdalom eljön; ennek eléggé tudatában voltam. Sőt. Teljes mértékben.

ROMANA PETRI olasz író, műfordító. Rómában született 1955-ben, ma részben Olaszországban, részben Liszabonban él. Több rangos újság és folyóirat – többek közt a L'Unità, a La Stampa, az Il Messaggero – szerzője. Első

novelláskötete, az *Il gambero blu e altri racconti* (A kék garnélarák és más történetek) 1990-ben jelent meg első regénye, a *Figli dello stesso padre* (Ugyanazon apa gyermekei). Műveit rendszeresen fordítják portugál, francia, német, holland nyelvre; több olasz irodalmi díjat elnyert prózájával. Itt közölt novellája *Le briciole sul davanzale* címmel a Nuovi Argomenti folyóirat online kiadásában jelent meg 2019-ben.

EDWARD BURNE-JONES (1833–1898) festménye

Juhász Kristóf

A csodálkozás menedéke

Végh Attila versei olyanok, mint a véletlen házibulik csúcsbeszélgetése, amiért érdemes fönnmaradni. A véletlen házibulik egyik lehetséges csúcsa a véletlenszerű nemi élet, ám a másik lehetséges csúcs sokkal érdekesebb, bár annyiban az is hasonlít a szexre, hogy szintén két ember találkozik. A sokadik holtpontra átesve, az alkoholszintet okosan tartva, hajnaltáji tisztánlátástól igézve esik meg a csúcsbeszélgetés, két ember egyszeri ihlettségében, emelkedett szellemmel, átragyogva füstön és pián, a másik lelkén túli végtelenig. Megismételhetetlen, örökké emlékezetes, isteni pillanatok ezek, és létrejöttükhöz valamiért nélkülözhetetlen a beszélgetés csöndességét megelőző részeg hangzavar.

*„Megáll, elfordul, kérdőn visszanéz,
mielőtt a Bibliába lépne,
pernyés levegőbe rajzol a kéz,
jeleket ró az áruló égre,
a holt tómederben egy rémalak
karjai hínárját széttárja,
szemében zölden cikázó halak
hajszolják halhatatlanságba;
ami történt, eztán példa lészen,
nincs már lélek, amely befogadja,
kiszáradt: már könyvvé vált egészen.
Fölkészült a pokolbéli harcra.”*

Hogy ne legyenek kétségeink: a fenti, körülbelül a kötet arany-metszeténél tátongó vers a *Krisztus útja* címet viseli. Igen, tényleg tátong ez a vers – először azt akartam írni, amit ösztönösen tenne ilyenkor az ember, hogy kifejezze tetszését, illetve a költemény hatásosságának mértékét, vagyis hogy magasodik. Itt a mértéket jobban jelzi az a szakadékfajta tátongás, amibe belelök-jük magunkat, vagy belelökődünk, amikor a nagy tapasztalásaink, akarásaink, rászánásaink és belefogásaink mellett valahogy egyre kisebbek lesznek a dolgok. Erre ráébredni olyan, mint szédítő szakadékba tekinteni. Mindenki kedvére dönthet, hogy melyik a szédítőbb: megállni, elfordulni és kérdőn visszanézni, vagy kiszáradni és könyvvé válni egészen? Ha van ennek a kötetnek afféle költői alapállása, akkor az a két állapot – a még sok mindent megengedő, végső lépés előtti hezitálás pillanatisága, illetve a megtett végső lépés könyörtelen visszavonhatatlanságába történő száraz beletörődés – közötti rezgések föltérképezése.

Egyre kisebbek lesznek a dolgok, pontosabban a valóban nagy dolgok egyre nagyobb fényt vetnek valódi kicsiségükre, amint (nomen est omen) a *Kisköltők kora* című vers e részlete is szemlélteti:

*„A lötyögő szépézésbe belehízó polgárok,
a kultúremlékek azért megadják a módját,
hogyan tiszteljék a költészetet,
ők statisztálnak a kisköltő rítusain,
melyeken rendre elájul a beton.
Nézzétek e csenevész esteket, barátaim,
az unalomtól meghatott zsákvászon arcokat,
a pódiumon öregedő kisköltők taglejtését,
ahogy óriásarcukat a költői est fényébe mártják.
Megborzong a Hold szemük tócsáiban,
ahogy feltartott fejjel locsognak,
mintha azt szimatolnák, honnan büzlik
a színtelen-szagtalan ittlét,
közben nagyon szerények, hiszen van mire,*

*belőlük fúj a magaslati szélcsend,
és olykor meg is hatódnak (...)*

Éppen olyan pontos, tiszta és játékos a vers, mintha együtt szavaltuk volna kamaszkorunkban a kocsmasztal tetején. Kétszer voltam eddig slam poetry esten, ha ott ilyeneket hallottam volna, úgy érezném: a fellépőknek volt miért fiatalnak lenni, és nemcsak amolyan szubkulturális falka-modoroskodásra ment ki a játék. Ilyen értelemben Végh Attila fiatalabb (értsd: pimaszabb, lázadóbb, forradalmibb alkatú) költő, mint sok reménybeli pályakezdő, kiben a tehetség olthatatlan tüze ég. A kamaszos csibészég meg valami vágánsi, pikareszk attitűd párolog Kassák és Villon mosolyával a legkomorabb tisztasággal realizált, életközépi szerepjátékokból is:

*„(...) csak az egészen apró gyerekek látnak,
bennük még nem alvadt meg a csodálkozás,
az ő ereikben még nem foncsor folyik,
ők még nem tudják, hogy az intimitás
manapság annyi, hogy kikapcsolod a monitort,
hogy aztán a mobilodon féjszbukozhass tovább,
persze majd felnőnek ők is,
és már csak egy balesetben bízhatnak,
hogy rájuk omlott rend fölött elúszó
mentőangyal helyreszirénázza őket,
aki én vagyok, bakonyi betyár,
életszentség ateista hírnöke,
Párizs lombjai alatt bujkáló Ady,
olvasó szemekben pattogzó verssor.”*

A költő utolsó reménye ez, mondhatnánk, csak a 'költő' terminus ma a többségi társadalom szemében olyan, mintha azt mondanám: ószeres. Mondjunk inkább azt, hogy minden érző, gondolkodó ember utolsó reménye. Csajka Gábor Cyprian anno így

írt: „Már csak halottakkal és újszülöttekkel tudnék beszélni.” A *Menedék* fentebb idézett részletében nem az apró gyerekek igazlátása, és nem is az életszentséget megélő, ateista hírnök címere a legizgalmasabb pont, hanem a meg nem alvadt csodálkozás a gyerekekben. Mert játszani az tud, aki minden dühe, csalódottsága, életközépi vagy azutáni (milyen sokunknak ismerős!) magánya mellett kíváncsi a tragikus, és/vagy a belátás melankóliájába ringató életeseményekre, kíváncsi a megfogalmazhatóságukra, az azzal folytatott stílári és formai játékokra, és önfelédten ficókándozik az utalások között Villontól Ginsbergen és Weöresen át Pajor Tamásig.

Tűnt idők asszonyait balladizálja grandiózus lesbiorgiába a mindenkiben élő, tipikus ősférfivágy végletekig cizellált, zseniális, erotikus-pornográf danse macabré-ja, *A fehér állomány* (direkt csak a végét idézem, a legjobb részeket nem, azért tessék csak a könyvesboltba menni):

*„de a kéjszobában egy gondolat robban.
Kérdés bánt engemet: mért jó e habokban?
Miért kellett mostan elgondolnom őket,
szerelmeimet, kik kiszívták velőmet?
Milyen ősparancsra eresztem itt össze,
akikkel kúrta volt, akik közé kötve
szívogatom most az elsárgult füveket?
Hívna szellemeik. Hol a járókeret?”*

Ha már fentebb előrángattam Pajor Tamást, a Neurotic legendás frontemberét, akinek a rocktörténeti legendák szerint – talán – az első magyar rapszámot, a *Breaket* köszönhetjük, amelynek a szövegét tavaly nagyjából mindketten folyékonyan tudtuk Végh Attilával a zebegényi írotáborban (hasadozott világunkban a közös réteggkulturális becsatornázottság fölismerésének személyes élménye körülbelül ugyanaz az intenzitású hatás, amit egy ilyen verseskötet is kivált, csak a személyes egy pontba sűrűsödik, az olvasmány meg szétterül az érzékelési horizonton, lásd

a bevezetőm házibuli-képét), akkor idézzünk most a *Rap*ből, a *Transzbeton* zenét kérő szövegei közül a legütősebből:

„Azt hiszem, ma Koppány leszek,
 Odabaszok nektek, nesztek,
 szolgálzívetek kitépem,
 lehetnétek igaz népem,
 csinálhatnánk forradalmat,
 Tetszett volna? Mézesmadzag.
 Úgyhogy inkább István volnék,
 fületekbe dorombolnék,
 tündérmesék túlvilágról,
 szeretetről, Jézuskáról,
 ha nem hallgattok szavára,
 forró ólmok éjszakája.”

Mielőtt házibuliban önfeledten reppelni kezdjük, gondoljuk át sorról sorra: csakugyan minden utalást fölismertünk, vagy csak a legnyilvánvalóbbakat? Megsúgom, a szövegben el van rejtve egy híres mondat egy volt magyar miniszterelnöktől, meg egy véres történelmi esemény egy másikba van bújtatva. Nem ez az egyetlen szöveg a *Transzbeton*ban, amit, ha van még igazság ezen a furcsa világon, kamaszok fognak idézgetni a jobbfejta házibulikban. A 14 éves fiamnak mindenesetre megmutatom a könyvet. Éljen Végh Attila az ifjú szívekben is!

A kötet cím a borítót szemlélve az áttörhetetlen végzet képét sugallja: téglafal a betonfal mögött, fal a fal mögött. Valamivel súlyosabb, mint azok a bizonyos Peer Gynt-i hagymahéjak. Ám ha újra megnézzük a borítót, miután elolvassuk a címadó verset a betonnal leöntött gyerekkorról, a régi ház helyén nőtt irodaházról, a családi emlékek sírkövei fölött múltó rosszulléttel kávézgató falanszterrobotokról és csinovnyikszőrnyekről, akiknek létébe belenyilallnak a még valódi arcot viselő emberek valódi emlékei, a betonréteg alól előtűnő téglamindjárt nem embert embertől elválasztó falat jelent, hanem a nagy gonddal épített

otthon házfalát, amiben minden téglának külön története van: az egyik öregebb, a másik fiatalabb, az egyik puhább, a másik keményebb.

A *Transzsbeton* című versben földereng a személyes megváltás egy másik lehetősége:

*„Vagy mi nem létezőnk, vagy ők nincsenek.
Válassz, milyen valóságot hiszel.”*

Van választás – mondja a vers. A magamfajta, monomániás irodalmár szívesen tágítja világméretűvé az efféle észleletet: a bármi fajta társadalomszervező és gazdaságpolitikai fantazmagóriák, a jogászok és pénzemberek, az okosok és erősek rémuralmának nyilvánvaló csődje után csak a költészet, csak a kultúra mutatja föl a valódi választás lehetőségét, mert a hiten kívül csak ez tesz emberré minket – meg a már említett tisztánlátás, a helyzetünkre való rálátás, és az arról való töprengés, ami átvezet minket a pusztá létfájdalom önromboló káoszának körein.

*„(...)
az idő megered,
lángol közeled,
még nem a volt van.*

*De az ősz megelőz.
Meghalsz, belenősz
lassan a tájba.*

*Magok és bogarak.
Szőnek sugarak.
Nincs, aki fájna.”*

Kovács István

Versritmus és verstan új megközelítésben

Aligha van olyan költő, műfordító, irodalmár, tanár, diák, aki elégedett lenne a verstani eligazításokkal, beleértve a szakirodalmat és az oktatást is. Vannak jó tanulmányok, kézikönyvek, monográfiák, ha nem is az elmúlt három évtizedből, amelyekben utána lehet nézni az elméleti és alapoknak és gyakorlati tudnivalóknak: hol vannak a metszetek a hexameterben, a különböző hendekaszillabusokban vagy a Zrínyi-versszakban. Mégis, valami titok lappang a verstan körül, mert mindmáig nincs olyan metrika, ami megoldaná a vers ritmikus hangoztatását anélkül, hogy a skandálás rossz, magyartalan hangsúlyozásának hibájába esne. Akkor mondjunk le a metrikus olvasásról, maradjon csak az értelmi tagolás, és fogadjuk el, hogy fölöslegesen írtak a korábbi és kortárs költőink rengeteg kiváló ritmikájú és egyben esztétikus verset? Korántsem. Deák-Sárosi László most, a huszonegyedik század harmadik évtizedében, több évszázaddal az első és több évtizeddel a legutóbbi nagy szakmai viták után átfogó verstani monográfiával és hozzá tartozó példatárral jelentkezett. Méghozzá azzal a kimondott szándékkal, hogy megoldja az értelmi és a pusztán metrikai hangsúlyok összehibékítését egyetlen recitált megszólaltatásban.

Ahogy már a könyv első, elméleti részéből is kiderül, a megoldás a magyar nyelv természetes eszköztárában meglévő dalhangsúlyok és a hangerőhangsúly átgondolt nyomatékrendszerben való egyesítése, a hangsúlyok megkülönböztetett

alkalmazásával. Ez elgondolás korántsem új, csak nem kapott kellő figyelmet. Fogarasi János, a neves szótárkészítő nyelvész, költő s zeneszerző már a tizenkilencedik század derekán felhívta a figyelmet arra, hogy a hangerő mellett a hang/szótag **magasabb** vagy **mélyebb** ejtése is hangsúlyokat képez. Épp egy évszázaddal később László Zsigmond volt az, aki először kidolgozott egy dallamhangsúly-elméletet a versek (nem énekelt) ritmikus recitálására, és közzétette a *Ritmus és dallam* (1961) című könyvében. László csupán az **emelkedő** nyomaték hatékony használatát bizonyította és szemléltette. Így az elméletét vegyesen fogadták. Más pályatársak mellett Vargyas Lajos is üdvözölte az „**áthidaló dallamemelkedőt**”, de joggal hiányolta, hogy a csak metrikai hangsúly képzése továbbra is a hangerőre marad.

A megkezdett úton haladva Deák-Sárosi László *A háromszólamú versben* az ereszkedő nyomatékokat is leírta, és a dallamhangsúly-rendszerbe építette. Ezzel vált teljessé és a gyakorlatban használhatóvá a **magasabb** és a **mélyebb** ejtéssel való nyomatékolás. Ezzel valóban egyszerre minden **értelmi** és *csak metrikai* hangsúlyt meg lehet szólaltatni, még hozzá anélkül, hogy egyikük a másik rovására menne. A magyar nyelvben és versben a három fő hangsúllyal (hangerő, **emelkedő** és *ereszkedő*), illetve ezek lehetséges párosításával (**emelkedő hangerővel** és **ereszkedő hangerővel**) lehet élni. Hagyományosan a hangsúlyt a versben és annak megszólaltatásában csupán a hangerővel azonosították, de a gyakorlat és még fonetikai mérések is igazolják, hogy már a spontán beszédben is alkalmazunk **emelkedőt** és *ereszkedőt* a nyomatékolásra. A hangerő hosszú egyeduralma annak is köszönhető, hogy két-kétszázötven éve önállósult a szövegvers, eltávolodott a dallamtól, amivel előtte mindig is összetartozott. Ez az eltávolodás, illetve megkülönböztetés miatt lett a magyar vers megszólaltatása a kizárólagos hangerőhangsúly révén darabos, hiányos, ellentmondásos.

Az öt hangsúly vagy kombináció, ahogy *A háromszólamú vers* szerzője leírja, a következő hangsúlyhatásokat képes elérni: 1. a hangerőhangsúly önmagában ütemező hangsúly és értel-

mi hangsúly is lehet; 2. az **emelkedő** önmagában **csak értelmi** hangsúly, mivel lágy, hajlékony, ezért nem jelez ütemkezdetet; 3. az **emelkedő a hangerőhangsúllyal** együtt **értelmi** hangsúlyt és **ütemező** hangsúlyt képez, de kissé lágyabbat, mint a hangerő önmagában; 4. az *ereszke*dő önmagában *átmenőhang* vagy *lezáró hang*, a szavak középső és utolsó szótagjain; 5. az *ereszke*dő *hangerővel* társítva *pusztán metrikai* hangsúlyt képez a szavak belsejében és a végén található szótagokon – tehát az *ereszke*dő ezúttal semlegesíti a hangerő értelmi nyomatókat képző hatását; 6. az *ereszke*dő *hangerővel* vagy anélkül a szavak első szótagján a nem fizikai értelmi nyomatók miatt *értelmi hangsúlyt* képez, de szószerkezeti viszonylatban *másodlagosat*, az azt megelőző, magasabban ejtett egyszótagú szóhoz képest, l. „**kék ég**”, ahol a „**kék**” magasabban, az „**ég**” pedig mélyebben és hangosabban ejtendő.

Mint az fenti bekezdésekből is látható, a dallamhangsúly-elméletnek fontos része a hangsúlyok egyszerű, a szövegszerkesztők alapvető formázási lehetőségei között elérhető jelölése a szövegben! A hangerő aláhúzott, az **emelkedő félkövér**, az *ereszke*dő *dőlt*, és a két kombináció is megtartja a tiszta nyomatók jelölését, egyesítve: az **értelmi és egyben ütemező** nyomatók **félkövér és aláhúzott**, a *csak metrikai* nyomatók és a *másodlagos értelmi, szószerkezeti hangsúly a dőlt és egyben aláhúzott*. A szövegen való közvetlen jelölés fontos, mert független, bonyolult képleteket nehéz alkalmazni a megszólaltatandó szövegre. Természetesen az időmérték jelölésére is van egyszerű mód, az *σσσ* és kétmorás jelekkel $\cup$ –), azok formázott változatával (= --, $\cup\cup$ a sorok alatt vagy fölött; illetve akár a szövegen magán, a hosszú szótagok kiskapitálissal való kiemelésével. Ez utóbbi lehet, hogy fölösleges, de a többi jelölés a gyakorlatban nagyon jól használható. Az emelkedők például szépen kirajzolják egy sor értelmi hangsúlyt: „**Μάτην- | szor veri | ez+ | | ken- | den Lú- | das Matyi | vissza.**” = -- | -- $\cup\cup$ | -- || = | -- = | -- $\cup\cup$ | = $\cup$ (Fazekas Mihály: *Lúdas Matyi*)

Ennyi tehát a dallamhangsúly-elmélet lényege, a könyv többi részét a bizonyítás és a szemléltetés tölt ki. A szerző bemutatja a

korábbi szakirodalmak, a nyelvészeti, irodalmi kutatások és saját elemzése alapján a ritmus alapjait, a versrendszerek részletes tipológiáját, a hangsúlyos és az időmértékes verselések keveredésének módjait. Mindezt számos gyakorlati példával teszi. A könyvben több mint nyolcvan vers vagy hosszabb versrészletet elemez sorról sorra és szótagról szótagra. A monográfiát kiegészíti egy példatár, amelynek első két része kétszer harminchárom klasszikus magyar verset tartalmaz a formák legfontosabb alaptípusait felvonultatva. A példák önmagukban, az elméleti magyarázatok nélkül is meggyőzően szemléltetik a hangerő dallamhangsúlyokkal való kiterjesztésének a gyakorlati eredményét. A dallamhangsúlyokkal való recitálás csak a példák gyakorlásával és megértésével sajátítható el. A példatár, amely felerészt a monográfia példáit, felerészt újakat tartalmaz, egy verstani minilexikont is tartalmaz, és a szerző a verseket hangzó formában is meg szeretné jelentetni, színészek előadásában¹. Ha a dallamhangsúlyozás elmélete túl részletes és bonyolult lenne is valakinek, a gyakorlat egyszerű, érthető és legfőképp esztétikailag is élvezhető.

Mivel a dallamhangsúly-elmélet alapjaiban változtatja meg a vershez való viszonyulásunkat – de nem a ritmustól és bármi lényegitől eltérve, eltávolodva, hanem a gyökerekhez visszatérve –, a teljes verstan újragondolását kívánta. A dallamhangsúlyok megvilágítják a ritmikus vers való természetét és szerkezetét, és mind a prozódia, mind a szűkebb értelemben vett metrika újrafelfedezéséhez vezetnek. Bár Deák-Sárosi alaposan felhasználja a korábbi szakirodalom eredményeit, verstana új és friss, szemlélete egységes. A hangsúlyos típusú versek lényegét és egyben új arcát mutatja be a változási-fejlődési ív és a tipológia magyarázatával. Az időmértékes versek kifejezetten zenei alapozását feltételezi, mint ha azok a magyar nyelvre lettek volna kifejlesztve. Természetesen mindig visszatekint és hivatkozik a klasszikus időmértékes versekre és verstani szabályokra, hiszen a magyar időmértékes versek a görög és főleg a latin minták alapján íródtak.

Nagyon lényeges a tipológiánál, osztályozásnál az emelkedő időmértékes lejtésben íródott versek példáinak azonosítása és

részletes elemzése. Megfigyelte például, hogy egy időmértékesen emelkedő verslábban írt vers (pl. jambus, anapesztus) lehet hangsúlyosan emelkedő, ereszkedő, de semlegesen kiegyenlített vagy aritmikus is. Arra is rámutat, hogy mi az oka a jambust ellenzők és védelmezők vitájának, illetve hogyan lehet a versek jelentős részében összebékíteni a különböző nyomatékokat, hogy elkerülhető legyen az aritmikus és az értelmileg rossz megszólaltatás is. Például *A walesi bárdokról* és a *Székely himnuszról* kimutatja, hogy időmértékesen emelkedők, miközben hangsúlyosan ereszkedők, és ez ad a szövegeknek egy sajátosa magyar, éles ritmusú (ti tá ti tá) hangzást. Ha már emelkedő lejtés, akkor Deák-Sárosi nem titkolja a jambus, különösen annak nyugat-európai mintájú, hangsúlyváltó magyar átvételének buktatóira rámutató kritikáját. Még a színművek ritmuskonceptiójára, alapritmusára is kidolgoz a jambusnál a magyar nyelvre és versre alkalmasabb formát, időmértékeset is. A könyv tehát a meglévő versek, vers-típusok rendszerezésén, elemzésén túl előremutató, kreatív felvetéseket is tartalmaz, amelyek gazdagíthatják a magyar nyelven írt ritmikus versek irodalmát, annak változatosságát.

A rím első megközelítésre önálló fejezete a verstanak, nem függ össze szorosan a dallamhangsúlyokkal. A szerzőnek ezt is sikerült cáfolnia, hiszen a rímet is a nyomatékok rendszeréből vezeti le, mert a rím a hangszín (hang-önazonosság) ismétléséből ered, arra épít. A hanghosszúság, a (hangerő)hangsúly és hangmagasság (dallamhangsúlyok) mellett a negyedik nyomaték. A nem rímes vers ilyen értelemben háromszólamú, és ha a rím sűrű ritmikai tényezőként lép fel, akkor a negyedik szólam is lehet. Ez tehát a monográfia címének a magyarázata (*A háromszólamú vers*), azzal kiegészítve, hogy már csak a hangsúlyok is három szólamot, réteget érintenek (hangerő, **emelkedő**, *ereszkedő*), és ezek valamelyike vagy lehetséges párosításuk minden ritmikus vers minden egyes szótagjára jellemző. A szerző a rímnak új, tágabb, de mégis pontosabb, több szempontú leírását, sőt meghatározását nyújtja. Kiindulópontja az elméleti részben meghatározott „illesztési alapelv”, ami a verstan számos elemé-

nek leírásában szerves módon szerepel. A rím Deák-Sárosi szerint az erős hasonlóság és az egyidejűleg erős különbség feszültséget teremtő és oldó elvén alapul. Ő azonban nem elégszik meg az alaptípus vagy az alaptípusok leírásával, hanem a tipológiát is kibővíti. Fontos megfigyelése például a „vágórím” és a vágórím-elv, miszerint a különböző szótagszámú rímpárok esetében akkor jobb, dinamikusabb az összecsengés, ha a válaszoló rím a hosszabb. Ezt a korai ír költészetből tanulta, de sok saját megfigyelése is olvasható a könyvben. Elgondolkodtató például az, hogy az Arany János által másfél évszázada felvetett asszonanci csoportosítást máig sem fejezték be. Arany ugyanis nem az összes mássalhangzót osztotta be csoportokba, és nem is következetes nyelvészeti szempontok szerint. Deák-Sárosi ezt a csoportosítást elvégzi a hangok képzésének helye és módja szerint: így felpattanó zöngétlen zárhangok (p, t, k), orrhangok (m, n ny), közelítő vagy folyékony hangok (l, r) stb. Ami még figyelemre méltó, hogy a rímelést formailag nem egyszerűen végrímként, a rímpárok második felének összecsengéseként értelmezi, vagy az elejük kapcsolataként, mint az alliterációban; hanem olyan összefüggésként, ahol az egyes elemek, a kezdet (K), a mag (M) vagy magok (M1, M2...Mn) és a zárlat (Z) variálhatók az illesztési alapelv szerint.

A monográfia függelékében olvasható egy hosszú, tartalmas tanulmány, amelyet a szerző még évekkel korábban írt, és terjedelmi okokból is e könyv részeként jelenhet meg. Ebben bemutatja a középkori vagy másképp korai ír hangsúlyos típusú verselést történelmi, nyelvi háttérével együtt. Az ír verselésről nagyon keveset vagy semmit sem tudunk mi magyarok, formahű fordítások is alig jutottak el hozzánk. Így nagyon hasznos ez a tanulmány, az ír vers és verstan kreatívan hathat a magyar verselésre. Kevés olyan műköltészeti rendszer van, ami hangsúlyos alapú, és nem csupán ösztönös, népköltészeti eredetű. Az ír pedig ilyen, és a tipológiai, illetve szószerkezeti hasonlóságok miatt konkrét formák és eljárások átvétele is megfontolandó. Az ír nyelv is ereszkedő, élhangsúlyos (a hangsúly a szavak első szótag-

ján van), és részben toldalékoló is. Amiben gazdag az ír verselés, az a rímelés és a rímeléssel is összefüggő strófák változatossága. Az írek az asszonánci csoportokat már a középkorban pontosan meghatározták; míg mi, magyarok teljesen még a huszonegyedik században sem. Az ír verselésről szóló részt egy verstani tanköltemény, fonetikai átírások, nyersfordítások és műfordítások teszik szemléletessé.

A háromszólamú verset jó szívvel tudom ajánlani minden verset kedvelő olvasónak. Nem csupán a szakembereknek és a gyakorló műfordítóknak, hanem tanároknak, diákoknak, verset olvasni és mondani szerető embereknek is. Lehet, hogy a szakértők a mű egyes részeivel vitatkozni fognak, hiszen a szerző interdiszciplináris példakkal, érveléssel is él, és viszonylag sok új fogalmat vezet be, de hogy ez a monográfia a példatárával együtt pótolhatatlan kézikönyve lesz a versről való gondolkodásnak, azt joggal feltételezem, illetve legalábbis remélem.

Deák-Sárosi László: *A háromszólamú vers – Új magyar verstan.* Üveghegy Kiadó, Százhalombatta, 2023.

¹ A hangzó *Példatár* 66 hangfelvétele versvideón elérhető ingyenesen az Országos Széchényi Könyvtár lejátszási listáján, a könyvbemutató videófelvételeivel együtt: https://www.youtube.com/playlist?list=PLF4eL1Wc_L93GqONGj17wl0Uz10kaO8aC, illetve a szerző honlapján: <https://deaksarosilaszlo.hu?kiadvanyAzonosito=DH001&peldatar=hang-video>

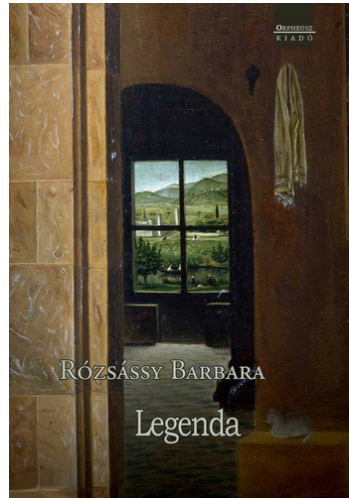
Simon Adri

A felejtés birodalmába csigalépcső vezet

Különös kötet a *Legenda*, Rózsássy Barbara új verseskötete. Címek, cikluscímek és oldalszámok bójái nélkül hullámozó versek, versciklusok alkotják, s a kötetet szervező formai váltások úgy követik egymást, mint a tengeri áramlatok. Az első rész

felező hatos ütemhangsúlyos, rímtelen formát ölt, aztán a lassú felvezető után a szöveg felpörög, és egy szonettkoszorú darabjai lüktetnek végig az olvasó tudatán, majd a végén a hullámok lecsendesednek, és nyugodtabb, prózaibb hangvételű záró rész következik szabadversben. Nem légből kapott a természeti allegória: a témaválasztás is természeti táj-motívumsorra épül, embertől távoli, érintetlen vidékre kalauzolja az olvasót, elhagyott, tengerparti kikötőbe, amely lelki tájjá alakul át, és önmaga természetleírásán túlmutatva az emberi psziché hullámveréseit jeleníti meg.

„Egykor barlangod volt / az a tengerparti, / szikla mélyébe vájt, álomhozó szentély. / Körül béke honolt. / Ha a mólón ültél, / csak a vízmorajlás / törte meg a hosszú, / összefüggő csendet. / Nyári hajnalokon / lebegett a móló” – hangzik a felütés, amely a kötet egészét tekintve kijelöli a lírai én tengerszintre helyezett perspektíváját. Kisebb hibának érzem a második számozatlan oldalon szereplő vers kezdősoraiban, a „Soha nem hallottál / fegyverropogásról, / dobhártyaszaggató / halálsikolyokról” részben található jelentéselmozdulást. A 'hallani' ige mintegy magához rántja tárgyaként a fegyverropogást és a halálsikolyt, s az már

egy ettől különböző jelentéslelés lesz, hogy valójában *ezekekről* nem hallott a lírai én, ami a hallásnak egy más értelmű jelentését hívja be az értelmezésbe, zavart keltve ezáltal a befogadó tudati folyamatban.

Majd tovább bontakozik a kép: E/2-ben hangzik el önmegszólító helyzetleírása, mely szerint az *azúr királynője* volt egykor a lírai alany, akinek egész birodalma a kikötő, ahová csak néha ért el sirályok és hajókürtök távoli hangja, ám ebbe a kikötőbe végül nem jutott el senki. Távól a világtól, „fegyverropogástól” és „dohártyaszaggató halálsikolyoktól” a lélek megpihent és nyugalomra talált. A nyugalom azonban csak látszólagos, kiderül, hogy az álom megcsalta az álmodót. A „*Csak barlangod falán / táncoló fáklyafény / üzött tréfát veled. / Ócska árnyékszínház, / filléres mutató / – félig lehuny szemmel, / félig öntudatlan / bárki becsapható*” sorok Platón barlang-hasonlatát villantják fel éles kontúrokkal. A hasonlat szerint emberek egy csoportja földalatti barlangban él, ahol láncokkal megkötve, hátulról világító tűz fényénél csak a barlang falára vetülő árnyékokat látják. Ez az árnyékvilág az emberek számára az egyetlen valóság, amit ismernek, és fogalmuk sincs arról, hogy a barlangon kívül egy másik valóság is létezik. Ám azok, akik elszakítják magukat a láncoktól, és feljutnak a barlangból, megláthatják a valódi világot a napfényben. Először vakítóan fényesnek és zavarónak találják, de idővel felfedezik az igazi valóságot, és megértik az árnyékvilág és az igazi világ közötti különbséget. A barlang-hasonlat arra utal, hogy az emberek gyakran ragaszkodnak a megszokott és ismerős dolgokhoz, és nehézséget jelent számukra kiszakadni belőlük, felfedezve az igazi valóságot, „félig öntudatlan (...) becsaphatók”. Platón szerint az igazi tudás és bölcsesség elérése az igazi valóság felismerésétől függ, ami a tapasztalatokból kiinduló, de azokon túlmutató megértést és felismerést jelent. Ebbe a filozófiai keretbe foglalható a kötet első részének üzenete.

Majd megérkezett a vihar, *ostorsuhintásként* csapkodtak a vilámok, kigyulladt a móló, az elbeszélő rémülten menekült vissza a barlangba, rájőve, hogy társa, a kékszemű husky bizony hátra-

maradt a viharban, és később nem is került elő többé. Innentől a lélek örök nyugtalanságra és bolyongásra van ítélve: *„Éjjelente felkelsz, / tágra nyitott szemmel, / félig öntudatlan / járkálsz négy fal között: / Lábad alatt recseg / – mintha kristálygolyók / zúzá-léka lenne – / milliónyi perced.”* Ennek a belső bolyongásnak a folyamata bomlik ki a következő ciklusban, a szintén cím nélküli szonettkoszorúban.

A szonettek jambikus lüktetése behívja a már említett áramlatváltozás képét, dinamizmust adva a szövegnek, mintha egy imbolygó, de valamilyen ismeretlen cél felé, és átvitt értelemben a lírai én belső lényege felé határozottan tartó hajón utaznánk a nyílt tengeren. *„Habár hajóm sosem sodorna vissza, / hullámok hátán önmagamhoz érek, / lehunyt szemem mögött kitérve titka: / mi volt, lebegve bennem újraéled.”* Itt utalhatunk a görög filozófia egy másik alakjára, Hérakleitoszra, e verssorokat olvasva az ő *pantha rhei* elméletére reflektálhatunk: a folyó sosem sodorna vissza, „minden áramlik” és „minden folyton változik”, vagyis az univerzum és az emberi tapasztalat is állandó változásban van. Hérakleitosz filozófiájában a folyamatos változás és a mozgás alapvetően jellemzi az egész valóságot. S ebben a változásban az attól való félelem is benne rejlik: *„...belül emészt a kínzó nyugtalanság, / hogy visszánő a hályog majd szememre, / s kivet a víz vakságom sziklapartján”*, azaz a lírai én saját magában is bizonytalan, fél attól, hogy megszerzett tisztánlátását és ezzel önmagát is hirtelen elveszítheti.

Ez az önmarcangoló attitűd adja a szonettek alaptónusát, a tengeri út érzékelhetően belső utazássá transzformálódik. Az utazást átszővi az álommotívum, amely mindig a múltba vezet, jelezve egyúttal, hogy a múlt és főleg a gyerekkor nem visszahozható, az idill végleg az enyészeté lett. A magasba szálló vadkacsák a nehéz, durva energiájú fizikai testtől való megszabadulást teszik a vágy titokzatos tárgyává: *„bár engednél, test, belőled kíválnom”*, sőt az emlékektől, az öntudattól is szabadulna a költő: *„S ha millióból egy réce akadna, / ki a távlatot elcseréli velem, / nem emlékeznék többé önmagamra”*. Az embereknek gyakran

múltbeli történéseik és tetteik, illetve azokkal kapcsolatos érzés- és gondolatviláguk adja identitástudatukat, teszik őket azokká, akik, miközben kiszakadnak az egyszerű jelen pillanat tisztaságából és időntúlíságából. „*Lennék újszülött testemben idegen, / hol közeledni látszik már a túlpart*”: a jelen emlékek nélküli, intenzív megtapasztalása vethetne véget az időtlen bolyongásnak, a terméketlen önmarcangolásnak.

Majd a tűz és a víz találkozása, egymást kioltó összecsapása tárul elénk erős képekben: „*A parti nádas most lobogva lángol, / hol ott felejtett énem állna veszteg, / ... repedve hull a korhadt bárkatestek / kigyúlt sora hínáros félhomályba.*” A rímek eleve nek, sodróak, az elemek harcát jelenítik meg változatos nyelvi eszköztárral, illetve a káoszt idézik szokatlanságukkal: az „állna veszteg” sorvéggel pl. a „sután lebegve” szókapcsolat áll rímhelyzetben, miközben a „bárkatestek”-re rímel a másik strófában, illetve a „bárkatestek”-kel a „cseppje”, amely nem rím, inkább csak asszonánc, de a mozgásban levés, elsodródás kontextusa mégis ismerőssé, érvényessé teszi ezt a szabálytalanságot. Az elemek játékába egy harmadik is bekapcsolódik, a levegő. „*Magába zár a pillanat remegve, / most hőlégballon fönt a Nap korongja / – himbálódzó kötélletrát ereszt le, / hágcsón emel elhagyott birtokomra.*” A plasztikus kép lelassítja a szövegáramlást, és behívja a szövegtérbe a lélegzétvétel szabadságának megkönnyebbülést hozó képzettársítását. Ezzel egy időben a vízszintes dimenzióra merőlegesen, amelyben a tenger, a vihar, a tűzvész földközeli perspektívájú képei bontakoznak ki, egy y koordinátát is felrajzol. A földi lépték a Nap képének beemelésével kozmikussá táguul. Amikor a Napot figyeljük, elképzelhetjük annak hatalmas méretét és távolságát, és elmerülhetünk a kozmosz végtelen mélységében; ennek tapasztalata segíthet abban, hogy megértsük a világegyetem méreteit és a Földünk helyét benne. Ez a tudatosság pedig arra ösztönözhet, hogy meglássuk az emberi lét jelentőségét a nagyobb kozmikus rendszerben.

A 8. szonett – „*Szítálva hull ezüst-fehér selyempor / parti sétányon száradó avarra / – mint karcos zenéjű, régi lemez szól,*

/ ha lábam előtt a szél felkavarja. // S mit vállamról felkapott egy fuvallat, / e sápadt levél keringőzve játszik, / különös októberi zenekarban / pörögve levitál a feltámadásig” – érzékletesen, képekben gazdagon festi le az őszi időjárást és a természet változásait, ami ismét belső tájként vetül az olvasói képzelet vásznára. A szitáló ezüst-fehér selyempor érzékelteti az őszi avarra hulló csöndes esőt vagy deret. A hulló levelek hangja, ahogy a szél felkavarja és pörgeti őket, hasonló hatást kelt, mint egy őszszekarcolt, régi lemezen forgó dal. A levél pörögve levitál: a szél emeli és hordozza a levegőben, egészen addig, amíg el nem jön a „feltámadás”, amely lehet a levél újra lehullása vagy más jelentős pillanat az őszi évkörben. Ezek a sorok erős képekkel dolgoznak, emellett a szonett sejtelmes hangulata és a vers ritmusa is részt vesz a versélmény létrehozásában.

A gyermekkor emlékképei is hangsúlyosak ebben a ciklusban: *„Mit kislány-kezem épített egykoron: / kunyhóm, a nádsuttogású időtlen, / ötödik égtájjra nyíló templomom, // falát anyám hajszálaiba szöttem. / – Miként a kép, a vízszín újra tiszta, / ma még vagyok, ki fényeit beissza.”; „Betöltve bőröm minden repedését, / lüktet a vízcsobogás ereimben, / elfeledett harmónia, zenélj még, // hangjegyeiddel percem telehintsem, / fülembé játszd még dallamod, nemes moll. / – Ilyen, ha végre megtalálsz, gyerekkor.”* A kunyhó a költő számára egy időtlen, nádsuttogású hely, amelyet a gyermeki kéz alkotott meg. Az építmény szimbolizálja a költő kis magánuniverzumát, egy olyan templomot, amely az ötödik égtájjra, azaz egy misztikus és elérhetetlen dimenzióra nyílik. Az újra tiszta vízszín arra utal, hogy a lírai én lelkében még mindig ugyanaz, aki a kunyhóban gyermekként létezett, aki befogadja annak fényeit. Azt sejteti, hogy a költő megtartotta a gyermeki látásmód és képzelet erejét, és még mindig képes felfogni a világ szépségét és csodáját.

A ciklus végére a tenger-allegória inkább egy folyóhoz köthető, sőt a 14. szonettben már konkrétan a Léthé vizén evez a lírai én: *„Kompomról a Léthé hajkait nézem, / mellettem régen elaludt révészem. / Mióta tart az átkelés? – Én húzom, // emlékezet s fe-*

lejtés közt félúton / az evezőt – s átjáróm még nyitva. / Habár folyóm sosem sodorna vissza.” Léthé a görög mitológiában a feledés folyója. Az elhunytaknak Léthé vizéből kellett inniuk a Hádész, az alvilág birodalmába történő érkezésükkor, hogy elfelejtsék földi életük emlékeit és tapasztalatait. Ezáltal a Léthé jelképezi az újjászületést, a lelki tisztulást. A szonett utolsó sorai kifejezik, hogy a költő átkelt a Léthé folyóján, azaz eljutott a felejtésig, s a folyam sosem sodorja vissza. Vagyis a döntése, hogy átkeljen a folyón és belemerüljön a felejtésbe, végleges és visszafordíthatatlan. Ezen a ponton, a már említett sor újra felbukkanásával visszakanyarodunk az alaphelyzethez, amelyben a *pantha rhei* áthatja az élet minden szegmensét.

A befejező részben megint a tengerre asszociálhatunk, korallok közt hajózunk, és tengeri mérföldben számoljuk a távolságot. Egy szokatlan váltással azonban elsötétül a kép, a lírai én a kalózzal azonosítja magát, akik *„fürgén hordták partra, / ládászám gazdag rakományodat”,* de az *„kétes zsákmány, harcok hozadéka”* volt, rabolt kincs csupán, melyből igaz világot építeni nem lehet. Elégikus így a végkicsengés: *„Úgy lehet, legjobb emléketelenül. / Mert ki tudta, mennyit ér csatában / szerzett győzelem, véres ütközet / jutalma? – Hisz megannyi csonkított / hevert lábadd körül, mire leszállt, / acélhidegen rád terült az est. ... amint lebárdolt fejek koppannak, / s torzult, kínba merevedett arcok / hajópadlón gurulnak végig, ... megannyi éjen át újra láttad.”* A lírai én szerint a legjobb módja az emlékektől való búcsúzásnak az, ha teljesen elfelejtjük őket. Senki sem tudta, mennyit ér valójában a győzelem, mert a győzelemért vívott véres harcok sok áldozatot követeltek. A lábánál heverő csonkított testrészek és a hideg este rámutatnak a csaták, a háború kegyetlenségére és a veszteségekre. Az elbeszélő újra és újra látja ezeket éjszakákon keresztül, a háborús emlékek és traumák nem hagyják nyugodni. Néhány strófával később pedig már egyenesen haláltáncról ír, amit báli ruhába bújtatott, álarcos csontvázak járnak a lakkozott táncparketten. *„Itt a felejtés birodalmában / mindenhova csigalépcső vezet, / két lét közt lebegő labirintus.”* A felejtés birodalma

a költő által megteremtett képzeletbeli hely, ahol az emlékek elhalványulnak és eltűnnek. A csigalépcsők jelképezik az emlékek fokozatos elvesztését, ahogy egyre mélyebbre hatolunk ebben a birodalomban. A labirintus pedig arra utal, hogy a felejtés birodalma összetett és összekuszált, könnyű eltévedni benne.

A tengeri áramlatokon túl egy zenei asszociációt is elindított bennem a kötet: úgy építkezik, mint a zeneművek közt a szonáta. Felvezetéssel indul, melyben bemutatásra kerülnek a fő témák és motívumok. A középső részben, a témakibontásban ezek továbbfejlesztése, átalakítása és variációja történik. Itt a zeneszerző kreatívan dolgozza fel a korábban bemutatott témákat, új ötleteket, motívumokat hozva be. Végül a záró rész, a levezetés visszatér a kezdeti hangulathoz és témához, de azok általában erőteljesebb vagy feszültebb változatban jelennek meg. Ez a szerkezet végkövethető a kötetben, s ha így olvassuk, nem hiányoznak a vers- és cikluscímek sem.

A *Legenda* érzékeny és finom mű, kompakt, de teljes költemény. A gerincét adó szonettkoszorú izgalmas és összetett költői forma, amely megkívánja a gondos tervezést, a művészi megoldásokat és a kreatív variációkat. A kötet sikeresen alkalmazza ezt a formastruktúrát, és ezzel megmutatja Rózsássy Barbara képességét a költői nyelv lehetőségeinek virtuóz kibontakoztatására, a költeményben rejlő mélység és intenzitás átadására.

Bakonyi István

A tárgyi világ szellemi világgá lényegül

„...*Ritkaság az ilyen mély merülésű, hiteles poézis. Saját ügyemnek is tartom, ...hogyan miként folytatódik*”

– írta Alföldy Jenő Turbók Attila 2017-es kötetének (*Búcsú jövő időben*) Kortárs-beli recenziójában. S

most az összegzésnek és a folytatásnak is tanúi lehetünk. A hitelesség eddigi legteljesebb bizonyítékával.

Idézzük még a válogatott és új verseket tartalmazó kötet ajánlásának egy részletét – s ezt már a költő tollából – a hátlapról: „...*Elborzadva figyelem azt a folyamatot, amely a költészet térdre hullását, zavarosba süllyedését idézheti elő. Hova lesz a hiteles, igaz emberi szó, ha a Föld lakóit ebben az új, kifordított nyelvezettű, zagyva, arc- és mi minden mást váltó korszakban a maszlag erős fonatai ölelik-szorítják...*” Kétségtelenül kemény, talán kissé türelmetlen szavak ezek. Aggódását, jó szándékát persze nem vitathatjuk. Költészete mindenképpen frappáns válasz a gyötrő kérdésekre.

Mögötte a drámákkal teli sors, a gyökereknél az apa korai halála, a kegyetlen történelem árnyai. Válságok, a költő elhallgatása, majd az újrakezdés. És előttünk a színes, gazdag életmű. A korai ébredés, a pályakezdés és a kibontakozás lírai dokumentumaival, vissza-visszatérő korszakokkal. Pl. ekképpen: „...*E vállból amputált idő / rángó ideggel lökdös minket, / de kar hol van, lendíthető? / Takargatjuk a véres inget.*” (*Amputált idő*) A hiányt másutt ilyen jelzőkkel jelzi: *kicsorbult éjszaka, repedt tükör, pu-*

TURBÓK ATTILA
Elsüllyedt tanú

cér szabadság. Az előbb idézett verscím egyben az első ciklus élére került „eligazítás” is, a még fiatalon megszületett versek világát jelezvén. Az ifjúság nyitott szellemével, lendületével, hevével. Már korán érett a hangja, az útkeresés helyett mintha már idejekorán a beérkezés verseit olvasnánk. A természeti elemek, az ősök tisztelete, a közügyek iránti érdeklődés jeleivel.

Az *Anyám* fölmutat egy drámai sorsot, megküzdött életet, s közben megkapóan ábrázolja az örök anya-gyermek viszonyt. „...serény kezedre várnak / arcom, ruhák, edények, / biztatlak, biztatom magam / barbár, örök reménnyel.” Nagy elődeihez méltó már a korai verseinek hangja, s fontos számára a magyar költészet folytonosságának tudata. Ugyanakkor láthatjuk történelmi érzékenységének lírai nyomait, a háborús borzalmak megörökítését. A „beszakadt egek” világát. A Simon István emlékére írt *Szelíd őrszem* egyik részlete: „...Ámul a kíváncsi diák: érdemjegye arhangelszki fagyhalál, / vagy vorkutai döggút? Csillag-pásztás kaukázusi lejtőn / mázsás betongerenda a honvágy...” Érzékletes, drámai töltetű sorok.

Költőnk a nemes hagyomány útját járja, itt-ott fölfedezhetjük nála akár az impresszionizmus hatásait is. Konokul hisz a költészet erejében, s e tekintetben kívül áll a kortárs magyar lírán. S ha úgy adódik, akkor: „...Azt hiszi a Nagyhatalmú, tiporhatjatarolhatja / hitetek havasát...” – olvassuk az Erdély szegényeinek ajánlott *Néma koncertó*ban. De említhetjük az *Erzsébetvárosi credo* (1949–1956) c. emlékezetes nagyversét is, amelyben „a múltat ki kell mondani” erkölcsi parancsa a vezérlő erő. Igazi mementó ez a nagylélegzetű költemény ama bizonyos korról.

Vannak más sodró művei is, olvasunk véres karácsonyról, háborúról, az eltorzult világról. A költő tehát teszi a dolgát, úgy, ahogy elődei is tették az elmúlt századokban. Van úgy, hogy reménytelenül (*Vörösmarty után...*), ám a derű is megjelenik nála. Mint ebben a szerelmes versrészletben: „...fürdet engem a / szerelem / harmata csillog / szememen.” (*Dal*) Igen, azt is sugallja, hogy ebben a világban a szerelem az igazi menedék, akkor is, ha sok gyötrellemmel jár. Ilyen helyeken szabadabb a formavilága, a

játéknak is nagyobb szerep jut. „... *csak a csupasz ágyék / tűznek gyökere...*” – olvassuk a *Biberézőben*. Ezekben a versekben változatos rímekkel, eredeti képekkel, az érzelmek tobzódásával, színes versbeszéddel találkozunk. Vagy ahogy a „...*körömvirágból lett / gyönyörvirág*”. (*Calendula*)

A drámaiság és a feszültség mögött ott az emberi kapcsolatok és a világ összetettsége. A férfi küzdelmei, útkeresése, örömei és bánatai. Bonyolult, helyenként szürrealisztikus, komplex költői képekkel, közelítvén a Nagy László-i magaslatokhoz. Nyelvezete gördülékeny és természetes, mentes a pózoktól, ha kell, könnyed, másutt drámai. Lírai báj jellemzi. A tárgyi világ szellemi világgá lényegül át a tollán. S persze nem feledheti apjának jogtalan meghurcolását és korai halálát, mint ahogy ez a tragikum több művében is megjelenik. A *Nagy ököl* egyfajta elbeszélő költemény erről a sorsról, ám mindez egy egész történelmi korszak lenyomata is egyben. A borzasztó múltról készített művészi leltár. Fölemelő befejezése: „...*néhány hónap elmúltával / fogazata már hiányos / ennyit az időökölről / elcsitulj szív száj ne átkozz.*”

Másutt önvizsgálatot tart, némi gyötrellemmel. Számol a kockázattal és a veszteséggel. (*A játszma szégyene*) S ez az önvizsgálat együtt jár az önismerettel. Azon költők közé tartozik, akik tisztában vannak lehetőségeikkel, ugyanakkor nem is becsülik túl önmaguk jelentőségét. Ez akár valamennyiünk számára tanulságul szolgálhat! Fölrajzolja nemzedékének (a nyolcadik X-ben bőven benne) keserűségekkel teli sorsát (*Kallódók nemzedéke*), de önmaga alkotó élete a bizonyíték arra is, hogy a keserű sors lehet jelentős életmű háttere. Akkor is, ha vannak ilyen „tételmondati”: „...*Ez már csak ország, nem haza, / érdekek bomlott halmaza...*” (*Levél apámnak*) Akkor is, ha József Attila utódként beszél rendről és törvényről ugyanebben a versben. Szenvedély és felelős gondolkodás munkál benne akkor, amikor egy szégyenteles népszavazást emleget. (*Megsüppedt menedék*)

Itt élek, itt lakom címmel pedig egy olyan verset ír, amelyben szinte szociológiai elemekkel ír lelki helyzetjelentést. Az „itt és most” állapotáról, ami persze túlmutat időn és téren. Mindezt

megfigyelhetjük új műveiben is. Az életmű építkezésének, a szerkesztésnek a dokumentumai ezek a versek. Az érett férfi és az érett költő megszólalásai. Időszerű gondolatokkal, összegzés igényű példákkal. S újra és újra a fölcsillanó reménység hangjai. „...Várni kell most várni, / nincs ideje dacnak, / fejjel nekimenni / zúduló tavasznak...” (*Tavasz ébred*) Néhol erősödik az epikus jelleg, ám ez a „műfaji átcsapás” még inkább hitelessé teszi megszólalásait. Meghitten szól a meglelt harmóniáról, a társ fontosságáról. Újra teret ad a könnyedségnek, a játékosságnak, az életörömmnek. *Jambus módra lépek* – íme, egy találó és frappáns cím. Így lesz egyre teljesebb Turbók Attila eddigi lírai életműve.

Rimóczi László

Betonteológusok a betonálmodóban

Szabó Márton István filozofikus hajlamú, kellően távolságtartó, némileg cinikus, másrészt valamiféle „technotörzsfelződésben” gondolkozó, e hozzáállást hol szenttelen, hol lírai beszédmódokkal vegyítő kortárs szerző. A beton szimbolikáját, mint korunk szürke, mindent uraló anyagát plasztikus módon használja, modern civilizációnk néma segélykiáltásait érettnék tűnő eszköztárral jeleníti meg. A szonettforma, amely dominálja a kötetet, nem céltalan, a problémák felszíni kifejtéseinek eszköze. A fülszöveg szerint „...*az elveszett utópia lenyomata máig itt lappang az arctalan hatalmak által tervezett tudattalanunkban. Szabó Márton István második verseskönete ezt az utóéletet próbálja feltárni egyfajta lírai archeológia keretében.*” Ahogy az már korábbi könyvében is nyilvánvaló, takarékos nyelvi eszközökkel és azok elmozdításaival új láttatási módokat, összefüggéseket talál, és így közli modern, betonba ágyazott kultúránkról, amit érdemesnek vél. A kötőanyagok néha érdekesek, de súlyosan tömörülnek a mondanivaló körül, ahogy annak lennie kell, és a versek sohasem dőlnek alapjaikra vissza, mint egy rosszul felhúzott panelház.

Mindjárt az első szonettben bepillantást kapunk ennek a költészeti munkálatnak a természetéről, és a mindent uraló objektív valóság hatalmáról, némi társadalomkritikai háttérrel: „*Stadionhomlokzatról zuhanó / segédmunkás vagyok. Amint / földet érek, összekaparnak és áthúzzák / a testem egy másik utcába, hiszen*

/ kivitelezői szempontból nem létezem.” A fiatal költő kiszolgáltatottnak tűnik a betonba ágyazott világgal szemben, olyannyira hogy nem is próbál menekülni előle, inkább tényeket rögzít, helyenként eredeti gondolatokat ütköztet, problémákat vet fel, a megoldások keresése nélkül. Lírájában dinamikusan érvényesül a mai költői nyelvezet, amely a személyességet megszokott módon távolító beszédmódjain keresztül nem akar többet mondani, mint kortársai többsége, akik látszólagos technocivilizációjukban megpróbálnak otthonosságot találni. Valamennyire a rabság rezignációja és a digitalizált újdonságok iránti figyelem párosul a jelen idő betonból öntött mozzanataival.

Az érzékenység jelen van, de maga a vers csillapítja annak hőfokát. A létezés kérdései nem nagy, és nem megválaszolendő kérdések, inkább ténymegállapítások arról, hogy a világ működőképes módon átjárja pszichénket, és ezáltal kapcsolatainkat is élteti: *„Nem kell hálálkodni, tényleg, hát nincs mit. / Az is bőven sok, hogy amikor vetkőzöl, / szín-szabás-anyag, a bőrödön: működik.”* A disztópikus hangszerelés helyenként látszólag erős társadalomkritikával párosul, de ez nem egy adott rendszer, inkább az utóbbi száz év „törzsfajlódásának” eredménye, vagy talán lenyomata, lírai beletörődésekbe burkolt textusok lázadásvágy, a változtatás igénye nélkül. A költő tisztában van a tervezett elavulás fogalmával, egyetlen sorban szerepelteti Bosch-t, Kaffkát, Ligetit, Marxot, Engelst, Lenint a figyelemre méltó, kicsit Téreyt idéző *Megérkezés a Királyságba* című versben, ahol az említett szereplők *„kötelet húznak a mókuserék felett. A nyertes / trojka az álom-államba a jövő héten költözik.”* Érdekes és kellően talányos befejezés, talán a múlt és a mai valóság eszméinek párhuzamairól vagy továbbgondolásáról egy történelem nélküli korszakban, esetleg maga az elavulás tényeit szemrevételező poétikus kísérlet.

Hasonlóan jól sikerült szöveg *A Királyság befagyasztja a munkaerőpiacot*, ahol ügyes párosítások és logikai átmenetek révén jutunk el egy végül is körvonalazhatatlan valóság absztrakt és mégis ismerős terepére: *„Ha Betonkozmoszban gondolkodunk: itt / a sóder a szivárvány-, a cement a király-nép, / a víz a valuta*

– megmozgat, összeköt // *Habár a sóder a legközönségesebb, sóderszegény / vidéken vámot vetni rá, egy építkezni vágyó / közös-ségben, finoman szólva: nem ildomos.*” A szövegek között felfedezhetünk néhány valódi szonettet is, ahol időnként, talán a verstani kötöttségek miatt, nem mindig sikerül a mondanivaló plasztikus megjelenítése. Kicsit banálissá válhat például egy ilyen, szinte dalszerű befejezés: *„Szorongat már, ami ránk vár az éjszakából. / Sérült rostjainkat ma féreg rágja át.*” Amikor a koncepció azt kívánja, hosszabb, több tételből álló darabokból tevődik össze a költemény, ilyen a *Galapagos-elmélet* vagy a *Betonbarokk* értekezés. Mindkettő afféle verssorokba rendezett tanulmány, félig építészeti brosúra, kivonatolt értekezés, egyszerre okoskodó és játékos költészeti leírás olyan dolgokról, amelyek az egész kötetet áthatják.

A *Betonszféra* érzékletes módon vegyíti napjaink kollektív érzéseit egy kísérletező, de ismerős lírai világ nyelvezetével, jól alkalmazva a fiatal szerzőktől megszokott eltávolító versbeszéd technikáit, még ha közben viszonylagos ismeretségbe is kerülhetünk a versek írójával. Tudjuk, hogy Budapesten él, milyen a ruhátára, valamennyit megismerünk a párkapcsolatáról, meg hogy hol nyaralt, és hogy Boglárnak hívják a macskáját. Galapagostól az Üllői útig bejárhatjuk az építészet és a beton történetét, és annak szimbolikáján keresztül egyéb téridőbeli utazásokat tehetünk, akár a Szovjet-Bolgár Barátság Emlékműhöz, illetve különféle „betonteológusokkal” is találkozhatunk. Helyenként csak lapozgatjuk a prózai sorokba szedett hosszás, tudományosnak ható leírásokat, máskor eltöprengünk egy-egy jól sikerült vagy érdekesnek tűnő mondaton: *„Hátha egymást kioltó szinuszhullámok a sérüléseink.”* *„Érzéketlen állat ne legyen az én ivadékom.”* *„... vagy ahol a Természetfeletti másik neve: »Betonálmodó«.*” A kötet végül is beteljesíti célját, amennyiben szándékai szerint megmutatja nekünk a betonszféra világát, költészetét, zenéjét, *„a földalatti szerveződések utolsó himnusát.”*

Újfalvi Szabolcs

A kínai kisautók rejtélye és más történetek

A feladat adott – ismerd meg önmagad! –, csak hogy hiányzik a megoldókulcs. Erre a lehetetlennek látszó kihívásra vállalkozik Florin Irimia elbeszélője. Közeledvén a negyvenhez önmaga megoldókulcsát keresi a gyerekkorában, mintha az is ott lapulna valahol a tömbházak mögötti

szőnyegporolóállvány tövében, magára hagyottan. Elveszett? Vagy eleve nem is volt? Az emlékekben nehéz teljességgel megbízni. Florin Irimia első, magyar nyelven is olvasható könyve *A kínai kisautók rejtélye és más történetek* (*Misterul mașinuțelor chinezești*) címmel a marosvásárhelyi Lector Kiadó gondozásában jelent meg Szonda Szabolcs fordításában.

A múltidézés közel sem merül ki a pusztá önkeresésben. A negyven válogatott történet a rendszerváltás előtti világ léttapasztalatának, életképeinek lenyomataként is olvasható. Ebben segítenek azok a rendre feltűnő, sokaknak ismerős tárgyak, amelyekkel kapcsolatban szinte mindenkinek vannak személyes vagy közvetett élményei: vagy úgy, hogy magáénak tudhatta őket, vagy úgy, hogy mindig is áhíttal vágyott rájuk. Gyakran éppen maguk a tárgyak hívják életre az elbeszélést, legyen az bravúrosan elcsent Mercedes-csillag vagy külföldi út során vásárolt Volkswagen játékautó. Ugyanígy jellegzetesen sajátos a környezet is román és bolgár tengerparti nyaralásokkal, a piacon nyugati farmerrel seftelők képével, a majdnem elképzelhetetlen tö-

rökországi kirándulással. A tinédzserévek megpróbáltatásai, az első szerelmek és első szerelmi csalódások, családi problémák mindannyiunk gyerek- és kamaszkorának elmaradhatatlan velejárói. Ezen élmények felidézése, az alámerülés, önkeresés és felülvizsgálás hajtja mindvégig a beszélőt. Azt kutatja, milyen volt ez a gyerekkor, mi nem volt jó belőle, de az emlékekben nehéz teljességgel megbízni: *„Másképp szólva, amit a következőkben olvasnak majd, nem igazán emlékirat, de nem is teljesen fikció. (...) mindegyik elbeszélés valami valóságból indul ki, megvan a saját »igazságmagva«, de egyik sem zárul anélkül, hogy a képzetet valahol, valamiképp át ne kígyózott volna rajta. Azt hiszem, lehetetlen is, hogy ez ne következzen be, amikor egy ilyen úton indulunk el.”*

A negyven rövid, idősíkokban ugráló történet majdnem mindenikét átszövi a széteső vagy már éppen felbomlott családi légkör hatása az egyénre. A gyerekfejjel meg nem értett történéseket, az apa folytonos párkapcsolati kudarcait, az anya olaszországi munka- és boldogságkeresését felnőttként próbálja újrakonstruálni az elbeszélő, kirakni, visszaépíteni, mint egy Rubik-kockát, remélve, hogy végre a helyére kerül minden, és újból összeáll a kép: *„Az utazás végén rájöttem, mit is kerestem valójában. Saját magamat (...) és közben a szüleimet is. Azt kutattam, hogy miképpen érthetném meg őket, legalább valamennyire, és még inkább azt kerestem, hogy együtt láthassam őket.”* Hasonló problémákat jár körbe Dan Lungu *A kislány, aki istent játszott* című regénye is, ahol szintén egy család széthullásáról, a gyerekkor hatványozott megpróbáltatásairól olvashatunk a rendszerváltás körüli időszakban. Annak ellenére, hogy a hangsúly eltérő pontokra helyeződik – az utóbbi esetében a rövid történetek többnyire az anya-lánya szólamok váltogatására épülnek –, hasonlóan meghatározó a szülő-gyerek, még inkább az anya-gyerek viszony és annak relációi. Florin Irimia kötetében az anyában csalódás emléke, a rémálom traumatikus lenyomata határozza meg a későbbi viszonyt, okozza az elhidegülést és a megértés lehetetlenségét. Mert mégiscsak bizonyos értelemben árulásról van szó: *„Hát*

nincs minden veszve, édesanyám itt van, eljött, hogy kimenekítsen a förtelmes rémálomból, amit éppen átélek. (...) Amikor azonban odaértem hozzá, hirtelen felegyenesedett, hátranyúlt, előhúzott onnan egy hatalmas kardot, és csöppnyi tétovázás nélkül levágta a fejem.” Ahogyan az apa nap mint nap a házasságban, úgy az anya az álomban lesz csalóvá a gyermeke számára. A rémálmokban megjelenik a medvelét, a szárnyalás lehetetlensége, a gravitáció elleni küzdelem hiábavalósága. A hatalmas vihar előtt álló erdő lakói közül csak a hetvenkedő medve hány fittyet mindig a bajra. Az elbeszélő az álomban tapasztalja meg azt a valóságot, amelynek megismeréséig ébren kíván eljutni. Mi volt igaz a gyerekkorból, és miért volt az úgy igaz, ahogyan?

Florin Irimia regényének erőssége legfőképp sajátos elbeszélő stílusa, amiben az egyénről szóló beszéd érvényessége kibővül, túllép az autofikción. Az író-elbeszélő élményei sokunk tapasztalataival is rezonálni kezdenek olvasás közben. Jóllehet sajátos történetek, de csupán az elbeszélésükben, az elbeszélővel való megfeleltetésükben, miközben egyértelműen bennük van egy generáció élményanyaga, gyerekkora. Nemcsak a már említett Mercedes-emblémára, a nyugati autóra és úrlényszerű utasainak látványosságára, az idegen másik megtapasztalására gondolok, hanem magára a korszakra, amelyben egy nemzedék felnőtt és megszerezte alapvető élményeit.

Az állam és egyén kapcsolatáról is legalább annyira kifejező a legtöbb történet: *„Az új lakásunkat neveztem így, egyelőre még épülőfélben van, a tömbházzal együtt, amelynek része, de már a miénk, mert a lakrészt »kiutalták« nekünk, azaz ideadta, megajándékozott vele az »Állam«, nem tudom pontosan, nem is érdekel, hogy történt.”* A rendszer elleni, kamaszkori hippilázadás éppen annyira válik komolytalanná, mint amennyire nevetségesen reprezentálja magát a rezsim a cirkuszi jelenetben: *„Előbb megjelent a színen kábé húsz kutya, hátukon ugyanannyi macskával, amelyek szájukban tartottak egy-egy egeret. Szaladtak néhány kört (...) Néhány percig úgy tűnt, mindegyikük kergeti a másikat (...) amíg egyszer csak láthatóvá vált, hogy szépen alak-*

zatba rendeződnek, és kis testükkel kirajzolják a következőket: »Nicolae Ceaoșescu«, aztán: »Éljen a konumizmus«, végül pedig: »Éljen Romunia«. A közönségben ülők megtapsolták, ha nem is a szavakat, legalább az állatok erőfeszítését. Egyesek megengedték maguknak azt is, hogy nevensenek.”

Irimia regénye rámutat a teljes önmegismerés lehetetlenségére, arra, hogy hiába telik el annyi év, mégsem lehet az emlékekből kilépve rekonstruálni a kamaszkort, mert közben minden éppen úgy torzul el, ahogyan egy felnőtt visszatekintve, elnagyolva látja. A múlt pontos megítélésére nincsenek megfelelő eszközök, az elbeszélő gyerekkora a tárgyokban, a régi lakrészen és rémálmokban maradt zárványokként a jelenből már aktualitását veszítette, viszont éppen ez a távolság ad lehetőséget a szülő–gyerek viszony újbóli rendezésére, a megértésre és elfogadásra. Nem a tekozló fiú megtéréstörténete a regény, hanem a közeledése.

Száz Pál

A szentek városa

A szarajevói evliják nyomában

A megsegített segítő

Arra a kérdésre, hogyan találkoztam Hadžail efendijával, csak legendás válaszokat tudok adni. Azt sem tudtam, hogy létezik, miközben a szarajevói evliják utáni kutatásom szakmai alaposága meg nem vétőzhető. De a valóság váratlan fuvallatként megcáfolja az emberi bölcselem remegő lángocskája fényének bizonyosságát. Sevala azt meséli, hogy amikor Hadžail efendija sírjánál gyertyát gyújtott, huzat kerekedett, amely megtáncoltatta a lángocskát, de el nem oltotta. Ebből tudta, hogy imája meghallgatásra talált, így jelzett Hadžail efendija, a titkos dervis, hogy elküldé néki ama gyermeket, akit megfoganni epedett.

Hadžail efendija türbóját a véletlennek és a megérzésnek hála találtam meg.

A Trebević csúcsáról a Dohos Oldal legfelső utcái felé ereszkedtem le az esős szombat délutánon, a sziklák és fenyvesek világából átlépjek a civilizáció küszöbén, s egyre mélyebben süllyedjek a városi sürgés centrumbugyrába. Úgy csorogtam le magam is cseppenként akár az útközben hol erősödő, hol halkuló későnyári-koraőszi eső a Trebević hét *deredzsáján*. A *deredža* fokozatot jelent, hiszen az evliják is fokozatokra vannak osztva – de erről máskor és máshol. Én itt emeletnek fordítom.

A Trebevićnek a Miljackáig hét emelete van. A csúcs számít a nyolcadiknak, de ez, akár a mennyek országának csúcsa, megközelíthetetlen. A hetedik piano a kisebbik csúcs, a kiszögellés az igazi csúcs alatt, ahol a kilátó van, s a környéken Pino és más keres-étermek, innét indultam. A hatodik etage-on megtaláltam a csúcs alatt a graffitikkal tarkított, elhagyott bobbálya zuzmóette

betonját a borókafenyők között. Az ötödik kat-on a legutóbbi háborúban szétlőtt apró, ex-monarchista Bistrik erődöt és mellette az egykori jugó csillagvizsgáló romjait, majd más romos házakat és újabb fenyveseket, valamint a hegyi plató borókás rétvét. Ebbe a magasságba sülyedtek le a súlyos esőfelhők, amelyek szintjén voltam, s amelyek elnyeltek a romokkal együtt. Az volt az negyedik floor, a rét rom rekreációs egységei, a telegraffitizett, törődött falú, szétlőtt egykori turistaszállások után egy szikladombon megtaláltam a Miljacka völgyének legszebb látképét. Megint esett egy sort, a hegy mentén közeledő viharfelhők kapdostak, amelyek foltjai ontották az esőt. A harmadik sprat-on a Kazani sziklái találtam meg, és a tömegsírra avansált hasadékjait, amelybe tizenhét szerbet lőttek bele az utolsó háború alatt, majd a hely mellett vezető ösvényre visszatérve a Dohos Oldal legfelsőbb utcáira tévedtem. És itt kezdődött a második emelet, a mahalopolip felső karjainak szövevényes gobolyaga, amely mélyen felnyúlik a nyirkos és árnyékos hegyi völgybe a patak mentén, míg a sziklaszirtek kiszögellései alatt körben gombamód szaporodnak a házak. Ezen a deredzsán van Hadžail efendija. A második Geschoss a gyorsforgalmi útig tart, lefelé a következő az első poschodie már a gyorsforgalmi út alatti lejtő utcái teszik ki, Bistrik nagy része, az első pedig a földszint, a völgy alja, feneke, folyómenti síkja, amely alatt már csak a vízszint van, a szuterén: a Miljacka, amelytől nincs mélyebb.

De térjünk vissza a második deredzsára, ahol a város talán legmagasabban fekvő – vagyis inkább nyugvó – szentjével találkoztam. Oda, ahol a természetből belépünk a civilizációba.

Az első ház udvarából, mely mellett elhaladtam, egy cuki kislány rögtön angolul kérdezi, kérek-e limonádét. Turistának néz, pedig csak idegen vagyok. A nyári szünet mellékkeresete, ki sem kell lépni a portárol, csak a bóklászó turistákat halászni. Aranyos, de „neću, hvala ti” mondom elmosolyodva. A meredek utcák még a szilaj hegyeket érik, pedig ez már a város kezdete. Talán a mobilhálózat akadozott, ezért fordultam rossz irányba a Boguševac utcán. És talán ez volt az a döntő tévedés, amely Hadžail efendijához vezető útra terelt.

Az utcák itt szó szerint fel-le ugrálnak, mint egy hegyikecske, s tekeregve kígyóznak, kiszámíthatatlanná téve az egyetlen biztosat, a lejtés törvényét. („A víz nyomában érsz a város verőérébe.”) Ez az utca emeletes házaival a hegyek és bércek tövében, egy patak nyirkos völgyében halad a hegybe, s a végül a patakon átívelő aszfaltút vadul emelkedik, hogy a fenti bércek kiszögellése mögötti platóra vezessen, egy másik mahala kanyargós utcáira, hasonlóan a másik oldal platójához, amelyről leereszkedtem. Hajmeresztő, hogy, ha gyerekek játszanak a Bostarići egyik utcájának udvarán, egy rosszul irányzott labda százmétert zuhanva egy lenti udvar asztalán feltálatl levesestálba, a családi ebéd kellős közepébe pottyanhat. Szinte látom is, ahogy a labda esik, és hullik, és pottyan a sziklaszirti udvarból az alsó emeleti Boguševac egyik levesestáljába, vagy egy deredzsányit! Talán mégis több mint hét deredzsa rejtezik a csúcs és a fenék között?

Az is lehet, hogy azért nem tudott befogni az offline nyomkövetős térképem, mert az utca legújabb része még nincs is rajta – a viszonyok ismeretéből indulva talán mert feketén épültek. Az egymásba futó Toka–Breka–Džeka utcák nyúlványai a Dohos Oldalon belül a legnyirkosabb szeglet, a városi szlengben a három utcanév ilyen összevont emeletése a távoli, elszigetelt helyet jelenti. Na nem úgy általánosságban, de helyi szinten. S letről, a völgyből, vagyis a Városból valóban magas, a szemközti Napos Oldalról pedig távoli, de mindenképpen eldugott dolog a Toka–Breka–Džeka, ez a Trebević leleplezhetetlen redőinek zavaros homályába burkolt mahalamozaik. Vagy mozaikmahala. Ezeket az utcákat más talán nem is tudja megkülönböztetni egymástól a lakóin kívül. És a házak számozásával is lehet valami gond, túl a városban általános átszámozás-zavaron, mert Hadžail efendi szomszédja a szemközti soron a Krka 22-es számot viseli, a házszám alatt azonban a kapu melletti blokkfalon látszik a fehér felirat: Krka 18 – a házi készítésű sablont fújhattak át szórófejes festékkel.

Hadžail efendija lakcímét még ekkora pontossággal sem lehetne megmondani. Itt végződik egy deredzsával alattam a Miljacka

Latin hídjától idáig vezető hosszú főutcából leszűkült utca, odáig, ahol a Bistrik patakot – amelyről az utca és a városrész a nevét kapta, és amelynek vize a nevéhez méltóan friss, s ilyen üde a levegője is – egy zsilip után az aszfalt alá kényszerítik, hogy láthatatlan földalatti nővéreként vezessen az úttal a város verőérébe a lejtés törvényei szerint. Azon a régi nyáron jártam itt, az elfogyó házak, aszfalt és utca után a kis játszótér mellett az ösvényen továbbhaladva utat akartam találni a felső platóra: de hiába kerestem, másztam, a sziklák tövéből nem jutottam fel a város felsőbb emeletére.

Fentebb úgy fogalmaztam, hogy véletlen és megérzés vezetett Hadzail efendiához. A Boguševac errorja után az említett megérzés következett. Az pedig tapasztalaton alapul: ha az ember tudja, hogy egy házi gondozású türbe hogyan festhet, máris gyanús lesz neki a zöldre festett kis házikó a Krka 22-vel (18-cal) szemben. Lakásnak túl apró, műhelynek, fészernek túl takaros. Kis udvara a zöld rézsút-kerítés és a kihajló, esővizet remegtető rózsafejeivel, az apró házikóval s annak zöld rešetkáival (rácsai) a természetől elhódított terepen, a meztelen aszfaltutak és betonutcák sivataga közepette oázisként bukkan elő a házak sorából. A bejáratnál szemben, az épület melletti, kősziklákkal gondosan kirakott padkán – alatta beépített, rácsos ajtajú szekrénykében gyertyák – zöld vas asztalka áll, amelyen gyertyát gyújthatsz. Felette néhány szilvafa (komsiluk: a rózsza szomszédja). A padka csücskében a sziklák közé illesztett műkö táblába a következő feliratot vészték: MERHUM SEHIT HADZAIL EFENDIJA MEZAR OBNOVLJEN 14. 6. 1969., a sarokban pedig a félhold s csillag jegye.

PP váltig állítja, hogy ez a legrégebbi székely-sír nemcsak Bistrik negyedeiben, de az egész Miljacka-parti városban (šeher na Miljacki). Erejét pedig éppen az bizonyítja, hogy rejtve tudott maradni, hiszen semmi nem maradt fenn róla: sem írott forrás, sem a szóhagyomány és a város nyelvének mendemondái nem ismerik. Pedig ő Toka–Džeka–Breka legnagyobb erőssége!

Sokan emlékeznek még a mahala öregei közül rahmetli Mujaginicára és férjére, Mujagára, akik saját költségükön emel-

ték a türbét: erre vonatkozik a felirat. Mujaginica hosszú özvegyiségében igazi szentes asszony áhítatával gondozta a türbét, adott szállást a gyógyulásért ide zarándokló betegeknek, beszélt lelkére a megtévelyedetteknek, akik gyakran jósalom reményében töltötték az éjszakát a sehid mellett a házikóban – mert az a hír járta, hogy a sehid *kerámetje* úgy nyilatkozik meg, hogy jelet küld a megszorultaknak. Mujaginica pénzt sosem fogadott el, de szívesen felolvasott a Koránból (učila je Kuran) a gyógyulni vágyóknak.

A mahalában úgy tudják, hogy a sehid maga jelentkezett Mujagának, méghozzá az álmában. Mujagának a Dobra Voda feletti meredélyen állt a háza. Ezen a deredzsán. Éjfélkor bekopogott az ablakán. Mujaga odakint senkit sem látott. Mikor a városrendezés a vízellátás fejlesztése miatt a Bistrik patakot is rendezni szerette volna, a város itteni végében rezervoárt építettek, hogy a forrást a városi vízhálózatra kössék. A sehid attól a forrástól két lépésnyire balra volt elhantolva (je bio ukaburen), amelyből a krkaiak ittak, ma pedig sok Sarajlija iszik. Mujaga istenfélő ember volt, s meghallotta az üzenetet. Így aztán az igazhitűek segítőtjé neki kellett megsegítenie. A sehid, Allah dzselesánuhu erőssége, megkérte Mujagát, hogy másnap a reggeli ima (*sabah namaz*) után menjen, ássa ki földi maradványait, s vigye át őket új nyughelyükre, Begi kiskertjébe – vagyis egy emelettel feljebb –, hogy újra nyugalmat nyerjen, míg el nem jön az Utolsó Nap, a *kijámet*, s Allah dzselessánuhu elő nem hozza holtjait. Mujaga másnap minden erejét összeszedve engedelmeskedett a sehid kérésének. Azt mondják, úgy találta őt négyszáz éve betemetett sírjában, mintha csak álomban szunnyadt volna, juj, de rémes volt!

Ekkor még Mujaga fiatalember volt, a sehid istenfélelméért tüntette ki kegyével, mivel sírjához gyakran eljárt imádkozni, kaszidákat énekelni. A sírban megtalálta az egykori harcos lószerszámát és a szablyáját is. A törött szablyának később még érdekes fordulattal bővül a története. Miután ugyanis a sehid Mujagáéknak és a szomszédságának (komšiluk), főleg Begiéknek hála, új nyugalmat lelt egy deredzsával feljebb, Šado, a legkisebb

Begi-fiú a sehid új sírja mellett játszva valahogy előteremtette abból a törött szablya egy darabját, s játékszernek használva nem tette vissza méltó helyére a nap végén. Éjfélkor bizony bezörgött Smail-aga Begiéhez a dühös sehid, eget-földet rázó dörgéssel. A szörnyű jel okára gyorsan fény derült. Másnap aztán megtalálták a szent játékszert, s miután visszatették a helyére, a kis Šabót, aki azóta már vénember, jól elfenekelték.

Adisa sehogy sem tudott átmenni a vizsgán. A pótvizsga előtti napon anyjával eljött a szembeni Napos Oldalról, Vratnikról, s tán már a gyaloglás miatt is megérdemelte volna, de ezen felül még gyertyát is gyújtott. Útközben, a város kellős közepén, a bég dzsámijában vette az öt szál gyertyát, hogy azok lángjánál imádkozzon a sehid sírjánál, miközben a Trebević rétjeiről vagy talán a egyenesen a dzsennetből egy pillangó szállt a vállára: bizonyosan jel volt! Adisa ma a város egyik legkeresettebb építésze.

Csütörtökön szoktak gyertyát gyújtani a sírnál, s imádkozni, gyakran virágot is hoznak. Azt mondják, meg szokott esni, hogy tompa puffogást hallanak: a sehid dörömből *kaburjában* (sírjában). Ha virágot hoz neki valaki, néha halk morajlás hallik a föld alól. Mint tudjuk, a sehidek sosem halnak meg igazán.

Az öreg Begi állítólag a háborúból a sehidnek köszönhetően tért haza. Gyakran ájtatoskodott ugyanis sírjánál. A legutóbbi háború kezdetén pedig igazán mesés eset történt, amikor Begiékhez megszeppent arccal zarándokok állítottak be, alig tudták kiszedni belőlük, mi történt. Aranyat találtak a türbében: nagy halom aranyat egy bolti banános dobozban. Az asszonyt nem hagyta nyugodni a dolog, bűnös gondolatai támadtak. Az ember látta ezt, s bejelentette a rendőrségen a gazdag leletet. Az aranyat elvitték, nyoma sem maradt. Elvitték a bűnös vágyat is. Valószínűleg a város vagy a környék háborúban kifosztott crkváinak (szerb templomainak) kincsei rejtőztek a banános dobozokban. A tolvajokat Hadžail efendija bizonyára jól megbüntette – még akkor is, ha a konkurens céget fosztogatták! Amikor a rendőrök vitték kifelé a banános dobozt a türbéből, mögöttük egy cserépdarab lecsúszott a tetőről.

Hadžail efendija mentette meg egy híres szerb újságíró lányát is az ostrom legkeményebb telének idején. A kislány sérült lábát nem lehetett megműteni, amputálni kellett volna. Ekkor az újságíró tekintet nélkül a sziklák fölül lefelé embervadászokra, búcsút, azaz zírjaretet járt a sánta lánnyal az igazhitűek szentjéhez, a méteres hóban, hogy a mínusz tizenöt fokban gyertyát gyújtsanak, és elstutogják: „Gospodin pomiluj!” A tompa puffanás, amit hallottak, más volt, mint a távolban felrobbanó gránát hangja. Jel volt.

Ezt mind Šabo mesélte, aki a kerttel együtt a sehidet is örökölt kapta, törött szabályával együtt. Jel volt az is, hogy az ismeretlen türbe elém bukkant e vadregényes mahalalabyrinth szegletében. Sosem találsz vissza hozzá. Gyújts egy gyertyát most. A város ezen deredzsája a menny kapuja, elhamdulillah.

Utóirat

A híres pravoszláv szerb szent, Osztrogi Szent Bazil, vagyis Vaszilije (Vasilije Ostroški) maradványainak (mošti) különféle csodái közül az egyik szerint a szent megvédte a rombolástól a kolostort, 1942-ben egy német bomba éppen a Boldogságos Szűz Mária bemutatása templomának falába fúródott. De nem robbant fel: kettéhasadt, és lepottyant. A szent maradványokról egy másik legenda elmeséli, hogy hét évvel a halála után (1678-ban) a szent vladika megjelent Rafail Kosijerevac apátnak álmában – ő volt a Nikšić melletti Župa plébánia, a Szent Lukács kolostor igumánja. Szent Vaszilije megparancsolta neki, hogy menjen el az Osztrogi sziklakolostorba, és nyissa fel a sírját. Az apát nem tulajdonított különösebb jelentőséget ennek az álomnak, és nem ment el. Ugyanez az álom másodszor is megisméltődött, de az apát ezúttal sem indult útnak. Harmadszorra Szent Vaszilije püspöki ruhába öltözve jelent meg álmában az apátnak, tömjénezővel a kezében. És miközben a szent füstölt, egy zsarátnok hullott ki a tömjénezőből, és megégette az apát arcát és kezét. Az

apát ekkor felriadt, és látomását nagy félelemmel mesélte el testvéreinek. Ezután közös egyezésre jutva indultak útnak Ostrog kolostora felé. Ott aztán mindent sorban elmesélve az helyi szerzeteseknek, betartva az összes imaszabályt szigorú, közös böjtbe kezdtek, és mindennap szent liturgiát celebráltak. A hetedik napon pedig megfüstölték a szent sírját, és felnyitották azt. S megtalálták benne a szentet megdicsőült testben, amely sárga vala és fényes, mint a viasz, és a bazsalikomhoz hasonló illatot árasztta. A szerzetesek fogták a szent testét, koporsóba helyezték, és a Boldogságos Szűz Mária bemutatásának templomába vitték, ahol a mai napig nyugszik. Állítólag a zarándokok között nemcsak pravoszlávok vannak, de katolikusok, sőt, muzulmánok is! A szentek csodái nem ismernek vallási különbségeket, a vallás csak nyelv, a csoda maga a kimondhatatlan.

Részlet a szerző készülő művéből.

DEBÜT

BÍRÓ DÓRA

Lentről felfelé

A zebránál állok a körúton.

Várom, hogy a lámpa zöldje Mózesként válassza ketté az autók forgatagát, és gyalogos társaimmal célunk felé törhessünk.

Mert mi törvénytisztelő állampolgárok vagyunk.

Követjük a város pulzáló szabályrendszerét.

Az utca másik oldalán egy hajléktalanra terelődik a figyelmem, a kirakat padkáján gubbaszt. Elhanyagolt konstans az egyenletben, mozdulatlan járulékos veszteség az utca örvénylő sűrűjében.

Szépen pedikűrözött lábak, fényesre súrolt lakkcipők, élére vassalt nadrágok haladnak el arca előtt.

Lentről tekint felfelé.

A gyalogosok kijelzőket figyelnek, airpodokba kiabálnak, műanyag mosollyal isszák a több ezer kilométerről importált, túlárzott kávé.

Saját horizontjukon mozognak, jól behatárolt vonalrendszerben.

Legkisebb közös többszörösük a tőke. Az univerzális világnyelv.

Meghatározza a mit, a kivelt, a mikort és a holt. Válaszaik azonosak, csak a mennyiért különbözik, a többi részlet elhanyagolható.

Képtelenek fejüket kiemelni az egyenletből, tekintetüket egymásra emelni, kart nyújtani oldalra vagy felfelé. Hiába haladnak el olyan közel egymáshoz, semmi nem történik.

Körbeöleli őket láthatatlan közöny. A lámpa zöldre vált.

Villanykörte nappal

Az épületek a szikrázó égbolt felé ágaskodnak. Betonkarukkal próbálják megérinteni az elérhetetlent. Az ember beépítené az eget, ha módja lenne rá.

Szürke vasbeton fellegek, villanykörte nappal.

Több mint valószínű, hogy egy közepszerű szürrealista festőnek ez már eszébe jutott, egy nagypolgári család pedig már a falán is tudhatja gondolataim manifesztációját.

A tizenharmadik emeleti, dunai panorámás lakásnak falára rakta ki a képet, legalább a festmény gyönyörködjön a pompás kilátásban, ha már ők úgyszincsenek soha otthon.

Az épület többi lakója jut eszembe, vajon ők gondolnak-e egymásra. Megfordul-e a fejükben, ki az, aki alatt-mellett-felett, két-három méter betonkarnyújtásnyira élnek?

Ha elvennénk tőlük a falaikat, láthatnák egymást.

Kávét főznének, szeretkeznének, tévé előtt herét vakarásznának. Amikor reggel emésztőszerveik mozgásba lendülnek, egymás nyakába ürítenék beleiket.

Ez esetben a penthouse előnye nem a rengeteg fény meg a jakuzzi a tetőn, hanem, hogy az épület szív-és érrendszere, a szennyvízelvezető rendszer, náluk kezdődik.

Onnan végez szabadesést a már átalakult és feleslegessé vált tápanyag.

Vajon falaktól megfosztva ilyen bensőséges kapcsolat mellett is visszafordulnának a gangról, ha valaki más már hívta a liftet?

BÍRÓ DÓRA 1998-ban született, producer itthon, Londonban és az USA-ban.

Ahogy munkájában, írásaiban is a formák és témák közötti átjárhatóság érdekli leginkább.

Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia ösztöndíjasa.

Papp-Sebők Attila

(otthon)

*a hegyeken leölt fákat mesélem el neki,
az őket ért igazságtalanságot,
hogy hazacipeltük a törzseket, és kunyhókat
építettünk belőlük,*

*pedig én azért születtem, hogy egy fát
szeressek, mondom Szókratésznek,
és most ebben a fában lakom,
a nekem kijelöltben,
aki életét adta értem,*

és kérte, nehogy másképp cselekedjek.

(bizalom)

*ám legyen, Kritón,
ha így tetszik az isteneknek, így legyen,
de megmondom őszintén, hogy félelmetes,
milyen aggódva vigyázol a fára,*

*hallgattam, és közben éreztem, hogy megéled
a rengeteg mögöttem, hogy sok másik törzs
biztonságot ígér, én mégis annál az egynél
akartam maradni, amilyet soha többé
nem találok,*

*akinek képes vagyok a legtöbb rosszat okozni,
és aki képes a legnagyobb jót adni nekem.*

(lábnyom)

*a Szentpéteri templomnál kellett leszállnom,
onnan legfeljebb öt perc séta választott el,
hogy beérjek az épületbe,*

*ahol mindössze négy emeletet kellett mennem
a teremig, ahol levetkőzhettem félelmeimet,
és elkezdhettem dolgozni a változáson.*

*az is tetszett, hogy hosszú évek óta először
ropogott hó a talpam alatt, és amikor megláttam
a lábnyomomat a szűz havon, megálltam,*

*és arra a következtetésre jutottam,
hogy már nem is vagyok olyan kicsi.*

PAPP-SEBŐK ATTILA 1997-ben született Sepsiszentgyörgyön, a BBTE pszichológia szakos hallgatója, Kecs-keméten él. Verseit többek között a Bárka, az Élet és Iro-dalom, a Helikon, a Jelenkor, a Tiszatáj közölte. Jelenleg az első kötetén dolgozik, 2022-ben – a versek megírása idején – Móricz Zsigmond-ösztöndíjban részesült.

2023. szeptember

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Veled ébrednek (vers)
- 4 **Máthé Réka:** Magadáni hagyaték (próza)
- 21 **Halmi Tamás:** Világosságul rendelvek (vers)
- 25 **Kopriva Nikolett:** A peron; Galambok; Szitakötők (versek)
- 28 **Bátyi Zoltán:** Kutya a kabátban (próza)
- 32 **Sütő Csaba András:** nyárközép – ötsorosok (vers)
- 35 **Csepcsányi Éva:** Új ősz keleti széllel; Újuló idők;
A belső kertben; Nagymamám mesélte (versek)
- 37 **Sárfi N. Adrienn:** Lány hitek kora (regényrészlet)
- 49 **Lőrincz P. Gabriella:** A madár és a fa (próza)
- 51 **Török Ábel:** Hámozd meg szívemet (regényrészlet)
- 59 **Bíró Erika:** A homok megőrzi; Zöldnek szürke; Fázisok (versek)
- 61 **Szarvas Ferenc:** Hatvanöt (próza)
- 67 **Fecske Csaba:** Limerickek nyárestékre (vers)
- 68 **Nagy Zopán:** Átjárások / Genovai áldomások... (próza)
- 71 **Ónody Éva:** Hiánycikk a szép művészete, azaz: „Nem baj,
ha valami szép!” – Gross Arnold emlékezete
- 76 **Csisztay Gizella:** A székely martiriológia írója,
Gazda József (tárca)
- 78 **Romana Petri:** Morzsák a párkányon – **Soksevits Judit Ráhel**
fordítása
- 82 **Juhász Kristóf:** A csodálkozás menedéke (Végh Attila:
Transzbeton)
- 88 **Kovács István:** Versritmus és verstan új megközelítésben
(Deák-Sárosi László: A háromszólamú vers – Új magyar
verstan)
- 95 **Simon Adri:** A felejtés birodalmába csigalépcső vezet
(Rózsássy Barbara: Legenda)
- 102 **Bakonyi István:** A tárgyi világ szellemi világgá lényegül
(Turbók Attila: Elsüllyedt tanú)
- 106 **Rimóczi László:** Betonteológusok a betonálmodóban
(Szabó Márton István: Betonszféra)
- 109 **Újfalvi Szabolcs:** A kínai kisautók rejtélye és más történetek
(Florin Irimia: A kínai kisautók rejtélye és más történetek)
- 113 **Száz Pál:** A szentek városa – A szarajevói evliják nyomában
(esszé)
- 121 Debüt: **Bíró Dóra** és **Papp-Sebők Attila** írásai

- **Böszörményi Zoltán:**
Veled ébredek
- **Máthé Réka:** Magadáni hagyaték
- **Halmi Tamás:**
Világosságul rendeltelek
- **Kopriva Nikolett:**
A peron; Galambok; Szitakötők
- **Bátyi Zoltán:** Kutya a kabátban
- **Sütő Csaba András:**
nyárközép – ötsorosok
- **Csepcsányi Éva:**
Új ősz keleti széllal
- **Sárfi N. Adrienn:** Lány hitek kora
- **Lőrincz P. Gabriella:**
A madár és a fa
- **Török Ábel:**
Hámozd meg szívemet
- **Biró Erika:** A homok megőrzi
- **Szarvas Ferenc:** Hatvanöt
- **Fecske Csaba:**
Limerickek nyárestékre
- **Nagy Zopán:**
Átjárások / Genovai áldomások...
- **Ónody Éva:** Hiánycikk a szép művészetéről, azaz: „Nem baj, ha valami szép!” – Gross Arnold emlékezete

1000 FORINT • 10 RON • 2,20 EURÓ

Nemzeti
Kulturális
Alap